

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAMİ İKTİSAD VE FİNANS ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İSLAMİ FİNANSIN TARIMSAL VE KIRSAL
KALKINMADAKİ ROLÜ: SOMALİ ÖRNEĞİ**

Muna MOALLİM ABDULLE

2501161057

Tez danışmanı

Prof. Dr. Adem ESEN

İSTANBUL – 2020

ABSTRACT

The Role of Islamic Finance in Agriculture and Rural Development: Somalia Case

Muna Moallim Abdulle

This research evaluates and sheds light on the role of Islamic Finance in agriculture and rural development in Somalia. Agriculture (Arable and Pastoral) is the fundamental economic resource in Somalia. It highly contributes to the national GDP and is the main employment factor. Therefore, improving the sector is enhancing the economies at large. Somalia is in an inching process shifting from prolonged informal economies. For nearly a decade Somali economies have gone a major transformation, local and international investments started flowing into the country. However, these investments were focused on other industries such as hotels, real estate, commercial banks, etc.

Despite its remarkable contribution, agriculture is declining in Somalia, due to different reasons, mainly lack of funding and limited irrigation system. This research is conducted to identify the relationship between farmers and financial institutions, and to show how Islamic Finance can positively contribute to agricultural and rural development in Somalia. Islamic Finance, has financing methods tailored for agricultural investment such as Salam, Istisna, muzara', and Musaqqa and the well known Islamic finance mechanism of profit and loss sharing. The profit and loss sharing mechanism encourages both parties to work hard and it eliminates negligence and misconduct since the profit depends on the success of the business or project. Islamic finance was previously used for rural and agricultural development and produced favorable yields in Sudan and Pakistan.

Somali commercial banks are all fully-fledged Islamic Banks but have minimum relations with the agricultural sector. The banks are providing investments to less risk and more profit-generating projects, and their relationship with the farmers is substandard. During this research, it was discovered that commercial banks have minimum relations with farmers due to farmer's lack of proper documents, the high risk involved in the sector. Also, commercial banks don't have the capacity to provide funding to all sectors. The commercial banks offer Islamic microfinance i.e. Qard-Hassan to the fishery, and Mudaraba financing to the large-scale farmers. apart from this, commercial banks have no involvement in agriculture.

The financial institution offers investment to large-scaled farmers. However, 65% of farmers in Somalia are smallholder farmers and have no access to financial support from the government and they are not accessible to credits offered by the financial institutions due to the required collateral. On the other hand, most farmers are unaware of investment potentials.

During the research, it was realized that some of the farmers are either unaware or misunderstood financial institutions to a scam to take over their property.

Farmers in developed and developing countries are supported by their governments. In the case of Somalia, the government doesn't directly involve in the farming process. However, the farmers are in need of legal protection, funding, Irrigation, training on the modern agricultural systems, implementing a value chain system to advance the quality of the products and creating potential international markets.

Keywords: Somalia, Agriculture & Rural Development, Arable, Livestock, Islamic Finance, Financial Institutions.

ÖZ

İslami Finansın Tarımsal ve Kırsal Kalkınmadaki Rolü: Somali

Muna Moallim Abdulle

Bu araştırma, İslami Finansın Somali'de tarımsal ve kırsal kalkınmadaki rolünü değerlendirmekte ve ışık tutmaktadır. Tarım sektörü Somali'de ana sektör olarak önemli olup istihdam açısından da ayrı bir yeri bulunmaktadır. Bu nedenle tarım sektöründe yapılacak iyileştirmeler, ekonomiyi genel olarak büyütecektir. Somali'de kayıt dışı ekonomi uzun süredir gittikçe azalma eğilimindedir. 2013'ten itibaren Somali ekonomisi büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Ulusal ve uluslararası yatırımlar ülkeye akmaya başlamıştır. Bu yatırımlar genel olarak otel, emlak, ticari banka vb. diğer sektörlerle de odaklanmıştır.

Dikkate değer katkısına rağmen Somali'de tarım, çoğunlukla finansman eksikliği, sınırlı sulama imkanları, iklim değişikliği, güvenlik ve uzun süreli siyasi istikrarsızlık, uluslararası pazara erişim eksikliği, yeterli tarımsal bilgi, altyapı ve modern teknoloji eksikliği gibi nedenlerden dolayı azalmaktadır. Bu araştırma, çiftçiler ve finansal kurumlar arasındaki ilişkiyi tanımlamak ve İslami Finans'ın Somali'deki tarımsal ve kırsal kalkınmaya nasıl olumlu katkıda bulunabileceğini göstermek için yapılmıştır. İslami Finans, Salam, Istisna, Müzaraa ve Müsakaat gibi tarımsal yatırımlar için özel finansman yöntemlerine ve iyi bilinen İslami finans kâr ve zarar paylaşım mekanizmasına sahiptir. Kâr ve zarar mekanizması her iki tarafın da çok çalışmasını teşvik eder. Kâr, işletmenin veya projenin başarısına bağlı olduğu için ihmali ve suistimali ortadan kaldırır. İslami finans daha önce kırsal ve tarımsal kalkınma için kullanılıyordu. Sudan ve Pakistan'da olumlu sonuçlar elde etmiştir.

Somali'deki ticari bankalarının hepsi tam teşekküllü İslami Bankalardır. Ancak tarım sektörü ile minimum ilişkileri vardır. Bankalar daha az riskli ve daha çok kar getirici projelere yatırım yapmaktadır ve çiftçilerle ilişkileri sınırlı düzeydedir. Araştırma sırasında çiftçilerin uygun belge eksikliği ve sektörde yer alan yüksek risk nedeniyle ticari bankaların, çiftçilerle minimum ilişki içinde olduğunu keşfedildi. Ayrıca ticari bankalar, tüm sektörlerle finansman sağlama kapasitesine sahip değildir. Ticari bankalar balıkçılığa İslami mikro finans, yani karz-ı hasen'ı ve Mudaraba büyük ölçekli çiftçilere finansman sağlamaktadır. Bunun dışında ticari bankaların tarımla hiçbir ilgisi yoktur.

Finansal kuruluşlar sadece büyük ölçekli çiftçilere yatırım sunmaktadır. Bununla birlikte, Somali'deki çiftçilerin %65'i küçük çiftçilerdir ve devletten mali desteğe erişimi yoktur. Gerekli teminatı gösteremedikleri için finansal kuruluşlar tarafından sunulan kredilere erişemezler. Öte yandan, çoğu çiftçi yatırım potansiyelinden habersizdir. Araştırma sırasında çiftçilerin mülklerini ele geçirmek için aldatmaya yönelik finansman sağlayan veya yanlış anlaşılan sistem içerikleri ile dolu finansal kurumlar olduğunu gözlemlendi.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki çiftçiler hükümetleri tarafından desteklenmektedir. Somali’de ise hükümet doğrudan çiftçilik sürecine dahil değildir. Bununla birlikte çiftçilerin yasal korumaya, fonlamaya, sulama ihtiyaçlarının giderilmesine ve modern tarım sistemlerinde eğitime ihtiyaçları vardır. Somali tarım sektörü ürünlerin kalitesini yükseltmek için bir değer zinciri sistemi uygulamasına ve potansiyel uluslararası pazarlar yaratmaya ihtiyaç duymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Somali, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Bitkisel Tarımı, Hayvancılık, İslami Finans, Finansal kuruluşlar.

ÖNSÖZ

Tarım, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde temel bir rol oynamaktadır. Tarım, ulusal GSYİH'ya olumlu katkıda bulunur, istihdam yaratır, yoksulluk ve gıda güvensizliğini azaltır. Tarım, çiftçiliği, hayvancılığı, balıkçılığı ve ormancılığı içerir. Yiyecekler günlük hayatlarımız için önemlidir. Bu nedenle tarım her ülke için ayrı bir önem taşır. Ancak bazı ülkelerde tarım, yalnızca ihtiyaç duyulan gıdaları üretmek için gerekli görülürken diğer bazı ülkelerde -ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelere- temel gelir kaynağı olduğu için özel önem taşır. Dünya olgu defterine göre tarım, toplam dünya ekonomisinin yüzde 6,4'üne katkıda bulunmaktadır.

Dünya Bankası, FAO ve IFC gibi uluslararası kuruluşlar, gıda güvensizliği ve yoksulluğu ortadan kaldırmak, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere istihdam ve sürdürülebilir ekonomik büyüme yaratmak için stratejiler geliştirmek zorundadır.

Tarım, finansal destek için temel olarak devlete ve uluslararası tarımsal kuruluşlara ihtiyaç duymaktadır. Ancak tarım sektörünün kârlılığının düşük olması ve yüksek risk nedeniyle finansal kuruluşlardan, en az finansal desteği alan sektörü konumundadır. Finansal kuruluşlar gayrimenkul, altyapı gibi yüksek verimli ve düşük riskli yatırımları tercih ederler. Tarımsal yatırım, tarım ve kırsal kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır. Maddi desteğe erişim, mahsullerin miktarını, kalitesini ve bunlara bağlı olarak verimliliği artırır. Ayrıca potansiyel çiftçileri sektöre çeker ve motive eder.

Dünya Bankası, dünyadaki ekonomik durgunluk ve yoksulluğun kaynak eksikliğinden değil, eşit ekonomik dağılım eksikliğinden kaynaklandığını belirtmektedir. Geleneksel ekonomik sistem, zenginlerin zenginleştiği ve fakirlerin fakir kaldığı bir sistemdir. İslam ekonomisi ise toplum içindeki eşit ekonomik dağılımı teşvik ederek sosyal ve ekonomik eşitsizliği önlemektedir (World Bank, 2000).

İslami Finans, finans dünyasında en hızlı büyüyen ekonomik sistem olmuştur. Artan talep ve endüstrinin başarısı nedeniyle büyümesini ikiye katlaması ve gelecek yıllarda oldukça kârlı olması beklenmektedir.

İslami Finans, şeriat yasasına dayanmakta olup toplumun refahına odaklanmayı temel amaç olarak görmektedir. İş ve girişimciliği teşvik etmek için geliştirilen İslami Finans, ekonomik kaynakların maksimum kullanılmasını ve faizin önlenmesini teşvik etmektedir. Kârı maksimize eden geleneksel finansmanla aynı amaca sahip olmakla birlikte bir takım farklı yaklaşım ve ilkeler içerir. İslami Finans yatırımlar için kâr ve zarar paylaşım yöntemini kullanır ve faizi yasaklar. Öte yandan geleneksel finansmanın faiz ile kâr elde eder.

İki farklı para birimi işlemi olmadıkça İslami bankacılıkta, kredi vermek ve borç verilen parayı fazladan bir nakit para almak yasaktır. İslami bankalar İslami kurallarla uyumlu şekilde kredileri çiftçilere ve şirketlere verebilirler. Bankalar, ekim masraflarını sağlamak için çiftçilerden gelecek emtiaları satın alıp Salam ve İstisna sözleşmelerini imzalayarak fonlama yapabilirler. Bu nedenle İslami Finans altında, küçük çiftçilerin karşılaştığı kredi sorunlarına çözüm bulunabilir.

Sudan ve Pakistan da dahil olmak üzere çeşitli ülkelerde tarımsal finansman için İslami Finans kullanılmaktadır. İslami finans, tarım ve kırsal kalkınma için uygun finansman modlarına sahiptir. Kâr ve zarar mekanizması her iki tarafın da çok çalışmasını teşvik eder ve kâr, işletmenin veya projenin başarısına bağlı olduğu için ihmali ve suistimali ortadan kaldırır.

Sağlam ekonomik gelişme, ortak refah ve eşit dağıtılmış gelirle sağlanabilir. Kâr ve zarar paylaşım politikası, yoksulluk, ekonomik eşitsizlik ve sosyal eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaçlayan Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma gündemine ulaşılmasını kolaylaştırabilir.

Bu araştırmada İslami Finansın Somali ekonomisine, özellikle tarımsal ve kırsal kalkınmaya olan katkısı amaçlanmıştır. Somali, ekonomik ve politik olarak kırılgan bir yapıdadır. Yirmi yıl süren iç savaş ve siyasi huzursuzluktan sonra, Somali ekonomisinde kayıt dışı ekonomi hakim hale geldi. Somali ekonomisi temel olarak hayvancılık ve tarıma dayalıdır. Bu iki sektör ülkedeki en yüksek istihdamı sağladığı için ulusal GSYİH'ya en önemli katkıyı sağlıyor. Somali'de tarım, hayvan bolluğu, büyük araziler, tarıma uygun topraklar ve hava koşulları nedeniyle baskın bir ekonomik faktör haline geldi.

Tarım, Somali ekonomisinin lokomotifi konumunda olmasına rağmen sektör, küresel ısınmanın doğal felaket etkileri, yeterli sulama sisteminin olmaması, uluslararası pazarlara sınırlı erişim gibi hem sistematik hem de sistematik olmayan risklere zaman zaman boyun eğmektedir. Tüm bunların yanı sıra yetersiz finansal destekler, ülkede kayıt dışı ekonominin uzun süredir varlığını sürdürmesi, etkin yönetim kabiliyetinin eksikliği gibi daha birçok zorlukla karşı karşıyadır.

Somali pazarlarında büyük ölçekli kurumlar çok azdır. Çoğu şirket küçük ve tek bir mülkiyettir. Bu şirketlerin uygun dokümantasyon eksiklikleri nedeniyle yerel bankalar KOBİ'lerle çalışmaya istekli değildir. Somali tüccarları finansman ihtiyaçlarını gidermek için kendi aralarında geleneksel bir finansman yöntemi oluşturdular. Bu yöntem iş adamlarının ağırlıklı olarak yer aldığı sigorta sistemi tarzında, yatırım havuzu denilen bir yöntemdir. Bu finansman türü tüccarların ailevi bağları ile oluşturdıkları veya yakın irtibatlı şirketlerin birbiri ile bağlantılarının kullanılması şeklinde oluşturulduğu için küçük kapasiteli yatırım havuzundan öteye geçememektedir. Dolayısıyla büyük projeleri veya büyük grupları

destekleyecek kadar güçlü değildirler. Halka açık ana finansman projeleri mikrofinans ve geleneksel sigortalardır.

Somali'deki tarımsal sektör maddi olarak büyük ölçüde kendine bağlıdır. Finansal kurumlar sektörde minimum finansman olanakları sağlamaktadır. Somali Bankaları, ezici derecede büyük olan sektörün finansman taleplerini finanse etme kapasitesine sahip değildir. Tarımsal yatırımın yanı sıra yukarıda belirtilen sektörlerden daha düşük getiri elde ettiği için finansal kurumlar, sadece büyük ölçekli çiftçilere ve inşaat şirketlerine finansman fırsatları sunmaktadır. Somali'nin yeniden yapılaşma sürecine girdiği için inşaat sektörü yükseliştir ve cezbedici kârlılığı gözden kaçmamaktadır.

Hükümet, tarım da dahil olmak üzere mikro, küçük, orta ölçekli empreseleri (MSME'ler) geliştirmek için bir strateji hazırlamıştır. Pazar analiz edildikten sonra Somali hükümeti, ticari bankaların tüm sektörler için kredi vermek için yeterli kapasiteye sahip olmadığını fark etti. 2018'in sonunda Maliye Bakanlığı, yerel ve uluslararası yatırımcılar ile yerel girişimciler arasında ekonomik kalkınmayı artırmak için MSME'lere fon sağlamayı kolaylaştıracak bir aracı olarak faaliyet gösteren bağımsız bir kuruluş olan Gargaara'yı oluşturdu. Gargaara'nın Dünya Bankası, IFC ve yerel ticari bankalarla çalışması bekleniyor.

Somali'deki işletmelerin çoğu yönetim becerileri ve uygun dokümantasyon eksikliği nedeniyle başarısız olmaktadır. Gargaara'nın asıl amacı kredi sağlanmasını kolaylaştırmak olacaktır. Bununla birlikte şirketlere hukuki meseleler ve şirket yapıları konularında danışmanlık yaparak yardımcı olacaktır. Bu adım Somalili girişimciler için uzun zamandır beklenen fırsatların ve sürdürülebilir büyümenin yolunu açacak.

Tezim için bu konuda çalışmayı seçtim. Çünkü bu konu yüksek lisansına başlamadan önce bile yazmak istediğim bir konuydu. Ailem bir çiftçi olduğu için sektörle ilgili mücadeleleri yakından tanıyorum. Yüksek lisans yapmaya karar vermeden önce iki yıl boyunca bir bankada denetçilik olarak çalıştım. Mogadişu'da işletmelerin nasıl yürüdüğünü çok iyi gördüm. İşletmeler iyi bir yatırım ile başlangıç yapmalarına rağmen çoğunlukla başarısız oluyorlar veya büyüyemiyorlar. Finansal erişilebilirliği ve mevcut piyasaları içeren tarım sektörünü analiz etmeye başladım ve eksikleri buldum. Somali'de üretilen tarım ve hayvancılık ürünleri çok iyi kalitededir. Örneğin hayvan derisi; Somali, İtalya'ya ham hayvan derisi ihraç ediyor. Ancak üretime katma değer katacak olan ürünleri işlemek konusunda bir değer zinciri yok. Bu yüzden birçok tarım ve hayvancılık ürünü çok ucuz fiyatlarla hammadde olarak ihraç ediliyor.

Somali'de esnek ekonomisi var. Bu ekonomide merkezi hükümetin yetersizliği nedeniyle ticaret düzenlemeleri olmadan hayatta kaldı. Merkezi hükümet restore edildikten sonra, ülke ekonomisi yerel ve diaspora yatırımları sonrasında gelişmeye başladı. Ancak, ülke temel ekonomik faktörü olan tarımdan yoksun kalmanın eşliğindedir. Ülkenin bazı bölgelerini vuran

dönemsel kuraklık ve maddi destek eksikliği nedeniyle, son beş yılda hem yerleşik hem de göçebe çiftçilerin çoğu şehirlere taşınmaya başladı. Üretimdeki bu eksiklikler nedeniyle gıda fiyatları artmaya başladı. Önceden Somali, tarıma uygun araziye belki tam olarak kullanmıyordu ama şimdilerde çiftçilerin sektörü terk etmeye başlaması Somali'nin ana gelir kaynağını hızla kaybettiği anlamına geliyor. Somali fakir bir ülke değil fakat ekonomik açısından zayıf bir millet olması yukarıda bahsettiğim nedenlerden kaynaklanmaktadır. Somali ekonomisindeki tüm sektörler, ekonomiyi geliştirmek ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlayabilmek için yasal ve finansal düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır. Bu sektörler arasında tarım en önemli önceliktir. Temel ekonomik faktör olduğu için özel önem gösterilmesi gerekmektedir. tarım sektörünün ihtiyacı olan finansal desteklerin verilmesi ve bu yönde teşvik edilmesi ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma, tarım sektörünün karşılaştığı zorluklara ve nasıl geliştirilebileceğine ışık tutmaktadır. Somali ekonomisini güçlendirmek için tarım sektörüne finansman sağlamak, sulama sistemlerini uygulamak, çiftçileri koruyacak yasal düzenlemeler getirmek ve tarım ürünlerinin uluslararası pazarlara erişimini sağlamak gibi temel olanakları iyileştirmek gerekmektedir.

Araştırmada çiftçilerle yüzyüze anket tekniği kullanılmış olup anketler araştırmanın amacına göre bizzat araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada çeşitli kurum ve kuruluşların yapmış oldukları anketler, araştırmalar ve istatistiklerden de yararlanılmıştır..

Seçilen örneklem büyüklüğü hem ekilebilir hem de pastoral seksen çiftçidir (30'u Aşağı Şebelle'den, 10'u Orta Şebelle'den, 20'i Hiran, Galguduud ve 20'i doğu bölgesinden). Sınırlı zaman ve kaynaklardan dolayı Bay ve Bakool, Aşağı ve Orta Jubba ve Kuzey-Batı Somali gibi bölgeleri kapsayamamıştır.

Finansal kurumlar için beş ticari banka seçildi. Bunlar: International bank of Somalia Bankası (İBS), Premier Bank, Dahabshiil Bank International Bankası (DBİ), Amal Bankası ve Salaam Somali Bankası'dır. Bu bankaların hepsi Somali'de faaliyet gösteren tam teşekküllü İslami bankalardır. Ancak bunların tümü tarıma finansman sağlamamaktadır.

Hükümet kanadındaki araştırmam için Tarım ve Sulama Bakanlığı ile iletişim kurmaya çalıştım ancak bu başarısız bir girişim oldu. Bu nedenle Maliye Bakanlığı ve Tarım ve Sulama Bakanlığı'nın resmi web sitelerine yüklenen bilgileri kaynak olarak kullanıldı.

Ayrıca kullandığım bilgileri, Dünya Bankası, FAO, İstanbul Ticaret Odası (İTO), Somalili İşadamları, yerel ve uluslararası STK'lar dahil olmak üzere çeşitli kuruluşların yetkilileri ile yüz yüze veya telefonla görüşmeler yaparak topladım. Bununla birlikte danışmanım tarafından verilen çeşitli kitaplar ve makalelerden faydalandım.

TEŞEKKÜR

Herşeyden evvel yüce Allah’a bütün güzel övgüler ve sonsuz şükürler olsun. Bana Yüksek lisans okuma imkanı veren Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı YTB’ye minnettarım. Bu araştırma sırasında bana yol gösterişi olan ve rahberlik yapan danışmanım Sayın Prof. Dr. Adem ESEN’e minnettarım ve teşekkürlerimi sunarım Her zaman gelişmemi için benim için büyük fedakârlık yapan, fırsatlar sunan, bana teşvik eden, sevgisi ve desteği hiç eksik olmayan, değerli annem Hasno Sheikh Ali ve teyzem Muslimo Shiekh Ali ve bütün aileme minnettarım. Son olarak tüm arkadaşlarıma ve bu süre zarfında bana yardım edenlere teşekkürlerimi sunarım.

Muna MOALLIM ABDULLE

2020

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	i
ÖZ.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
TEŞEKKÜR.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARKAPLAN VE ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

1.1 Genel Bakış	2
1.2 Neden İslami Bankacılık	3
1.3 Literatür Taraması	5
1.4 Hipotez	10
1.5 Araştırma Yöntemleri.....	13
1.5.1 Araştırma Metodu ve Kapsamı.....	14
1.5.2 Sınırlıklar.....	14
1.6 Somali Ekonomisinde Tarımın Yeri ve Önemi	15
1.6.1 Somali Tarımsal Üretim Yapısı.....	15
1.6.2 Hayvancılık (Pastoral).....	16
1.6.3 Tarıma Elverişli Ekilebilir Arazi	16

İKİNCİ BÖLÜM

SOMALİ HAKINDA BİLGİLER

2.1 Kısa Tarihçe	18
2.2 Somali'nin İdari Yapısı.....	22
2.2.1 Somali Eyaletleri	22
2.3 Somali'de Demografik Göstergeler.....	23
2.4 Somali Göçebe Yaşamı	25
2.5 Kültür ve Din.....	28
2.5.1 Din.....	28
2.5.2 Kültür.....	30
2.5.3 Sanat ve Müzik.....	33
2.6 Dil	33
2.7 Ekonomik Politikalar.....	34
2.8 Somali'de Ana Ekonomik Sektörler	35

2.8.1 Tarım	36
2.8.2 Telekomünikasyon	37
2.8.3 Bankacılık ve Havale.....	38
2.9 İşletme Sahipliği Yapısı	39
2.10 Girişimcilik-İş Fırsatları	42
2.11 MSME'lerin Performansı ve Sürdürülebilirliği	43
2.12 Hükümet	43
2.13 Genel Olarak İslami Finans	44
2.13.1 İslami Bankacılık.....	45
2.13.2 İslami Finansın Gelişme Sebepleri	48
2.13.3 Afrika Kıtasında İslami Finansın Gelişimi	49
2.14 Somali'de İslami Finans.....	50
2.15 Somali'de Bankacılık Faaliyetleri	51
2.15.1 Somali Merkez Bankası - CBS –	51
2.15.2 Albarakat Bankası	52
2.15.3 International Bank of Somalia IBS (Somali Uluslararası Bankası)	53
2.15.4 Dahabshiil Bank International DBI (Dahabshiil Uluslararası Bankası)	53
2.15.5 Premier Bankası	53
2.15.6 Amal Bankası	54
2.16 Somali Borsası.....	54
2.17 Somali'deki Bankaların Karşılaştığı Riskler.....	55
2.17.1 Yasal Risk.....	55
2.17.2 Operasyonel risk.....	55
2.18 Somali'deki Bankalar ve Çiftçiler Arasındaki İlişki	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARIM VE KIRSAL KALKINMA

3.1 Tarım Kalkınma	58
3.2 Somali'de Tarım Faaliyetleri	59
3.2.1 Ekilebilir/ Bitkisel Tarım.....	61
3.2.2 Hayvancılık	65
3.2.3 Balıkçılık	73
3.3 Tarım Kooperatifler.....	74
3.3.1 Somali'de Tarım Kooperatifleri	77
3.4 Tarım ve Sulama Bakanlığı	81
3.4.1 Tarımsal Arazi Mülkiyeti ve Dağıtım	81
3.4.2 Tarımsal Kalkınma Planları.....	81
3.5 Tarımsal Sulama.....	82

3.6 Sektördeki zorluklar	83
3.6.1 Çiftçiler.....	84
3.6.2 Finansal kurumlar.....	86
3.7 SWOT analizi.....	86
3.7.1 Güçlü Yönler (Strengthes).....	87
3.7.2 Zayıf Yönler (Weaknesses)	87
3.7.3 Fırsatlar (Opportunities)	88
3.7.4 Tehdidler (Threats).....	88
ARAŞTIRMA BULGULARI VE SONUÇ.....	89
KAYNAKLAR.....	114

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Somali Hayvan Varlığı (000)	16
Tablo 2: Somali’de Hayvan Sayısı (2018)	69
Tablo 3: Sığırlar/ büyükbaş hayvan türleri	70
Tablo 4: Cinsiyet	94
Tablo 5: Yaş	94
Tablo 6: Eğitim Seviyesi	95
Tablo 7: Çiftçilik Türü.....	95
Tablo 8: Tarım sistemi.....	96
Tablo 9: Sulamaya Erişim	97
Tablo 10: ABD Doları Cinsinden Ortalama Aylık gelir.....	97
Tablo 11: İşletme Masraflarından sonra ABD Doları Cinsinden Yıllık Ortalama Verim.....	97
Tablo 12: Alternatif Gelir Kaynakları	98
Tablo 13: Fertlerin Tarım Yapma Sebepleri.....	98
Tablo 14: Finansal Kaynaklar	99
Tablo 15: Çiftliklerde Tarla Büyüklüğü	99
Tablo 16: Tarım Hakkında Kanaat	100
Tablo 17: Finansal kurumlarla İlgilenmeme Sebepleri	101
Tablo 18: Mali destek verilirse ne geliştirirsiniz?	101
Tablo 19: Bölgenizdeki Tarım Ürünler ve Süt İşleme Fabrikaları Var mı?	102
Tablo 20: İşletmelerin finansmana erişim durumu.....	104
Tablo 21: Hedef Müşteriler	104
Tablo 22: Tarımsal Finansman İçin Kredi Politikası.....	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Nüfus Dağıtımı	23
Şekil 2: Somali Haritası	25
Şekil 3: Küresel IFSI'nin sektörel Kompozisyonu (2018)	45
Şekil 4: Somali Tarımın SWOT Analizi	87
Şekil 5: Ticari Bankalar Tarafından Tarıma verilen kredileri	103

KISALTMALAR LİSTESİ

CBS	: Central Bank of Somalia (Somali Merkez Bankası)
DBI	: Dahabshiil Bank International (Dahabshiil Uluslararası Bankası)
FAO	: Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IFC	: International Finance Corporation (Uluslararası Finans Kuruluşu)
IBS	: International Bank of Somalia (Somali uluslararası bankası)
IFSB	: Islamic Financial Services Board (İslami Finansal Hizmetler Kurulu)
IFSI	: Islamic Financial Service Industry (İslami Finansal Hizmet Sektörü)
IGAD	: Intergovernmental Authority on Development (Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi)
ILO	: International Labor Force (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IsDB	: Islamic Development Bank (İslami Kalkınma Bankası)
ITO	: İstanbul Ticaret Odası
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MSME	: Mikro, Küçük, Orta Ölçekli Girişimleri
MoF	: Ministry of Finance (Somali Mali Bakanlığı)
MoA	: Ministry of Agriculture and Irrigation (Somali Tarım ve Sulama Bakanlığı)
OIC/İİT	: Organization of Islamic Cooperation (İslam İşbirliği Teşkilatları)
SWOT	: Strength Weakness Opportunity Threat (Güç, Zayıflık, Fırsat/olanak, Tehditler)
SSE	: Somali Stock Exchange (Somali Borsası)
SEF	: Somali Ekonomi Forum
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UN/BM	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNFPA	: United Nations Population Fund (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş milletler geliştirme programı)
TKBB	: Türkiye Katılım Bankalar Birliği

GİRİŞ

Tarım dünya genelinde özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde temel bir rol oynamaktadır. Gelişmiş ülkeleri istihdam yaratan başka sektörler olduğu için tarımın önemi sadece gıda güvensizliğini ortadan kaldırmak ise Somali gibi gelişmemiş ülkeleri tarım en büyük istihdamı yaratan ve en büyük GSYİH sağlayan sektörüdür, böylece ülkenin ekonomi göstergelerinde önemli yer bulunmaktadır.

Somali tarıma elverişli düz bir araziye sahiptir. Ilımlı tropik havaya ve çok fazla çalışma gerektirmeyen topraklara sahiptir, ayrıca deve, büyük baş hayvanlar; sığırlar, keçi, ve koyunlar bolluğundan Somali insanlar çok uzun süredir hayvan yetiştirme ve hayvancılık ticaret işindedir.

Somali'deki en yaygın tarımı, çiftçiliği, hayvancılığı, ve balıkçılığı içerir. Tarım Somali ekonomisinin büyük katkıda bulunmasına rağmen fonlama erişimi en başta olmak üzere birkaç zorluklar nedeniyle tarım sektörü geride kalmıştır, olabileceğini kadar verimli değildir ve gittikçe azalmaktadır. Somali'de uzun süredir merkezi devlet sahip olmadan ülkenin ekonomisi kayıt dışı bir sistem haline gelmiştir, kamu hizmetler özelleştirilmiştir. Ticaret politikası ve yasalarının yokluğunda ekonomi büyüme sağlayabilen kuruluşlar ortadan kaldırılmıştır. Son yıllarda merkezi bir devlet kurulduktan sonra Somali ekonomisi iyileşmiş ve uluslararası standart İslami finans kuruluşlar kurulmuştur. Ancak bu kuruluşlar şimdiye kadar emlak ve altıyapı gibi yüksek verimli projeleri odaklanmaktadır.

Bu araştırma İslami finansın tarımsal ve kırsal kalkınmadaki rolü: Somali örneği üzerinde yapılmıştır. Somali'deki tarımın gelişmeme nedenleri, sektörün zorlukları ve tarım sektör ile Somali'deki finansal kurumların arasındaki ilişkiye inceleme amacıyla Somali'deki yaygın çiftçilik bölgelerinde seçilerek Temmuz-Eylül 2019 tarihlere arasında 80 çiftçiden ve Mogadişu'da 5 finansal kurumlardan anket doldurarak veri toparlanmıştır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır; *Birinci bölümde* arkaplan ve araştırma yöntemleri tartışılmıştır.

İkinci bölümde kısaca Somali tarihi, Somali ekonomi göstergeleri ve ekonomi faktörler, Somali'nin idari yapısı, ve İslami finanstan kapsamaktadır.

Üçüncü bölümde Tarım ve Kırsal kalkınma, Somali tarım faaliyetleri, Tarım kooperatifler, Sektörün swot analizi, Tarım sektörün karşılatığı zorluklar, Olası tarımsal kalkınma planları ve stratejileri, Tarımsal arazi mülkiyeti ve dağıtımı, Tarımsal kalkınma planları, Bulgular ve sonuç kapsamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARKAPLAN VE ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

1.1 Genel Bakış

Tarım sektörü bir ülke ekonomisi için önemli olup istihdam, ihracat ve gıda güvenliği açısından ayrı bir yer tutmaktadır. Hükümetler, insanları çiftçiliğe teşvik etmek için ellerinden geleni yapmaktadır. Kimi ülkeler, çiftçilere finansman sağlamanın yanı sıra çiftçiler için pazar bulmaya veya yaratmaya çalışan "Çiftçi Bankası" kurmaktadır. Tarım, ülkenin GSYİH'sını arttırdığı için ekonomik kalkınmada en önemli sektörlerden biridir. Gelişmiş ülkelerin tarım sistemi, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelere farklıdır ve bu nedenle İtalya, İngiltere, Hollanda gibi bir çok ülke çok fazla süt üretir ancak ürettiğinden daha fazlasını da ithal ederek işler ve süt tozu olarak ihracat yapar.

Ekonomi için oldukça önemli olmasına rağmen tarım, birçok ülkede özellikle Afrika'da en az finanse edilen sektörlerden biridir. Ancak her ülke sektörü kendi haline terk etmedi, bazı ülkeler olağanüstü sürdürülebilir bir tarımsal büyüme elde etti. Örneğin Hollanda, ABD'den sonra ikinci büyük tarım ihracatçısıdır. Bununla birlikte Hollanda, sadece 17 milyon nüfusa sahip olan küçük bir ülkedir (Pinckaers, 2019).

Hollanda bunu sadece mahsullerin ve damızlık hayvanların üretimine değil, aynı zamanda gelişmiş tarım ekipman ve araçları vasıtasıyla kaynakların maksimum kullanımını sağlamak suretiyle sektöre yatırım yaparak başarmıştır (Feng, 1998). Hollanda'nın tarımsal kalkınma stratejileri, sürdürülebilir tarımsal büyüme sağlamak isteyen diğer ülkelere, özellikle de tarımın ekonomisinin önemli bir bileşeni olan Somali gibi ülkelere bir paradigma olabilir.

Somali gibi bazı gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ve başta Sahra altı Afrika - SSA olmak üzere diğer ülkeler, tarım sektörünün tüm yönlerini finanse etmek için güçlü bir finansal sisteme ihtiyaç duymaktadır. Bu araştırma'da Somali'ye odaklanılacaktır. Tarım Somali ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır ve hem kırsal hem de kentsel şehirlerde en yüksek istihdam endüstrisidir. Bununla birlikte sektör, büyümek yerine düzgün bir şekilde çalışmak için bile asgari gereklilikteki araçlara dahi sahip değildir.

Somali, uygun yatırım gerçekleştiği takdirde birçok ekonomik büyüme fırsatına sahiptir. Merkezi hükümetin restorasyonunu takiben, ülke ekonomisi uzun zaman süren kayıt dışı ekonomi'den kayıtlı ekonomiye doğru reform yapmaya başladı. Şeriat kanununa uyumlu olan ticari bankalar ve sigorta şirketleri de dahil olmak üzere yeni resmi finansal kurumlar kurulmuştur. Yine de ticari bankalar, tarım ve kırsal yatırımlardan daha çok gayrimenkul ve kurumsal yatırımlara odaklanmaktadır.

Somali, Doğu Afrika’da 12.3 milyon nüfuslu bir ülkedir. Ülke ekonomisi, yirmi yıldır devam eden ve henüz iyileşemeyen iç savaş nedeniyle büyük zarar görmüştür. Merkezi bir hükümetin yeterince etkin olamaması nedeniyle ülke ekonomisi geleneksel kayıt dışı bir sisteme dönüşmüştür. Ortaya çıkan bu geleneksel ekonomi sistemi, İslami finansmana oldukça benzer (kâr paylaşımı yoluyla borç verme ve ortaklık işlerine girme) bir sistemdir. Somali halkı sömürge öncesi dönemde bu sisteme aşina olduğundan ve geleneksel finansmanı benimsemiştir.

“Geleneksel” finansman isminden de anlaşılacağı gibi aile bağları, tanıdık çevre ve iş bağlantıları olan kişiler arasında dar kapsamlı olarak uygulanır. Bunun amacı bildik ticari çevreleri kullanarak zaten sınırlı olan kaynakları riske atmadan kredi olarak kullandırmaktır. Dar kapsamlı olması, sınırlı kaynaklara sahip olması nedeniyle geleneksel finansman, mega projelere yatırım yapacak kadar güçlü değildir. Geleneksel finansmanda halkın kullanabileceği temel finansman projeleri mikrofinans ve takafül (katılım sigortası) sigortasıdır ve yalnızca sistemin tanıdığı kişiler tarafından kullanılabilir (SSE, 2015).

Somali’de geleneksel finansman hala mevcuttur. Ancak yeni ortaya çıkan finansal kurumlar, toplumun daha geniş bir yelpazesine özellikle iş ve emlak sektöründe finansal destek sağlamıştır. Uluslararası finansal kurumlar kredi mektubu, teminat mektubu vb. gibi uluslararası standartlardaki finansal hizmetler sunarak birçok işadınının ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu uluslararası finansal kurumlar yüksek verimli işlere odaklanarak kredi açmakta, taşıdığı yüksek risk ve düşük verimli kazanç nedeniyle tarım sektörüne gereken ilgiyi göstermemektedir.

Açıkçası, yerel ticari bankalar tek başına tarımsal finansman ihtiyacını karşılayamamaktadır (The World Bank, 2019). Tarımsal İslami finansman mekanizması Murabaha, Mudaraba, Salam, Müsakaat ve Müşaraka’yı kullanarak en azından küçük ölçekli çiftçilere finansal erişim sağlayabilir. Böyle bir yapı hem çiftçiler hem de ticari bankalar için de faydalı olacaktır. En önemlisi, finansal kuruluşlar Somali’de sürdürülebilir tarım için elzem olan sulama sorununa çözüm için yatırım yapabilir ve Müsakaat (Tarım Sözleşmesi) aracılığıyla yatırımlarını toplayabilir. Gerçekleştirilecek böyle bir yatırım sektörde büyük bir fark yaratabilir.

1.2 Neden İslami Bankacılık

Somali halkının yüzde yüz Müslüman olmasının da etkisi ile İslami finans, tarımsal finansmana ve genel olarak ekonomik büyümeye uygundur. Birincisi İslami finans, geleneksel Somali finansmanı (faizsiz borç verme ve temettülerin İslami finansmana benzer bir kâr ve zarar paylaşım yönteminde paylaşıldığı ortaklık işleri) ile benzer yatırım özelliklerine sahiptir. İkincisi, şu anda Somali’de mevcut finans kurumlarının tamamı tam teşekküllü İslami finans kurumlarıdır. Geçmişte hem yabancı hem de yerel olarak sahip olunan Somali Kalkınma Bankası, Banca d'Italia, Devlet Tasarruf Bankası (İngiliz Bankası), Banco di Roma, Banco di Napoli ve Barclays Bankası DCO dahil olmak üzere çeşitli finansal kuruluşlar vardı. Ancak çiftçiler, finansal

kuruluşların yalnızca makroekonomik ve mega projelerle ilgilenmesi nedeniyle gerekli teminatı sağlayamıyordu (Central Bank of Somalia - CBS, 2012).

Az da olsa kredilerden yararlandırılan bazı çiftçiler, yüksek faiz oranı nedeniyle krediyi geri ödeme noktasında zorlanıyordu. Her ödeme gecikmesinde katlanarak artan faizler nedeniyle birçok çiftçi hayvanlarını ve arazilerini elden çıkarmak zorunda kalmaktadır. 1997-98'deki El Nino kasırgasında zarar gören tarım alanları birçok çiftçiye oldukça zor durumda bırakmış, borçlarını ödeyemeyen toprak sahipleri bütün varlığını kaybetmişlerdir. Tarım ve hayvancılığın riskleri ve zorluklarını yaşayan çiftçiler, fırsat bulduklarında farklı kazanç kapılarına yönelme eğilimi göstermektedirler (FAO, 2014)

İş ilişkilerinde asıl hedef ilgili tüm tarafların refah hedefi için finansman sağlama olmalıdır. Ancak konvansiyonel bankaların asıl amacı diğer tarafın zararına bakmaksızın kârlarını en üst düzeye çıkarmaktır. İslami Bankacılık ise alacaklı ve borçlu olmak yerine ahlaki ve ortaklık ahlaki ile kâr ve zarar paylaşımına dayanmaktadır. İslami finans en güvenli ve en verimli finansal sistem olarak ön plana çıkmaktadır. Olası bir finansal krizi önleme olasılığı nispeten yüksektir.

İslami finans Şariat ilkelerine, ahlaki ve etik değerlere dayanmaktadır ve geleneksel finansın farklıdır. İslami finans ile konvansiyonel finansın karşılaştırıldığında göze çarpan bazı büyük farklılıklar mevcuttur. İslami Finansta tefecilik ve faiz uygulamalarına izin verilmez. İslami olarak yasaklanmış işletmelerin finansmanı yani kumar, alkol işletmeleri ve domuz eti işleme fabrikaları gibi sektörler fonlama veya işbirliği kapsamının dışındadır. Bununla birlikte İslami finansın, sermaye yeterliliği oranı da dahil olmak üzere geleneksel finansla çok fazla benzerliği olduğunu belirtmek gerekir. İslami finansın kavramsal çerçevesinde, ilgili tüm taraflar için refah ve gelişmek hedefi doğrultusunda finansman sunulmak yer alır. Oysa geleneksel bankacılığın ana hedefi diğer tarafın kaybına bakılmaksızın kârlarını en üst düzeye çıkarmaktır. İslami Bankacılık ise alacaklı ve borçlu olmaktan ziyade ortaklığın ahlaki ve etik tarafını ön planda tutarak kâr ve zarar paylaşımına dayanmaktadır (Ali, 2016)

1963 yılında, Mısırlı bir bankacı Ahmad Al Najjar, "İslami Bankacılık" terimini kullanarak uzun zamandır kullanılan bankacılık konseptinden - konvansiyonel bankacılık sisteminden ayrıışan yeni bir bankacılık yöntemi getirmiştir. Bankanın kurucusu olarak İslami kurallar ile uyumlu, faiz temelli bir kavram olmayan, kâr paylaşım bankacılığı sistemi getirmiştir. Ahmed Al Najjar, İslami bankacılık yoluyla, kırsal kalkınma hedefi doğrultusunda küçük bir kasaba olan Mit-Ghamr'da ilk bankayı açmıştır. Bu bankayı dört yıldan fazla bir süre başarıyla işletmiş, yerel ve uluslararası alanda sektöre öncülük etmiştir (Mannan, 1972).

İktisat tarihinde, İslami Finans sistemi Peygamber efendimiz (s.a.v) döneminde ortaya çıktı. Daha sonra Umar İbnü'l Hattab (Allah ondan razı olsun) döneminde gelişmiştir, İslam Birliğini (Müslüman cemaat için varlık ve finansal yönetim için kullanılan bir birlik) kurduğu zaman

Kentlerde, kırsal ve tarım alanlarında ekonomik kalkınma için kullanılmış, sanayileşme dönemine kadar Müslüman egemen ülkelerde yaygın olarak kullanılmıştır (Bayındır, 2005)

Sarsıcı ekonomi nedeniyle finansal sektörlerin çoğu İslami Finansman'ı 1970'lerden bu yana finans sektöründe olumlu sonuçlar gösterdiğinden, geleneksel sisteme alternatif olarak kullanma eğilimindedir. İslami finansmanın ekonomik büyümeye daha iyi katkıda bulunmasının nedeni esas olarak kâr ve zararın her iki tarafça da paylaşılması nedeniyle daha az riskli olmasıdır.

1.3 Literatür Taraması

Tarım, ülkenin GSYİH'sını arttırdığı için ekonomik kalkınmada en önemli sektörlerden biridir. Gelişmiş ülkelerin tarım sistemi, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelere farklıdır ve bu nedenle İtalya, İngiltere, Hollanda gibi bir çok ülke çok fazla süt üretir ancak ürettiğinden daha fazlasını da ithal ederek işler ve süt tozu olarak ihracat yapar.

1970'lerden bu yana İslami finansal sistem günlük bankacılık, altyapı, takafül sigortası, vb. için kullanılmakta ve ekonomi'de hızlı bir büyüme göstermektedir. Sudan ve Pakistan gibi çeşitli ülkelere tarım sektörüne önemli katkılarda bulunmuştur. Bu ülkelere İslami Bankacılığın tarımın kalkınmasına nasıl katkıda bulunduğu birçok araştırma mevcuttur.

İslam ekonomisi, kâr ve zarar paylaşım sistemi ve zekat ile kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) şeklinde ekonomik eşitliği ve refah paylaşımını desteklemektedir. Ekonomik büyüme, sosyo-ekonomik boşluk ortadan kaldırıldığında veya arzu edilen bir seviyeye düşürüldüğünde elde edilebilir (Sidik & Reskino, 2016).

Son yıllarda küresel ekonomik krizler, birçok makale ve ekonomi kitabında belirtildiği gibi gelir dağılımındaki eşitsizliklerin neden olduğu yüksek sosyo-ekonomik eşitsizlik nedeniyle yaşanmıştır. Zenginler daha da zenginleşmekte, sadece güçlü olanın ayakta kalabildiği rekabetçi pazarlara yatırım yapacak fonları olmadığından fakirler daha da fakirleşmektedir. Mevcut finans sistemi, toplum içindeki fırsat eşitliğini tamamen ortadan kaldırmaktadır. İslami finans ve iyi yönetim ile finanse edilen bazı önemli tarımsal ve kırsal gelişmeler;

İslami finans, başarılı bir ekonomik büyüme gösteren köklü bir finansal sistemdir. Ancak, sanayileşme ve sömürgecilik nedeniyle İslami finans kullanan ülkeler geleneksel finansal sisteme yöneldi. "İslami finans tarihi ve İslami Finansal Kurumlar (IFI'lar) bin yıldan daha eskidir. Bu süre zarfında Asya, Avrupa ve Afrika'da Müslümanların yönettiği bölgelerde büyük finansal krizler yaşanmamıştır." (Al-Rahahleh N., Bhatti , & Misman, 2019).

İslami bankacılık, zorluklarla karşı karşıya kalmasına rağmen, Elhiraika'nın yaptığı araştırma belgesinde yer alan Sudan ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır. Elhiraika'nın araştırması, İslami finansmanın tarım sektörünün gelişimine ve hükümetin finansmanı düzenlemedeki rolüne

nasıl katkıda bulunduğuna açıklık getirmiştir. Araştırmasında, ülkede kullanılan tarımsal finansman platformunu ve tarım için uygun İslami finansman modunu da karşılaştırmıştır. Sudan'ın tarım sektörü 1990 - 2001 yılları arasında gelişme göstermiş, sektör ülkenin GSYİH'sine hakim olmuştur. Özellikle hükümetin bankalar üzerindeki tarımsal kredi politikası nedeniyle, tarım sektörünün GSYİH içindeki payı %28,7 ile %49,8'e yükselmiştir (Elhiraika, 2003).

Mughal, İslami finansın sadece mevcut mali krize çözüm sunarak değil, aynı zamanda çiftçilerin refahı ve geçim kaynaklarının olumlu ekonomik etkilerini nasıl yarattığını ifade etti “İslami Finans yeşil ekonomiyi artırmak için Tarım, Sulama, Hayvancılık, Mikro ve Kırsal finansman ürünlerini kolaylaştırmak için ideal bir mekanizma sağlar, sadece sürdürülebilir bir çözüm sunmakla kalmaz, aynı zamanda çiftçilerin ve kırsal toplulukların yaşamlarında olumlu ekonomik etki yaratır” (Mughal, 2016).

Pakistan'daki tarımsal finansmanda İslami bankacılık kullanılmıştır. Pakistan'da çiftçiler varlık sahipliğini ve çiftçilerin gelirini artıran bu finansman sisteminden yararlanmıştır ve çiftçilerin kredi durumu ve nakit akışı sorunları ile karşılaşmıştır. Ancak, İslami bankalar, sulama sistemi için finansman sunmuyordu. Bununla ilgili çalışmalar yapılmıştır ve Araştırmalarda, çiftçilerin güvence altına alınmasında İslam Bankacılığının başarıları tartışılmıştır. İslam bankalarının Hassan ve diğerlerinde belirtildiği gibi Bahawalpur'da karşılaşılan kredi sorunlarının önlenmesi için kredi vermelerini tavsiye etmektedir. İslami bankacılıkta kredileri ödünç vermek / kiralamak ve borç verilen parayı fazladan nakit para ile almak mümkün değildir, ancak iki farklı para birimi işlemi olmadıkça İslami bankalar Salam ve Istisna'yı imzalayarak çiftçilere ve inşaat şirketlerine Şeriat'a uygun krediler sağlayabilirler. Bankaların ekim masraflarını sağlamak için çiftçilerden gelecekteki ürünleri satın alıp bai salam sözleşmeler girmektedir (Hassan, et al., 2012).

“İslam İktisadının temellerinden birisi Şari'nin iktisadi bölüşümdeki aksaklıkları ve aşırı fakirlik artışını gözeterek bu konuda hükümler koymasıdır. Bu iki konu birinci derece ahlaki ölçülerin bozulması ve tüketim çılgınlığının hâkim olmasından kaynaklanmıştır. Nitekim diğer insanların zaruri ihtiyaçları veya sunulan kaynakların adil dağılımına aldırılmamakta, fertlerin ve toplumların istekleri ve zevkleri son sınıra kadar zorlanmakta ve mal sevgisi artmaktadır. Bundan dolayı İslam, pek çok önemli ve temel araçla iktisadi davranışları yönlendirmeye çalışır. Bunlardan bazıları şöyledir: İsraftan uzaklaştırma, mubah malları genişletmeme, tüm işlerde iktisada riayet etme, malı zayi etmeme, belirli yöntemler ve düzenlemelerle bunların korunması ve refah mallarının üretiminin özendirilmemesi” (Dr. el-Omer, 2003).

Sağlam ekonomik kalkınma, paylaşılan refah ve eşit dağıtılmış gelir ile sağlanabilir. Kâr ve zarar paylaşım politikası, yoksulluğu, ekonomik eşitsizliği ve eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaçlayan sürdürülebilir kalkınma için Birleşmiş Milletler 2030 gündeminin elde edilmesini kolaylaştırabilir (UN, 2015).

İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD), gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini uyararak uluslararası ekonomik kuruluşlardan biridir. Eşit dağılmayan gelir, ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkiler ve sosyal boşluğu genişletir. “Gelir eşitsizliğinin sonraki büyüme üzerinde olumsuz ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır. Özellikle en önemli şey, düşük gelirli hane halkları ile nüfusun geri kalanı arasındaki boşluktur” (Cingano, 2014).

Rajan, 2007-08 küresel ekonomik krizinin nedenlerini açıklamaktadır. Fay hatlarında, ana nedenlerden birinin ABD'deki eşit olmayan gelir dağılımından kaynaklandığını iddia etmektedir.

Afrika birçok tarımsal ürün üretmektedir, yine de somut bir üretim büyümesi yoktur. “Gelişmekte olan ülkelerdeki tarımsal kalkınma, yoksulluğun azalması ve gıda güvenliğinin artırılmasına bağlıdır. Ancak Sahra altı Afrika (bundan böyle Afrika olarak anılacaktır), dünyada kişi başına düşen tarımsal verimliliğin son 40 yılda durgun kaldığı tek bölgedir” (Pizarro, 2008).

“Gerçekten de özel sektör iç savaşın başlangıcından bu yana on yıl içinde etkileyici bir şekilde büyümeyi başardı. Özellikle ticaret, ulaştırma, havale hizmetleri ve telekomünikasyon alanlarında ve ayrıca birincil sektörlerde, bilhassa hayvancılık, tarım ve balıkçılık alanlarında” (UNDP Somalia & European Commission Somalia Unit,, 2004).

Somali'deki herhangi bir ekonomik büyüme beklentisi, yoksulluğu azaltma programlarının önemli bir parçası olduğu için tarımsal verimlilik artışına bağlıdır. “Yirmi yılı aşkın süren iç savaşın ardından Somali, kalıcı siyasi, ekonomik ve güvenlik kurumlarının kurulması ile son yıllarda önemli ilerlemeler kaydetti. Bu, barış ve ekonomik ve sosyal kalkınma için daha güçlü beklentileri olan bir geleceğe işaret etmektedir. Tarım, hala kırsal alanlarda yaşayan Somali nüfusunun yarısının geçim kaynağı için anahtardır. Aynı zamanda ülkenin gıda güvenliği ve ekonomik büyüme beklentilerinin de anahtarı konumundadır” (FAO & The World Bank, 2018).

Somali'deki tarım sektörü birçok engelle karşı karşıyadır ve bu çalışmada ele alınacak temel engellerden bazıları, mahsullerin kırsal alanlardan büyük şehirlere nakli sırasında zarar görmesi veya gecikmeli teslimine neden olan zayıf altyapıyı içermektedir. Yol altyapısı esastır, yağışlı mevsimlerde mallar ana şehirlere neredeyse ulaşamaz ve çamurlu yolların neden olduğu yüksek kaza oranları nedeniyle, bazı çiftçiler malları kendi köylerinde ve komşu köylerde satmayı tercih ederler. “Sınırlı veya düşük kaliteli yollar ve demiryolu taşımacılığı girdilere zamanında erişimi engeller, girdi maliyetlerini artırır ve çıktı pazarlarına erişimi azaltır. Böylece altyapı yatırımları tarımsal üretkenliğe katkıda bulunuyor” (Phillip, Nkonya, Pender, & Oni, 2009).

Afrika ülkeleri de dahil olmak üzere geliştirmekte olan bazı ülkeler, malların hasarsız ve gecikmeden pazarlara ulaşması için kamu altyapı finansmanına başlamışlardır. “Yeterli altyapı sağlanarak yoksulluğun hafifletilmesi, kırsal'daki vatandaşları pazarlara bağlayarak karşılaştıkları

piyasa riskini ve işlem maliyetlerini azaltacaktır. Böylelikle kırsal alanda yaşayan vatandaşlar için daha adil fırsatlar söz konusu olur” (Orden, 2004).

Tarım sektörü, gerekli tüm araç ve gereçlere ihtiyaç duyar ve bunlar, her düzey ve tipte çiftçiye açık olması gereken iyi gübreler ve sulama sistemini içerir. İhtiyaç duydukları gübreleri satın alabilecek büyük ölçekli çiftçiler ile FAO tarafından yapılan bağışlara erişebilen birkaç şanslı çiftçi dışındaki çoğu çiftçi gübre kullanamamaktadır. Gübre ve temel tarım geliştirmeler eksikliği üretkenlik artışını yavaşlatır. Birçok Sahra Altı Afrika için durum böyle olmuştur. “Geliştirilmiş ürün çeşitleri mevcuttur, ancak verim potansiyelinin gerçekleştirilmesi gübre kullanımı düzeyinde bir sıçrama gerektirir. SSA'nın başka yerlerinde olduğu gibi, düşük gübre kullanımı tarımsal verimlilik artışında ciddi bir kısıtlamadır” (Phillip, Nkonya, Pender, & Oni, 2009).

Birçok Afrika ülkesine benzer şekilde Somali, değer zinciri ve uygun piyasa bilgilerinin eksikliğinden kaynaklanan uluslararası pazar eksikliği ile karşı karşıyadır. Ayrıca, bazı yerel çiftçiler yerel pazarın bile hasattan sonra yeterince zorlandığını idda etmektedir, çünkü bazı bağışçılar piyasaya ücretsiz veya ucuz tahıl tedarik etmiştir, bu da çiftçileri tahıllarını daha ucuz bir fiyata satmaya zorluyor, böylece sıkı çalışmalarından kâr elde edemedikleri için çiftçilerin motivasyonu ve verimliliği zayıflıyor. “Yoksul çiftçiler için yeni tedarik zinciri yönetiminin faydaları, yeni ürünler, girdi, kredi ve yayım hizmetleri ve pazarlama hizmetleri hakkında bilgi sağlayabilmesidir. Bunlar, çiftçilerin başka türlü karşı karşıya kaldıkları kaynak kısıtlamasını hafifletebilir ve çiftçiler için üretim ve pazarlama risklerini azaltabilir” (Orden, 2004).

Sulama sistemi Somali'de tarımın temel engellerinden biridir. Ülkede kullanılan mevcut sulama sistemi, Siyad Barre rejimi zamanında kurulan eski barajlardır ve barajların çoğu engellenmiştir ve rehabilitasyon ve iyileştirme ihtiyacı vardır. Bu, çiftçilerin yapamayacağı büyük bir projedir, hükümetin yardımına ihtiyaç vardır. 2014 yılında federal hükümet ve FAO ve Afrika Kalkınma Bankası Grubu gibi kalkınma ortakları bir su geliştirme projesi oluşturdu, ancak somut bir sonuç elde edilemedi. Somali'nin su temini esas olarak Jubba ve Şebelle nehirleri ve yeraltı suyudur. Kentsel şehirlerde temiz su var, ancak su taleplerinin evsel ve tarımsal kullanımının olduğu kırsal alanlarda ciddi su kıtlığı vardır.

Somali'de kırsal nüfusunun su erişimi çözelmemiş eski bir problemdir. “Milenyum Kalkınma Hedefi (MDG)'ne göre suya erişim, kişinin ikamet yerine en fazla 200 metre mesafedeki iyileştirilmiş bir su kaynağından sağlandığında su kaynağı olarak tanımlanabilmektedir. Somali örneğinde, insanlar su aramak için kurak mevsimlerde 20 km veya daha fazla bir dönüş yolculuğu yaparlar. Başka bir yerden getirilen su sadece birkaç gün sürebilir, yani her hafta birkaç seyahat yapılır” (Basnyat, 2007). Kırsal alanlarda su erişilebilirliği zordur, ailem Aşağı Şebelle'de bir çiftliğe sahiptir, çiftlik Şebelle nehri üzerinden suya erişebilir, ancak yakınlarda temiz içme suyu

yoktur. En yakın olan su kuyusu da yaklaşık 10 Km uzaklıktadır ve yaklaşık dört köy tarafından paylaşılır.

Somali'nin kurak ve yarı kurak bir iklimi vardır, bu nedenle ülke tamamen kuru bir arazi değildir, üç mevsimi yağmurludur, yağmur suyu iyi yönetilirse kuraklık sorunlarını çözebilir ve çözecektir. Somali su yönetimi sorunlarını birçok Sahra altı Afrika ülkesiyle paylaşıyor. Hükümetlerin kırsal ve tarımsal alanlarda su mevcudiyetine yeterince yatırım yapmadığı durumlarda “Sulama altyapısına yatırım yapılmaması, Afrika'daki nüfusun çoğunun gıda üretimi için çoğunlukla küçük işletme geçim tarımı biçiminde yağmurla beslenen tarıma bağlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bölgeler arası ve mevsimsel olarak yüksek yağış değişkenliği, sık sık ürün başarısızlığı riskinin artmasına neden olmaktadır” (Pizarro, 2008).

Zayıf sulama sistemi, özellikle bitkisel tarım sektörünün verimliliğini engellemektedir, daha önce üretim yağmura bağlı olabiliyordu, ancak küresel ısınma sektörü etkiledi ve suya erişimi olmayan, yağmura bağlı olan özellikle küçük ölçekli çiftçiler için durum zorlaştı. Benzer bir sorun, Pakistan hükümetinin Dünya Bankası ile birlikte çözüm bulmaya çalıştığı Pakistan'da da bildirilmiştir. “Su kullanımındaki verimliliği artırmak, Pakistan'da tarımın sürdürülebilirliği için kritik önem taşımaktadır. Su, Pakistan tarımı üzerindeki temel kaynak kısıtlaması olmaya devam etmektedir. Sulama suyu ülkenin büyük bir bölümünde tarım için kritik öneme sahiptir ve Indus nehir havzasındaki baraj ve kanallara yapılan büyük kamu yatırımlarının yanı sıra, temel olarak yeraltı suyu sulama kuyularına yapılan özel yatırımlar tarımsal üretim için gerekli olmuştur” (The World Bank, 2007).

Rapor ayrıca tarımsal verimliliği artırabilecek verimli su kullanım stratejilerini vurgulamaktadır. “Drenaj, kontrol yapıları ve nakil mekanizmalarına yapılan yatırımlar, su yolu organizasyonlarının, çiftçi organizasyonlarının, alan su panolarının veya profesyonel kanal yönetim ajanslarının güçlendirilmesi yoluyla daha iyi su yönetimi ve çiftlik düzeyinde ürün seçiminde daha fazla su kullanımı dahil olmak üzere su dağıtımındaki iyileştirmeler ve su tasarrufu sağlayan teknolojilerin benimsenmesi kısa ve orta vadede en umut verici yaklaşımlardır” (The World Bank, 2007). Bu stratejiler Somali tarımında ve kırsal alanlarda uygulanabilir ve endüstrideki su kıtlığının üstesinden gelmek için çok faydalı bir yaklaşım olacaktır.

Altyapı ve işleme sanayilerinin kurulması açısından Kırsal Kalkınma değer zincirini ve daha kaliteli ürünleri sağlayacaktır. "Kalkınma, toplumun geleneksel ilişkilerden, geleneksel düşünme tarzlarından, geleneksel üretim yöntemlerinden, daha modern yollara doğru bir harekettir" (Stiglitz , 1999).

Bu çalışmada, federal hükümetin kırsal alanlarda su erişilebilirliğini ve sulama sistemini geliştirmesini önermekte olup, aynı zamanda tüccarları özel olarak tarım sektörünü korumak için

hükümete pazar, işgücü ve şirket yasalarını uygulamalarını tavsiye etmektedir. Ayrıca hükümet, sektöre finansman sağlamalı ve potansiyeli yüksek uluslararası pazarlar oluşturmalıdır. Ve en önemlisi bu tez, finansal kurumlar ve tarım sektörü arasında iş birliğini önermektedir. İslami bankalar, Hassan ve ark.'nda belirtildiği gibi Bahawalpur'da ayakta durma sorunlarından kaçınmak için çiftçilere kredi sağlamalıdır. İki farklı para birimi ile işlem yapılmadıkça, İslami bankacılık kredilendirme / kiralama ve ödünç verilen parayı fazladan nakit olarak kabul etmeye izin verilmez. Ancak İslami bankalar, ekim masrafları sağlamak için bankaların çiftçilerden gelecekteki malları satın aldığı Salam ve Istisna sözleşmelerini imzalayarak çiftçilere ve inşaat şirketlerine şeriatla uyumlu krediler sağlayabilir.

1.4 Hipotez

Somali Tarım, Somali hükümeti yeni restore edildiğinden, iç ve dış engellerle karşı karşıya kalmıştır, bununla birlikte, sınırlı hükümet bütçesi nedeniyle sektörün gelişimini desteklemek hala zayıf kalmaktadır, ancak tarım ve kırsal kalkınma devlet sübvansiyonlarına ve desteğe bağlıdır ve Somali çiftçiler buna sahip değildir. Somali tarımının karşılaştığı başlıca kısıtlamalardan bazıları, Kaynakların etkin kullanılamaması, zayıf sulama sistemi, finansman fırsatlarının eksikliği ve uluslararası pazara erişimin olmamasıdır.

Somali'nin tarıma uygun devasa bir arazisi vardır, ancak FAO raporuna göre, ekim için mevcut toplam arazinin sadece %1,6'sı kullanılıyor, ayrıca iklim değişikliği, özellikle küçük işletme çiftlikleri çoğu yağmurla beslendiğinden, su sıkıntısı durumu daha da kötüleştirmektedir. Bununla birlikte bazı bölgelerde güvenlik sorunu da var. Örneğin Somali'deki her tür mahsulün en yüksek üreticisi olan Aşağı Şebelle bölgesi, 2014'ten beri istikrarsız ve çiftçilerin çoğunluğu ülke içinde yerinden edilmiş durumdadır.

Sektörün karşı karşıya olduğu temel zorluklar arasında, hükümet ve finansal kurumlardan alınamayan kredi, finansal, ve gerekli destekler içerir. Hükümet iç savaş sırasında tahrip edilen kamu hizmetlerini restore etmekle uğraşmaktadır, ancak henüz resmi olarak uygulanmayan vergi sistemi nedeniyle tarım fonları için bütçeye sahip değildir ve özel sektöre ait finansal kuruluşlar, tarımsal fonlamaya ilişkin yüksek risk nedeniyle sadece finansal kurumların getirdiği sıkı gereksinimleri sağlayabilen büyük ölçekli çiftliklere finansal erişim sağlamaktadır. Fakat bu kurumların tarıma ayırdığı kaynak oldukça azdır. Daha çok verimliliği yüksek olan diğer sektör ve projelere odaklanmaktadır. Sektörün gerekli ekipmana sahip olmadığını da belirtmek gerekir, şu anda kullanılan araçlar, askeri rejim sırasında tanıtılan traktörlerin ve buldozerlerin eski versiyonlarıdır.

Tarım, istihdam ve gıda bulunabilirliği sağlayarak Somali ekonomisi için çok önemli bir bileşendir. Tarım ülkede uygulanan en eski ticaret ve ekonomik faaliyettir. Ekonomik açıdan fakir bir ülke olan Somali, tarım sektörü Somali ekonomisinde en yüksek GSYİH'ya katkıda

bulunmaktadır. Bununla birlikte, sektör yetersiz yatırımdan muzdariptir ve birçok nedenden dolayı temelde; finansman, yetersiz modern tarım sistemi ve zayıf sulama sistemi nedeniyle beklendiği gibi gelişmemiştir. Çiftçilerin büyük çoğunluğu alternatif geliri olmayan küçük ölçekli çiftçilerdir ve finansal kurumların sıkı kredi politikası nedeniyle küçük çiftçilere neredeyse fon verilmemektedir. Yanı sıra çiftçilerin çoğunluğunun yeterli çiftçilik ve finansal eğitimi sahip olmasının ülkenin etkili çiftçiliği engelleyen unsurlardan biridir.

Şimdi 2020'den itibaren hükümet ve Dünya Bankası, KOBİ'ler için deneme fonu projeleri başlatmıştır ve bunlar umarım tarım ve kırsal kalkınma projelerini de içerecektir. Çünkü Somali'de teknoloji ve modern tarım sistemi nadirdir, traktör gibi en son tarım ekipmanları 1980'lerin makine türüdür. Tarım aracı satıcıları, makineyi tamir edecek mekanik bilginin sınırlı olması nedeniyle FIAT traktörlerinin eski versiyonunu ithal etmektedir.

1990'lilerden beri İslami Finans, Finans dünyasında en hızlı büyüyen ekonomik sistem olmuştur ve önümüzdeki yıllarda büyümesini ikiye katlaması beklenmektedir. Hem İslami hem de İslami olmayan birçok ülke bu sistemi günlük bankacılık faaliyetlerinde ve yatırımlarında uygulamaktadır. Bazı ekonomistler, İslami bankacılığın, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra ekonomik krizden etkilenen ülkelerin ekonomik büyümesine daha fazla katkıda bulunduğunu savunmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, İslami Finans daha önce kırsal ve tarımsal kalkınma için kullanılıyordu, ancak günümüzde bu verimli finansal sistem bugüne kadar günlük bankacılık, altyapı, Takaful sigortası vb. alanlarda odaklanılmıştır.

Somali'nin mevcut bankacılık sistemi İslami ilkelere dayanıyor olsa da finansal kuruluşların ana odağı KOBİ'lerin mikrofinansı ve şehirlerde işletmeler geliştirmektedir, ve hayvancılık ve bitkisel tarım ülkenin ana ekonomik kaynağını olan tamamen görmezden gelmektedirler.

Somali'ye on yıl önce merkezi hükümet sistemi getirildi, birçok İslami Banka açıldı ve Kurumsal ve Bireysel Bankacılık hizmetleri sağlayarak işlerine başladı. Bazı ekonomistler Somali ekonomisinin tekrar yükseleceğini iddia etmektedir. Fakat tarım sektörüne gereken finansal desteğin sağlanmaması durumunda ekonominin aynı kalacağını ya da geçici bir temelde yükseleceğini kanaatındeyim, çünkü Somali'nin ana ekonomik kaynakları tarım (hayvancılık ve bitkisel üretim Tarım) azalmaya devam ederse işsizlik oranı artacaktır.

Ülke ekonomisi, stratejik konumu ve hayvan bolluğunun karşılaştırmalı avantajları, yüksek gençlik nüfusu, iyi hava koşulları ve tarıma uygun muazzam bir araziye sahip olmasına rağmen iyi performans göstermemektedir. Tarihsel olarak, Somaliler girişimcilik becerileri ile tanılır, hayvan ticareti ve kaliteli muz ihracatı, ülkenin anarşi ve devletsiz zamanı Somali ekonomisini bir arada tuttu. Fakat, uzun süren kayıt dışı ekonomisi sürdürülebilir ekonomik büyümeyi uygulaması

engellemektedir. Neredeyse, 1991 yılında merkezi hükümetin çökmesinden sonra, Somali'de ilk kez on yıl önce uluslararası standart finansal kurumlar kuruldu. Yeni kurulan finansal kurumlar, özellikle bankalar, kredi ve istihdam sağlayarak ekonomik büyüme ve reformlarda önemli rol oynamıştır. Bununla birlikte, çeşitli nedenlerden dolayı, bu finansal kurumlar ülkenin ana ekonomik kaynağı olan tarım yerine KOBİ'lere, gayrimenkul ve altyapı işlerine daha fazla odaklanmaktadır. Somali gibi gelişmekte olan ülkelerde tarım önemli bir geçim kaynağı olmasına rağmen, sınırlı finansman erişilebilirliği ve zayıf sulama sistemi nedeniyle verim oranı gittikçe azalmaktadır.

Tarımsal üretim, biraz sulama ve teknolojik gelişme ile daha yüksek mahsul kalitesi ile kolayca artırılabilir. Somali'deki iklim ve toprak tarıma elverişlidir ve yıl boyunca farklı mahsuller de yetiştirilebilir. Bununla birlikte, çoğu çiftçi, yatırım ve su mevcudiyeti eksikliği nedeniyle çiftçiliğini sadece birkaç ürün üretimiyle sınırlamaktadır. “Bölgedeki kurak ve yarı kurak koşullar nedeniyle, en çok kısa Büyüme Dönemi (GP) olan mahsullere dikkat edildi. Bireysel bitki çeşitlerinin üretimi ile karakterize edilen dört arazi kullanım tipi (LUT) analiz edilmiştir. Bunlar: Börülce (kısa Büyüme Dönemi (GP)), mısır (kısa GP ile), sorgum (kısa GP ile) ve sorgum (uzun GP ile)” (Basnyat, 2007).

Şu anda Somali tarımı, maddi destek eksikliği nedeniyle geleneksel tarıma dayanmaktadır, çiftçiler işletme giderlerini karşılamak için kendi tasarruflarını kullanıyorlar, aynı zamanda beklenmeyen olayları karşılamak için bir çiftçi grup içinde para biriktirip geleneksel Takaful sigortasını da uyguluyorlar. Ancak bu yeterli değil ve küçük ölçekli çiftçilerin çoğu bu sigorta sisteminde yer almamaktadır. Somali çiftçilerinin mali destek eğitimi ve çiftçilik tesisleri için devlet ve ilgili Bankaların yardımına ihtiyacı var. Öte yandan, tarım sektörünün de bir parçası olan hayvancılık sektörü finansal desteğe erişimi yok ya da çok az erişebiliyor. Somali'deki bu iki önemli ve ana ekonomik sektör, geleneksel olarak her zaman yağışları beklemektedir.

İslami bankaların hizmetlerini kırsal alanlara genişletmesi durumunda, bu bölgelerdeki verim ekonomik kalkınmaya ve genel olarak ülkeye büyük katkı sağlayacaktır. Bu iki sektörün desteği hem kırsal kesimde hem de şehirlerdeki üretimi arttırmakla birlikte istihdam olanakları da artıracaktır. Ayrıca kırsal alanlarla şehirler arasındaki yollar, ürünleri hedeflerine hızlıca ulaştırmak için yapılacak. Hayvancılık ve mahsullerin ihracatı artacak. Bu gelişmeler, Somali ile dünyanın geri kalanı arasında ekonomik bağlar kuracaktır.

Bu tez, finansal kurumlar ve tarım arasındaki ilişkiye değerlendirmekte ve ışık tutmaktadır ve Somali'de bitkisel ve hayvansal tarımının gelişmesi için yeterli ve istikrarlı tarımsal finansman teşvik edilmesini önermektedir. Ticari bankalar sınırlı mikrofinans yerine doğrudan ve dolaylı olarak sektöre yatırım yapmalıdır. İslami bankalar hizmetlerini bu sektörlerle genişlediğinde

yalnızca iki sektöre değil toplumun farklı düzeylerinde de faydalanır ve ekonomi büyümeye sağlayacaktır.

Çiftçiler bazen kötü hava koşullarına ve doğal afetlere maruz kaldıklarından Takaful sigortası gereklidir, ayrıca üretilen malları zamanında ve hasarsız hale pazara getirmek için karayolu altyapısını geliştirmeye ihtiyaç vardır. Bu nedenle İslami bankaların yatırımları sadece çiftçileri finanse etmekle kalmamaktadır, aynı zamanda istihdam ile kırsal alanlara kalkınma imkanı sağlayacak, ülke ekonomisini geliştirecek ve en önemlisi gıda güvenliği sağlayacaktır ve ülkenin bazı bölgelerinde yaşayan periyodik açlık ortadan kalkması neden olur.

Araştırma soruları

Bu araştırma aşağıdaki soruları cevaplayacaktır:

- Somali'deki Çiftçiler ve finansal kurumlar arasındaki ilişki nedir? Bu duruma hükümetin katılımı nasıldır?
- Yerel çiftçiler neden gelişmiyor? Somali'de tarımın verimliliği neden düşüyor?
- Somali ekonomisinde tarımın rolü nedir?
- Tarım sektörünün karşılaştığı zorluklar nelerdir?

Çalışmanın sınırlamaları/ Zorlukları

Sınırlı zaman ve kaynaklar dahil veri toplama sürecinde bazı zorluklarla karşılaşıldı. Bu çalışma yeni bir araştırma olduğundan, anket yapmak için yurtdışına gitmek mecburiyeti söz konusuydu, toplanan verileri Somali'deki çeşitli bölgelerden alındı. Bu nedenle, zaman ve finans, üstenden gelmek gereken bir zorluktu. Ayrıca, literatür taraması konusunda da sınırlı kaynaklar söz konusuydu; bazı çiftçilerin, STK'ların ve devlet ofislerinin irtibata geçmemesi veya iş birliği yapmaya istekli olmaması yaşanan zorluklar arasındaydı. Bu zorlukların üstesinden gelmesi için yardımcı olan ve bu araştırmaya yardımcı olacak isimlerle irtibata geçebilmek imkanı sağlayan danışmanım Prof. Dr. Adem Esen Bey oldu. Prof. Dr. Adem Esen Bey'in yardımıyla İstanbul Ticaret Odası, Kuveyt Türk Katılım Bankası ve İHH gibi kurumların üst düzey yetkililer ile irtibatte geçebildim. Ayrıca Ağabeyim Abdikadir Moallim ve kardeşim Zeinab Moallim anket sırasında zaman yönetimi ve maddi- manevi her konuda büyük ölçüde yardımcı oldular.

1.5 Araştırma Yöntemleri

Araştırmada anket, görüşmeler, gözlem vb. Dahil olmak üzere farklı şekillerde veri toplanabildi, ancak bu araştırma için veri toplamada en uygun yöntem görüşme ve anketler olmuştur.

Mülakat: Bir konuyla ilgili özel veri toplamak amacıyla iki kişi (görüşme yapan kişi ve görüşülen kişi) arasındaki sözlü bir konuşmadır. İki tür görüşme vardır- telefon/çevrimiçi görüşme ve yüz yüze görüşme

Anket: Üniversite öğrencileri, üniversite akademisyenleri, seçilen şehirdeki ve/veya ülkedeki çiftçiler vb. gibi seçilen grubun cevabını analiz etmek ve yorumlamak için birtakım soruların oluşturulduğu veri toplama yöntemidir. Anket farklı şekillerde gerçekleştirilir. Posta ve kendi kendine yönetilen anketler. Mülakat ve anket bilgi toplamak için en sık kullanılan araştırma yöntemleridir.

1.5.1 Araştırma Metodu ve Kapsamı

Tezin konusu yeni bir araştırmadır ve hedef kitlesi; yani araştırmanın evreni üç (3) partide Somali Hükümetin tarım ve sulama bakanlığı, Somali'deki İslami Bankalar ve çiftçilerden oluşmaktadır. Bu nedenle açık ve özgün veriler elde etmek için mülakat, anket yöntemleri, ve belge analizi kullanıldı. Çalışmada *nitel ve nicel* karma araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Somali'nin en yaygın çiftçilik bölgeleri seçilip kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak 80 çiftçi araştırmanın örnek hacmini oluşturmuş olup anketler araştırmanın amacına göre oluşturulmuş ve bizzat araştırıcı tarafından Temmuz ve Eylül, 2019 tarihler arasında Aşağı ve Orta Şebelle, Hiran, Galguduud, ve Doğu bölgelerindeki çiftçilerden yapılmıştır.

Seksen bitkisel ve pastoral çiftçiye örneklem büyüklüğü olarak seçilip bölgenin büyüklüğüne ve üretim kapasitesine göre bölündü (Otuz (30) Aşağı Şebelle, on (10) Orta Şebelle, yirmi (20) Orta bölge özellikle Hiran ve Galguduud, ve yirmi (20) Doğu bölgesi). Sınırlı süre ve kaynaklardan dolayı veri toplama işine Bay ve Bakool, Aşağı ve Orta Jubba ve Kuzey bölgelerini dahil edilememiştir. Finansal kurumlar için Somali'de beş temel ticari bankayı, yani International bank of Somalia (IBS) Bankası, Dahabshiil bank international (DBI) Bankası, Premier Bankası, Amal Bankası ve Salaam Somali Bankası'nı seçildi. Üçüncü taraf de, yani Somali hükümeti. Tarım ve Sulama Bakanlığı ile bağlantı kurulamadı. Bu nedenle, hükümetin Tarım ve Sulama Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı dahil olmak üzere resmî web sitelerinden toplanan bilgileri kullanılmıştır.

Veri toplama sırasında Mogadişu merkezli STK'larla temasa geçildi. Bunların arasında FAO ve Zamzam vakfı bulunmaktaydı. Tarımla ilgili önde gelen STK'lar arasında yer alan bu iki kurumla irtibat kurulurak bilgi alımı gerçekleşti. Ayrıca, Somali'nin üyesi olduğu İslam İşbirliği Teşkilatından(İİT) uzun gayretler neticisinde yanıt alınamadı.

Elde edilen niceliksel verileri analiz edilip son sonuçları almak için SPSS yazılımını kullanıldı.

1.5.2 Sınırlıklar

Araştırma sırasında zaman ve bütçe kısıtlılığı nedeniyle çalışmanın örnekleme araştırmanın bütün kapsamı değil araştırmacının ulaşılabilirdiği bölgeler kapsamaktadır. Veri toplamak için Somali hükümet tarafı ulaşamadı binaenaleyh çalışmayı gerekli bilgiler Somali hükümetinin resmi internet sitelerinden alınmıştır. Sınırlı kaynaklar söz konusuydu; araştırma konusu yeni olduğundan dolayı yeterli literatür taraması bulunmamıştır. Somali çiftçilerinin çoğunluğunun

tarım faaliyetleri hakkında uygun dokümantasyon eksikliğinden dolayı, doğru ve araştırmaya önemli veriler işletme masrafları, brüt gelir, ve brüt kâr gibi veriler elde edilememiştir. Ayrıca, güvenilir ve düzgün Somali ekonomi göstergeler bulunmamıştır, bu nedenle bulunan eksik ve birbirinden farklı gösteren verileri inceleyip kullanılmıştır.

1.6 Somali Ekonomisinde Tarımın Yeri ve Önemi

Somali, ekonomisine ana katkıda bulunacak imkanlara yani büyük düz araziye ve hayvan bolluğuna sahiptir. Genel olarak tarım, ülkenin ana ekonomik ve büyük istihdam faaliyetidir, ve yerel tüketim ve ihracatından ulusal GSYİH kazançlarına %72.4'ten fazla katkıda bulunmaktadır. Somali'nin başlıca ihracat destinasyonları komşu ülkeler, Orta Doğu ve Avrupa'daki bazı ülkelerdir. Somali tarım sistemi hala gelenekseldir, çünkü modern tarım ekipmanları yerine sadece ve sadece temel traktörler, buldozerler, mısır freze makineleri gibi mahsul işleme makineleri gibi kullanmaktadır (FAO & The World Bank, 2018)

Tarım sektörü büyük potansiyeli vardır modern tarım teknolojisi uygulanıp eldeki kaynakları tam potansiyeli kullanılırsa Somali ekonomi büyümeye sağlanabilir. İHH ve TİKA tarafından kurulan, Somali tarım okulun ilk mezun töreninde konuşanlardan biri Türkiye'nin eski Somali büyükelçisi Sayın Olgan Bekar'ın konuşmasında “İnaniyoruz ki Somali'nin tarım potansiyelini tam anlamı ile kullanabilse, Doğu Afrika'yı tek başına besleyebilecek büyük bir potansiyele sahiptir.” dedi (İHH, 2018)

1.6.1 Somali Tarımsal Üretim Yapısı

Somali tarımında, çoğunlukla kurak ve yarı kurak iklimlere ve hastalıklara karşı dirençli olan hayvanların bolluğu söz konusudur. Bu sayede, Somali'de hayvancılık, sektörün ana faktörü haline gelmiştir. Somali'de üreyen ve hayvancılık olarak kabul edilen hayvanlar Deve, Sığır, Keçi ve Koyun'dan oluşur. Bunlar ana hayvancılık ürünleridir, ancak son on yılda tavuk kümes hayvanları Somali topluluğunda popüler bir ekonomik faaliyet haline gelmiştir. Somalinin Kızıldeniz'e ve Hint Okyanusu'nun uzun kıyı şeridine erişmesine rağmen, balıkçılık endüstrisi o kadar aktif değildir. Ekilebilir tarım, hayvancılıktan sonra sektörde ikinci sırada yer almaktadır, ana tarım üretimi, peyzajı ve toprağı nedeniyle Somali'nin güneyinde gerçekleşmektedir. Bununla birlikte Somali, aktif bir kömür ihracatçısıydı ama ormansızlaşmanın ve küreselleşmenin Somali tarımı üzerindeki etkileri göz önünde alınarak 2013 yılında hükümet kömür ihracatını yasakladı. Şu anda kömür ticareti sadece yerel tüketim için vardır (X Xuseen, 2013).

Madencilik endüstrisini kurmak için süregelen tartışmalar olsa da günümüzde Somali'de madencilik faaliyeti veya esnafı bulunmamaktadır. Somali tarımı genel olarak aileye ait çiftlikler ve hayvanlardır, şirket çiftlikleri ve kümes hayvanları çok azdır.

1.6.2 Hayvancılık (Pastoral)

Hayvancılık, ulusal GSYİH'nın %60,7'ine katkıda bulunan Somali ekonomisinin ana faktörüdür. İstihdam ve ihracat açısından önemlidir. Eski zamanlarda Somali deveyi evcilleştirmiş ve kârlı bir ticaret sistemi geliştirmiştir. Hayvanların bolluğu, yani Deve, Sığır, Koyun ve Keçi hayvanlarının bolluğu nedeniyle, canlı hayvan ihracatı, yüzlerce yıldır Somali ekonomisinin belkemiği olmuştur, hayvancılık ülkenin toplam ihracatının %80'i ile en büyük ihracat malını oluşturmaktadır. En çok hayvancılık üreticileri Somali'nin orta, kuzeydoğu ve kuzey kesimleridir. Ülkedeki hayvanlar kurak ortama daha uyumlu ve hastalıklara karşı daha dirençlidir. Ülkenin Gıda ve Tarım Örgütü'ne göre Somali, dünyanın en büyük deve sütü üreticisidir (FAO). Somali sadece deve konusunda değil, ülke genel olarak hayvancılık sektöründe büyük bir avantaja sahiptir.

Tablo 1: Somali Hayvan Varlığı (000)

Hayvancılık tipi	Bölge	2010	2011	2012	2013
Sığırlar/ büyükbaş hayvan	Güney ve orta	4.100.000	4.000.000	4.200.000	4.300.000
	Puntland	400.000	400.000	400.000	400.000
	Somaliland	399.000	404.000	409.000	414.000
Deve	Güney ve orta	4.600.000	4.600.000	4.800.000	4.900.000
	Puntland	1.864.000	1.866.000	1.867.000	1.868.000
	Somaliland	1.664.000	1.682.000	1.701.000	1.720.000
Koyun	Güney ve orta	6.500.000	6.500.000	6.700.000	6.800.000
	Puntland	6.181.000	6.182.000	6.183.000	6.183.000
	Somaliland	8.602.000	8.748.000	8.897.000	9.048.000
Keçi	Güney ve orta	8.700.000	8.600.000	8.800.000	8.800.000
	Puntland	9.009.000	9.010.000	9.011.000	9.012.000
	Somaliland	8.266.000	8.464.000	8.667.000	8.875.000

Kaynak: Milli Planlama ve Kalkınma Bakanlığı

1.6.3 Tarıma Elverişli Ekilebilir Arazı

Somali'nin toplam alanı 637.657 kilometrekaredir ve bunların 440.270 kilometrekaresi düz ve tarıma elverişlidir. Bununla birlikte, Somali kaynaklarını tam olarak kullanmamaktadır, eğer 440.270 kilometrekare veya yarısı ekilirse, ülke küresel olarak tarım sektöründe yüksek bir seviye alacaktır, çünkü ülke şu anda toplam arazi alanının sadece %1,6'sını alacaktır. Ekili alanın %69'u kalıcı meradır. %1,6'sı temel olarak geleneksel tarım sistemi ve Avrupalı yerleşimciler tarafından tanıtılan yarı modern tarım olarak yetiştirilmektedir (FAO, 2012).

Somali'de geleneksel tarım yapılmaktadır; makinesiz ekilip yağmurla beslenen kuru arazi çiftçiliği veya Şebelle ve Jubba nehirlerinin sularından veya toplanan yağmur suyundan sulama ile tamamlanan kuru arazi çiftçiliğidir. Bu yöntemle üretilen mahsülleri mısır, sorgum, fasulye, pirinç, sebze, pamuk, papaya, karpuz ve susamdır. Bununla birlikte, ülkenin en önemli ticari ürünü olan muz, şeker kamışı, limon, greyluft, portakal, guava ve mango gibi mahsuller sulama erişilen arazilerde yetiştirilmektedir (Ministry of Agriculture & Irrigation, Federal Republic of Somalia. , 2016).

Üzücü gerçek şu ki, suya veya temel tarım tesislerine erişimi olan çiftçilerin oranı çok düşüktür. Pastoral ve karma çiftçilerin büyük çoğunluğu, mera için hayvanlarıyla sürekli hareket eden göçebelerdir ve bu çiftçiler toplam tarım sektörünün yaklaşık %26'ını oluşturmaktadır. Bu nedenle Somali çiftçileri için erişilebilir su kaynağı (sulama) şarttır.

Somali Merkez Bankası (CBS), Tarım Bakanlığı ile iş birliği içinde, finansal kurumları tarım sektörüne yatırım yapmaya teşvik etmek için bir kredi politikası taslağı taslağı hazırlamıştır. Ancak bu kredi teklifi parlamento tarafından henüz onaylanmamıştır. Son yirmi yılda, üç yılda bir Somali'nin bazı bölgelerinde maruz kalınan kıtlığın temel nedeni olan fonlama eksikliğidir. Somali çiftçileri hibe (STK'lara) ve kendi tasarruflarına bağlıdır.

Çiftçi, çiftçilik için temel olanaklara sahip olmadığında, ihtiyaç duyulan ekipman verildiğinde üretebileceklerinin%30-45'ini üretecektir. Bu nedenle geleneksel çiftçi geçici olarak tüketilebilir geçim bitkileri üretir ve tekrarlayan bir soruna geçici çözümler sunan STK'lardan ve hükümetten yalnızca afetler sırasında yardım almaktadır. Bu da hasat olmadığı kuru mevsimlerde kıtlığa ve kuraklığa neden olur, dolayısıyla, kalıcı bir hal bulunmadığı takdirde Somali tarımı sürdürülebilir büyüme gerçekleştirmeyecek ve dönemsel kıtlığı bitmeyecektir.

Somali çiftçilerinin ekim için tohum, gübre, makine ve ekipmanlara ihtiyacı vardır ve en önemlisi hem ekilebilir hem de pastoral çiftçiler için iyi bir sulama sistemine ve ayrıca hasat edilen ürünlerin ambalajlanması ve son olarak kolay taşıma ve iyi yollara ihtiyacı vardır. İslami Bankalar tarım ve kırsal alanlara hizmet sunar ise, su sistemi, yani kuyu sondajı açılması ve diğer sulama sistemleri uygulama imkanları olacaktır. Yağışla birlikte hareket eden göçebeler tek bir yerde kalacaktır ve bu durum kırsal halkının geçimi ve refahını geliştirerek zaman ve kaynak tasarrufu sağlayacaktır. Bazı karışık çiftçiler bazen yağışları takip eden göçebeler olmaya mecbur kalırlardır, ekilebilir tarımı terk edip hayvanlarını kuraklıktan kurtarmak için sürüleriyle birlikte hareket etmektedir. İslami bankalar, çiftçilere daha az risk finansmanı, yani faizsiz ve kâr ve zarar paylaşım finansmanı sağlayarak ve aynı zamanda üretilen ürünler veya mallar için pazar olanakları yaratarak bu sorunu çözmede önemli bir rol oynayabilir. Bu iyi bir çözüm olacak ve çiftçi ve köylüleri motive edip arazilerden yüksek derece verim alınmasını sağlayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOMALİ HAKINDA BİLGİLER

2.1 Kısa Tarihçe

Somali, kuzey Afrika'da Aden Körfezi, kuzeybatıda Cibuti, batıda Etiyopya, güneybatıda Kenya ve doğuda Hint okyanusu ile sınır komşusu olan Doğu Afrika'da bir ülkedir. Somali, Madagakar'dan sonra Afrika'daki ikinci en uzun sahil şeridine sahiptir, ve resmi olarak 12,3 milyon nüfusuyla Federal Somali Cumhuriyeti olarak bilinir. (UNFPA, Somalia Country office, 2014) Somali halkı bir rengi, bir dini ve bir dili paylaşayan bir halkıdır. Somali'deki insanlara Somali denir ve konuşulan resmi dil Somalice'dir. Somalice resmi dil olsa da Arapça ikinci dil olarak tanınır (Somali Federal Government, 2012).

Somali'nin başkenti de olan ana ticaret şehri, ülkenin güneyindeki Mogadişu'dur ve nüfusu yaklaşık 1,7 milyon olan en kalabalık şehirdir.

Somali halkı Doğu Afrika'daki ırklardan biri olan Cushite'ye dayanmaktadır. Somalilerin ataları, güçleri, güzel görünüşleri ve ticaretleriyle tanınan Makrobiller olduklarını iddia edilmektedir. Eski Mısırlılara mür, baharat, altın, abanoz, kısa boynuzlu sığır, fildişi ve sığla ticareti yaparlardı. Makrobiller, eski Yunan tarihçisi Herodotus tarafından günümüz Somali olan Afrika'nın Doğu Boynuzu'nda konumlandırıldığından bahsedildi. Somali'nin kuzey ve doğu bölgelerinde, Somali atalarının eskide var olduklarını güçlendiren dağların ve mağaraların altında eski yazılar vardır (Hussein, 2014).

Somali isminin kökeni iki tanımı vardır, büyük çoğunluğu Somali halkının pastoralizm kültürüne referans olan “Git ve Sağma” anlamına gelen iki kelimeden (*Soo ve maal*) geldiğine inanılmaktadır. Diğer yandan, Somali ismini Somali atası (*Samale*) dan geldiğini söylenilmektedir (Ilmi, 2014).

Somali, Makrobiyolardan kolonileşme işgaline yani 1800'e kadar kabile krallığı olarak yönetildi. Somali'deki sömürge işgalinden önce, Somali'deki topraklarda, her kabile kendi krallığına sahipti ve kendi topraklarını kontrol etmişlerdi ama genel olarak Somali'nin yaşadığı topraklarda birleşmiş halde birbirlerine destek verip dış istilalardan birbirine korumuştur. İşgalden sonra, koloni ülkeyi birkaç bölgeye ayırdı; Somali Fransız bugünkü Cibuti; Somali Kuzey Somaliland İngiliz, İngilizler tarafından sömürge, Güney ve Orta bölgeler İtalyan Somaliland, İtalya sömürge yaptı. Ayrıca Batı Somali (Ogadenia) Etiyopya tarafından kontrol edilmiş ve alt güneyin bazı kısımları Kenya tarafından kontrol edilmiştir. Somali bağımsızlığını kazandıktan sonra İtalyan Somaliland ve İngiliz Somaliland birleşti ve Somali Cumhuriyeti'ni kuruldu, Somali sömürgeleştirildi, fakat Somali halkı asla köleleştirilmedi.

Sir Charles Elliot tarafından yazılan "Doğu Afrika Koruyucuları" na göre Somaliler gururludur ve diğerlerin daha üstün ya da eşit olduklarına inanırlar. Elliot kitabında Somalileri,

köleleştirilmektense ölmeyi tercih eden “Afrikalıların en vahşi ve en medeni topluluğu” olarak nitelendirdi.

Somali'yi tarif ederken sözleriyle “İrkta, onlar Hamitik olarak tanımlanmalı ve kara olsalar da, açıkça kesilmiş ve çoğu zaman güzel özellikleri ile tüm zenci kabilelerden keskin bir şekilde ayırt edilirler. Lamu'nun yakınında gördüğüm Biskaya bölümünün genç adamlarından bazıları, koyu bronz gibi görünen Apollos gibi poz vermiş olabilir” (Eliot, 1905).

Bir başka ifadesinde, Somali'nin davranışını medeni ve kargaşalı olarak nitelendirdi “Somaliler kasabaya geldiğinde, kendilerini Araplarla aynı medeniyet seviyesine getirdiler ve özellikle de sığır ticaretinde ticaret için büyük yetenek gösterdiler. Onlar dindar müslümanlardır ve Avrupa hukuku hakkında bilgi sahibi olurlar ve bunu kendi yararlarına kullanma gücü gösterirler. Somaliler diğer doğu Afrikalılar arasında paralel olmayan davranışı vardır. Ayrıca, onlar çok kavgacıdır” (Eliot, 1905).

Tarihsel olarak Somali halkı kapalı bir topluluktur ve yabancıların karışmasına izin vermiyordu, Somalilerin genetik olarak homojen olmasının nedeni budur. Sir Charles'ın kitabında yazdığı gibi, Somaliler gururludur ve diğerlerinden daha üstün olduklarına inanırlar. Sömürgecilik döneminde İtalyalılar Somalilerin plantasyonda çalışmasını sağlayamamıştır, sultanlardan sivillere, sömürge için çalışmayı reddetmiştir “topraklarımızı zorla geldiniz, bizi sizin için çalışmaya zorlayabileceğiniz anlamına gelmez” dedi. Sömürge, iktidarı göstermek ve insanları korkutmak için kendileri için çalışmayı reddedenleri öldürmeye başlamış; ancak sultanlar, halklarına, “son hayatımıza kadar köleleştirilmeyecekler bize ve sömürgecilikle çalışanlar kabileden dışlanacak.” dediler.

Doğu Afrika'daki Kaptan Sir Richard'ın ilk ayak izleri (The first footsteps in East Africa), Somali, din ve ticaret olmak üzere iki nedenden hariç dış dünyaya açık değilmiş. Dinsel amaç için gelenleri, yani İslam'ı öğrenmek ya da öğretmek için veya tüccarlar hariç yabancıların Somali'de nasıl karşılanmadıklarını açıklıyor (Captain Sir Burton, 1856).

Başka bir kitapta Somali halkı güçlü, gururlu, inatçı, arkadaş canlısı, uzun boylu ve yakışıklı olarak anılır. Somali halkı, istila edilirse, yasa veya otorite beklemezler, çok proaktiflerdir. Öte yandan, sizi zayıf durumunda veya hasta bulurlarsa, sizi hemşire ile destekleyeceklerdir. “Ama Afrika'daki tüm ırklar arasında olanlardan (Somaliler'den) daha iyi yaşayamazsınız, en zor, en gururlu, en cesur, en boş, en acımasız, en arkadaş canlısı; Somaliler” (Hanley, 2004).

Sömürgeci den önce Somali sultanlığı uyguladı, her sultan kendi bölgesini kontrol etmiştir, ancak sömürgecilikten sonra Somali beşe ayrıldı; yani İtalya Somaliland, İngiliz Somaliland, Fransız Somaliland (bugün Cibuti) ve Somali Ogadenia (Etiyopya tarafından yönetilen) ve günümüz kuzeydoğu Kenya. Halen, Somalili bayrağın içindeki beyaz yıldızı, beş (5) Somalili birliği temsil

etmektedir. Somali'nin güney ve orta bölgeleri İtalya (İtalyan Somaliland) ve kuzey bölgeleri de İngiltere (İngiliz Somaliland) tarafından sömürgeleştirildi; her iki devlet de 1960'ta bağımsızlık kazandı ve bir büyük Somali (Somali Cumhuriyeti) olarak birleşti. Somali olarak işaretlenen toprak, Somali'nin gerçek topraklardan çok daha küçüktür.

1889'da Somali toplumu tarafından bağımsız Somali'nin babası olarak bilinen ve İngilizler tarafından "Deli Mollah" olarak bilinen imam Muhammed Abdulle Hassan, İngiliz kolonisine karşı savaş ilan etti ve Derviş adını verdiği bir ordu topladı. Derviş, 1889'dan 1920'e kadar İngilizlere karşı savaştı. Kolonizasyona karşı savaşı kazanmadılar, ancak bağımsızlığa yol açtılar (Abdi, 1993).

II. Dünya Savaşı sırasında, İngilizler kuzey bölgelerinden çıkarıldı ve daha sonra 1941'de İngilizler geri dönüp İtalyanların kontrol ettiği toprakları alıp bütün Somali'yi ele geçirdi. Yerel halkın bağımsızlık mücadelesi ve İtalya ile İngiltere arasındaki rekabet nedeniyle ülke kaosa girmişti. 1949'da Birleşmiş Milletler müdahale etti, ülke BM kontrolüne girdi ve 1960'a kadar on (10) yıl boyunca İtalya'ya Somali üzerinde idari kontrol yetkisi verildi (United Nations, 1950).

1 Temmuz 1960'ta bağımsızlık ilan edildikten sonra, Aden Abdulle Osman, Somali Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçildi, o ülkeyi yedi yıl boyunca sivil bir hükümet olarak yönetti. 6 Temmuz 1967'de Abdirashid Ali Sharmarke cumhurbaşkanı seçildi. Sharmarke, 15 Ekim 1969'daki suikastına kadar ülkeye hükmetti. (Seçilmesinden sadece iki yıl sonra) Bu dokuz yıllık süre boyunca ülke ekonomik olarak iyi gelişti.

21 Ekim 1969'da askeri rejim Mohamed Siyad Barre askeri darbesiyle ülkeyi devraldı, Siyad Barre ülkenin adını Somali Cumhuriyeti'nden Somali Demokratik Cumhuriyeti'ne değiştirdi. Ülkeyi 21 yıl boyunca sosyalist bir hükümet olarak yönetti. Bu süre zarfında ülke siyasi ve uluslararası ticaret bağları kazanmış, altyapı anlamında inşa edilmeye başlanmış ve daha üretken ve tam bir istihdam sağlanmış, ayrıca Somali'nin ordusunun gelişmiş olması ve Afrika'daki en güçlü askeri birliklerden biri haline gelmesi sağlanmıştır. Ne var ki sosyalist bir hükümet olarak, her şey hükümet tarafından idare edildi; tarımdan fabrikaya tekelleştirildi (Khayre, 2016).

Temmuz 1977'de Somali, Ogaden topraklarını Etiyopya'dan kurtarmak için Etiyopya'ya karşı savaşa girdi, Somali ordusu savaşı kazandı. Fakat, zaferleri uzun sürmedi. Sovyet Birliği, Etiyopya'ya hava ikmali ve askerler de dahil olmak üzere silahlar sağlayıp askeri destek verdikten sonra Somali yenildi. Somali askerlerini savaş alanından geri aldıktan sonra, Somali ordusunun bazı komutanları Somali hükümetinin kararını hor görüp haydut oldu ve hükümeti tehdit etmeye başladılar. Bu nedenle, Siad Barre ülkede büyük bir destek kaybetti, muhalefetler kuruldu ve bu Siad Barre'yi tehdit altında olduğunu hissettirdi. Yıllar geçtikçe Siad Barre daha diktatör oldu, onun ailesi ve ona yakın alt klanını güçlendirdi, onları önemli hükümet ofisleri ve orduya

yerleştirdi, bu daha sonra hükümetin devrilmesine ve bir iç savaşın başlamasına neden olacak muhalefet partilerini güçlendirdi (Weiss, 1980).

Muhalefet partileri arasında Birleşik Somali Kongresi (USC) ve Somali Kurtuluş Demokratik Cephesi (SSDF) varmıştır. Aralık 1990'da USC Mogadişu'yu işgal edip iktidarı ele geçirmiştir, Siad Barre Nijerya'ya kaçmıştır. Merkezi hükümeti devirdikten sonra, seçim yapılmadan iki kabile lideri Mohamed Ali Mahdi ve Mohamed Farah Aidid ikisi de cumhur başkanı olduklarını iddia ettiler ama merkezi bir hükümet kurma konusunda anlaşamadılar ve ülkeyi iç savaşa ve ekonomik felakete sürüklediler (Laitin & Samatar, 1979).

1992'de BM genel sekreteri Boutros Boutros-Ghali, Mohamed Ali Mahdi ve Mohamed Farah Aided arasında bir ateşkes anlaşma düzenledi, ancak başarısız oldu. ABD ile birlikte BM, "Umutları Geri Kazanma Operasyonu" gerçekleştirmek için Birleşik Görev Gücü (UNITAF) adlı birlikler gönderdi. Birliklerin çevreyi korumaları ve sivillere insani yardımda bulunmaları gerekiyordu, ancak operasyon, BM birlikleri özellikle ABD askerleri halka karşı şiddet kullandıktan sonra farklı bir dönüş yaptı ve yerel halk ile birlikler arasında çatışmalar başladı, durum kötüleşti ve birçok insan hayatını kaybetti (Harned, 2016).

1995 yılında BM birlikleri ülkeyi terk etti. Yabancı birlikler ülkeyi terk ettikten sonra siviller normal hayata döndü, ekonomi toparlanmaya başladı. Halbuki, yasaları uygulayan merkezi bir hükümet yoktu, tüm kamu hizmetleri kayboldu, toplum klanı dayalı olarak ayrıldı, dolayısıyla işletmeler, eğitim, tüm temel hizmetler özel a  ba ları aracılığıyla özelleştirildi ve yürütüldü. Bu noktada, "herkes kendi başına" ve kayıt dışı ekonomi başladı (Menkhaus, 2003).

Birkaç kez denenmiş olsa da merkezi hükümeti kurma denemeleri başarısız oldu. Kargaşa içinde on yıl geçti, Ağustos 2000'de Somalili politikacılar tarafından Geçici bir Federal Hükümeti düzenlendi ve Abdiqasim Salat Hassan cumhurbaşkanı seçildi. 2000'den 2012'ye kadar Somali, yasaları ve düzeni yeniden sağlamak yerine, varlıkları için mücadele eden geçici federal h k metlere sahipti. Kayıt dışı ekonomi uygulaması güçlendi, kamu hizmetleri olması gereken şeyler özel mülkiyete dönüştü, Somali para birimi değer kaybetti ve genel olarak yaşam "hayatta kalma" mücadelesi oldu (Home Office, 2004).

Siad Barre sosyo-ekonomik kalkınmaya odaklandı, üç yıl içinde Afrika'daki en büyük okuryazarlık kampanyası olan "*Bar ama Baro* (  ret ya da   ren)" okuma yazma kampanyasını kurdu. Kampanya, g  be topluluğa yeni Somali alfabesinin nasıl okunaca ını ve yazılaca ını öğretmeyi amaçlıyordu. Ekonomi geliştirmek için eldeki kaynaklara, yani tarıma odaklandı, insanları sektöre motive ederek ve hem hayvancılıkl hem de bitkisel tarım için araştırma ve kalite güvence merkezleri açarak tarımsal üretime yatırım yaptı (Osman, 2012).

Merkezi hükümetin çöküşü nedeniyle, kalkınma programları otomatik olarak kapandı, bu da çoğu çiftçilerin tarım sektörünü terk edilmesiyle sonuçlandı. Bazı yerel finansal kuruluşlar çiftçilere kredi teklif ediyordu, ancak 1997 ve '98'deki El Nino havasından sonra çiftçiler herşeyi kayıp ettiler ve krediyi geri ödeyemedikten sonra çiftçiler ve finansal kuruluşların arasındaki ilişki kötüleşti ve temerrüt edilen her kredi'nin faiz oranını artırdı.

2.2 Somali'nin İdari Yapısı

Somali Federal Hükümeti (FGS) Somali hükümetidir. Resmi olarak hükümetin yürütme organından oluşur ve parlamento yasama organı olarak görev yapmaktadır. Başbakan, Bakanlar Kurulunun raporladığı Somali başkanı tarafından yönetilir. 2017 Somali başkanlık seçimlerinde kazandıktan sonra Mohamed Abdullahi "Farmajo" Somali siyasetçisi, 9. ve şu anki Somali Başkanıdır.

Somali Federal Parlamentosu 20 Ağustos 1956 yılında kurulmuştur, 275 uyesi olan iki meclisli(Üst ve Alt kanatlı milli meclis)'dir ve Somali ulusal parlamentosudur. Parlamentosunun merkezi Somali'nin başkenti Mogadişu'dadır. İki meclis Somali Federal Parlamentosu hükümetin yasama organını oluşturur ve Somali Federal Hükümeti yürütme bölümünü temsil eder. Parlamento, Cumhurbaşkanı, Parlamento Başkanı ve Konuşmacı Yardımcılarını seçer. Ayrıca yasaları geçirme ve veto etme yetkisine de sahiptir. Buna ek olarak, ulusal parlamento, Somali Federal Cumhuriyeti içindeki özerk bölgesel devletlerin (resmi olarak Federal Üye Devletler) nihai sayısını ve sınırlarını seçmekle görevlidir (Somali federal government official website).

Somali'nin uzun süren iç savaşı nedeniyle, siyasi yapısı geçiçi olarak 4,5 güç paylaşımı politikasına yürütülmektedir. 4,5 formülü Somali toplumdaki kabileleri temsil etmektedir. Formülü toplumsal ayrımcılık olsada ülkenin siyasi yapısı olarak uygulanmaktadır. Somali kabileler; Darod, Hawiye, Dir ve Digil & Mirifle (4) kabileler ve 0,5 diğer kabileler'den oluşmaktadır. Kabileler arasındaki parlamento güç paylaşımı şöyledir 275 sandalyeyle dört büyük klanın her birine 61 sandalye atanırken, geri kalan 31 sandalyeye 'azınlıklara' tahsis edildi (Afyare, 2014).

2.2.1 Somali Eyaletleri

Somali Federal Cumhuriyeti'nde devletin yapısı iki hükümet seviyesinden oluşur:

(a) Federal Hükümet Seviyesi;

(b) Federal Üye Devlet hükümeti ve yerel hükümetlerden oluşan Federal Üye Devletler Düzeyi (Eyaletler) (Somali Federal Government, 2012)/ (Somali provsional constitution, a.48(1), 2012).

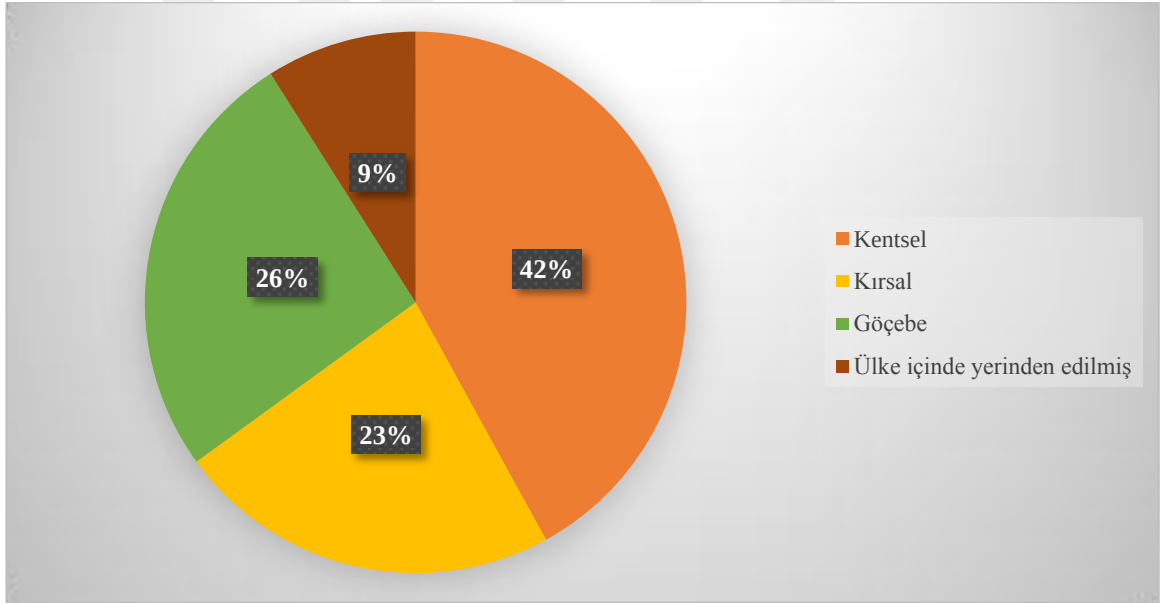
Somali'de resmi olarak on sekiz (18) bölgeler'den oluşmaktadır ve altı (6) federal üye eyaletleri ayrılmıştır. Koofur-Galbeed (Güney-Batı), Puntland. Somaliland, Jubaland, Hirşabelle, ve Galmudug. Kuzey-Batı Somali'de olan Somaliland özerk bir eyalettir, 1991'de kurulmuş ve o

zamandan beri tamamen ayrılmak ve Somali'den bağımsız bir egemen olmayı mücadele etmektedir. Somaliland Somali eyaletlerden sosyo-ekonomi ve güvenlik açısından en güçlü eyaletidir.

2.3 Somali'de Demografik Göstergeler

Somali hükümeti, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu UNFPA ve Birleşmiş milletler geliştirme programı UNDP tarafından 2014 yılında yapılan son resmi nüfus tahminine göre, Somali nüfusu 12,3 milyondur. Nüfus dağıtma %42'i kentsel, %23'u kırsal, %26'ı göçebe ve %9'u ülke içinde yerinden edilmiş olarak dağıtıldı. Cinsiyete göre nüfus dağılımının %50,7'i erkek ve %49,3'u kadın olduğu tahmin edilmektedir, ve ülkenin nüfus artış hızı %3'tür. Nüfusun %75'inin 30 yaşın altında olduğu sonucuna varıldı. Bu nedenle, çok az sayıda şirket ve kayırmacılık uygulamasının yüksek olmasıyla mezunlar için işsizlik oranı yaklaşık %60-70'i arasında çok yüksektir (UNFPA, Somalia Country office, 2014).

Şekil 1: Nüfus Dağıtımı

Somali istihdam olanakları az olduğu için halen ekonomi durumu kötü yerdedir. Somali ekonomisinde tarım, KOBİ'ler, telekomünikasyon şirketler ve finansal kuruluşları'dan oluşmaktadır.

Tarım ülkenin ekonomi göstergelerinde büyük katkıda yapmaktadır. En büyük istihdamı faktörü olan tarım Somali'deki çalışanların %45,9 istihdam etmektedir ve en büyük GSYİH tarım sektöründen gelmektedir. Örneğin; 2013-2016'da hayvan yetiştirme ve hayvansal ürünleri GSYİH'nın% 60,7'sini oluşturmaktadır, bitkisel üretim GSYİH'nın% 10,2'sine katkıda bulunmaktadır ve ormancılık GSYİH'nın% 1,5'ine bulunmaktadır ve toplamda Somali GSYİH'sının tarımsal katkısı %72,4'tür. - (FAO & The World Bank, 2018).

Somali'nin gerçek ortalama işsizlik oranı belli değildir. Ancak en güvenilir kaynağı İLO'dir ve İLOSTAT'ın 2019 dünya istihdam ve işsizlik ortalama raporuna göre Somali'deki 15 yaşında ve fazla'nın istihdam oranı %71.4 olduğunu ve işsizlik oranı %11,35 olduğunu yazmıştır (İLOSTAT, 2019).

Statista'nın ekonomik sektöre göre Somali istihdam 2019 dağılımına göre %72,37 tarım sektörü, %6,46 sanayi, ve %21,17 hizmet olarak dağıtılmıştır (Statista, 2019).

Somali'de iyileşmiş güvenlik durumu nedeniyle son yıllarda finansal kurumlar, ticaret, telekom, ve inşaat sektörleri iyi performans göstermiş ve ekonominin gelişmesine katkı sağlamıştır.

“Somali, IMF ve diğer bağışçılar tarafından desteklenen bazı önemli reformları ilerletmede büyük ilerleme kaydetti. FGS, yıllık bütçe süreci, düzenli mali raporlama, gelişmiş nakit yönetimi kapasitesi ve iyi ilerleyen kamu mali yönetim (KMY) reformları ile desteklenen temel bir mali ereve oluşturmuştur. Güvenlik sektörünün biyometrik tescili ve telekomünikasyon endüstrisinin vergilendirilmesi gibi politik olarak zor bazı reformlar uygulamaya başarmıştır. Mali açıdan, Somali Merkez Bankası (CBS) bankaların ve para transfer bürolarının (MTB'ler) düzenli gözetimini yapmaktadır ve yönetişimini ve organizasyonunu geliştirmeye hazırdır. Mevcut bir AML / CFT yasal ve operasyonel erevesi de yrtlmektedir” (IMF, 2019).

IMF raporuna göre Somali ekonomi göstergelerin iyileşmesi göstermektedir, 2017 ve 2018 karşılaştığımızda 2017'de reel GSYİH %1,4, enflasyon oranı %6,1 ve 2018 reel GSYİH %2,8 yanı iki kat artışı var ve enflasyon oranı %3,2 azaldığını gösteriyor, ayrıca 2019 ekonomi yükselmeye devam etmiştir reel GSYİH %2,9 olmuştur ve aynı zamanda enflasyon oranı %3,0 olmuştur (IMF, 2019).

Şekil 2: Somali Haritası

Kaynak: <https://www.lonelyplanet.com/maps/africa/somalia/>

2.4 Somali Göçebe Yaşamı

Yukarıda belirtildiği gibi, Somaliler, Somali adı bile (*Soo Maal*; Git ve Sağma) geldiği için güçlü bir pastoralist yaşam tarzına sahiptir. Somaliler, ülke kurak ve yarı kurak olduğu için geçim kaynaklarının hayvancılığa bağlı olduğu doğal olarak çobanlardır. Somalilerin çoğunluğu su ve mera arayışı için sürekli hareket halindedir. Somali göçebe nüfüsü gitikçe azalmaktadır, 2014 yılının UNFPA ülke raporunda Somali genel nüfüsünün %26'sı göçebe olduğunu belirtmiştir.

Somaliler uzun süredir göçebelere, sömürgecilik öncesi Somalilerin %75'inden fazlası göçebeydi, basit bir mobil hayatta yaşıyordu ve hayvanlarıyla mera için hareket ediyorlardı. Somali'de iki göçebe türü vardır; tam göçebe yaşam ve yarı göçebe yaşam. Tam göçebeler, yaşamlarının tamamen hayvancılığa dayandığı insanlardır, hayvancılık ve hayvan ticareti dışında başka hiçbir işle uğraşmazlar. Küçük topluluklar veya gruplar halinde hareket ederler ve yerleşirler, her toplulukta çoğunlukla lider olarak yaşlı bir adam bulunur ve en basit yaşam biçimi olarak yaşarlardı. Öte yandan, yarı göçebe topluluklar, bu topluluklar çiftçiler ve çobanlar olarak tarım işindedir.

Somali göçebeleri günün çoğusu hayvanlarla açık havada yani dışarıda geçirirler, bu nedenle evleri küçüktür, ağaç gölgesi onları güneşten korumak için çok önemlidir, kırsal alanlarda kültürel olarak önemli toplantılar açık hava'da ağaç gölgeleri altında yapılır. "Aqal" göçebe tarafından

kullanılan konut, ahşaptan (*dhig ve lool*) yapılmış ve saman ve ağaç kabuğundan (*caw / aw*) yapılmış el yapımı bir hasırla kaplanmış basit bir kulübedir (Pedilla & Traigo-Arana, 2013).

Göçebelilerin evleri kolayca katlanabilir ve yeniden monte edilebilir, böylece ev el yapımı malzemelerle kolayca kurulmasına rağmen, Somali hava koşullarına uygundur, su geçirmez ve sıcak tutar. Göçebe insanlar kendi kendine yeten bir toplumdur, konuttan ev eşyalarına, yiyeceklere kadar her şeyi sıfırdan yaparlar.

Kaynak: WordPress.com. Somali göçebe evi “Aqal”

Tam göçebeleri çoğunlukla yağmura takip ederek veya nehir kıyısına yerleşerek su ve mera/ otlak için sürekli hareket halinde oldukları için onların sığınağı ve ev eşyaları, basit ve hareketlidir.

Taşınma işlemleri çok kolaydır, erkek deve lojistik olarak kullanılır, sığınağı ve ev eşyaları bir erkek devenin arkasında yüklenir, çocuklar ve ailenin yaşlı ve hasta üyeleri de başka deveye bindirilir, aile üyelerinin geri kalanı yolculuk sırasında yürürlerdir.

Göçebeler, sürekli taşındıkları için onların hayatı için sadece temel ve gerekli olan birkaç eşyaya sahiptir, “aqal” evi kadınları tarafından alınıp/kaldırıp sonra monte edilir ve erkekler tarafından deveyi yüklenir ve sonra boşaltır (Pedilla & Traigo-Arana, 2013).

Kaynak: Bilinmeyen. Göç eden göçebelilerin “aqaal” yapı malzemeleri taşıyan deve.

Yukarıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi, erkek deve diğer ev eşyaları ile birlikte "aqaal" sopaları ve kapaklarını taşımaktadır. Göçebe insanların arazi, daimî evler, ağır veya gereksiz eşyaları yoktur, sadece onların hayatını önemli olan eşyaları taşımaktadır. Somali göçbeleri kibar ve yardımseverdir, ancak bir saldırı hissedilerse koruyucu ve öfkeli olurlar.

Öte yandan, yarı göçbeler hem ekilebilir hem de pastoral tarımı uygulamaktadır, tam göçbelerden biraz modernize olurlar, çiftçilik için kalıcı olarak bir yere, tercihen kolayca ticaret yapabilecekleri bir kentin yakınında bir yere yerleşirler, Ancak, mera için hayvanlarla birlikte taşınma zamanı geldiğinde aile ikiye ayrılır, ailenin bir kısmı genellikle ailenin iki veya dört üyesi hayvanlarla birlikte taşınırken, ailenin geri kalanı az sayıda hayvanla birlikte kalıcı evde kalır çiftlik yapmayı devam ederler. Bu yarı göçbelerin evleri daha kalıcı bir tarzda inşa edilmiştir ve “Mudul” denir. Mudul, ahşaptan yapılan kalıcı bir evdir, mudul’un üstü samanla kaplı ve duvarları çamur, hayvan gübresi, küller ile sıvalı direklerden yapılır ve bazen boyanır, bu tür bir sığınak normalde aqaal’ın aksine kilitlenebilen uygun kapılarla yapılmaktadır.

Kaynak: Haider.com, Somali yarı göçebe evi "Mudul"

Yarı göçebeler evlerini geleneksel dekoratif unsurlarla süslemektedir. Bu göçebeler ev eşyalarının çoğunu kendileri yaparlar. Örneğin, hayvan derisi ve ahşaptan yapılmış sandalyeler (*gambar*), ahşap sopalar, ağaç yapraklarından ve özel bir saman türü gibi yapılmış yataklar temel mobilyalara sahiptir. Sofra takımı ve genel mutfak eşyaları tamamen veya kısmen ahşaptan üretilmiştir. Genel göçebeler tarafından tüketilen temel yemekler et, süt, mısır, kuru fasulye, sebze, bal, hurma, mısırdan yapılan ekmek ve saf süttten yapılan tereyağı; pişirme yağ ikamesi olarak kullanılmaktadır. İçecek olarak su, çay, süt, ve doğal meyve suyu hariç herhangi bir şey tüketmezler. Diğer kırsal evler arasında çamurdan biraz daha büyük olan ve kırsal alanda modern kabul edilen arish ("*Carish*") bulunmaktadır.

2.5 Kültür ve Din

2.5.1 Din

Somali halkı Shaafi'i mezhep olan %100 Sünni Müslümandır. Somaliler kuzeyden güneye, doğudan batıya aynı kültüre ve normlara paylaşılan bir halktır, ancak bazen küçük farklılıklar olabilir. Somali halkı, hayvancılık nedeniyle çoğunlukla göçebe idi, Somalide tarım için büyük bir arazisi olmasına rağmen (ekilebilir), eski günlerde Somali, sadece yağışlıları izleyerek hayvanlarla

dolaşıyordu. Somali kültürü esas olarak İslam, Pastoralizm ve biraz da Arap kültürünü yansıtmaktadır.

İslam öncesi, Somali'deki insanlar tek bir tanrı olan “Waaq” adında bir tanrıya inanan tek tanrılı bir millettir. Waaq, gökyüzünün tanrısı olarak biliniyordu ve ondan ibadet etmek ve korkmak için insanları yarattığı biliniyordu. Eski Somaliler kurban edip Waaq'a dua etmişler.

Somali, Sahabe ilk Hicri Mekke'den Abyssinia Doğu Afrika'ya geldiğinde savaş olmadan İslam'ı barışçıl bir şekilde aldı. Sahabeler Mekka'dan ilk olarak Zeyla' (Zeylac) kıyılarına inmiştir ve Habeşistan'da kabul edildikten sonra, Zeyla'da iki Mihraplı olan mescid-i kiblatayn adında bir cami inşa ettikleri iddia edilmiştir. Sheikh Yusuf Al-Kawneyn ve Abd Aziz Al Mogadishawi gibi 12. Yüzyıl ve 14. Yüzyılında bazı Somali imamları Hindistan Yarımadası'nın bazı bölgelerini yerleşerek İslam'ı yayılmışlardır. (Bhatt, 2017)

Kaynak: HipPostcard. Namaz kılan Somali adamlar

Sömürgecilik sırasında İtalyanlar, Somali'nin başkenti Mogadişu'da ilk ve tek katedral Roma Katolik Kilisesi'ni inşa ettiler. Kilise, 1924'te yeni kentsel gelişim genelinin onayının ardından inşa edildi ve SS Virgin Consolata'ya ithaf edildi. Kilise inşa etme isteği, Somali Valisi C.M Vecchi di Val Cismon'dan geldi. Kilise ülkedeki İtalyan ayak izini kastediyordu, ancak İslam mimarisinden gelen Somali mimari tasarımında yapıldı. Hamar Weyne bölgesindeki en önemli

devlet binaları ile komşu, şehrin merkezinde yer almaktadır. Kilise, Mart 1928'de Kral Umberto di Savoia'nın ziyareti sırasında açılmıştı.

Bağımsızlıktan sonra kilise kapatıldı ve iç savaş başladıktan sonra isyancılar tarafından kullanılan silah ateşleri ve füzeler tarafından imha edilmiş ve asla yeniden inşa edilmedi ya da yenilenmedi. Bugün binanın kalıntıları hala orada ve şehirdeki tarihi yapılardan biridir (Cavanaugh, 2019).

Kaynak: Bilinmez. 1. Mart 1928'de kilisenin açılışı

2.5.2 Kültür

Aile, Somali kültüründe en önemli şeydir ve Somali akrabaları, birbirlerinden ne kadar uzak olduklarına bakılmaksızın çok yakın olduklarını sayılır, bu da kabile sorunlarını daha güçlü kılmaktadır. Somali kültüründe birliğe değer verilmesine rağmen, merkezi hükümetin çöküşünden sonra yakın topluluk ve aşiretçilik daha da güçlendi ve kabile bağlantıları toplumu böldü, her kabile çoğunluk olarak bir şehir veya bir mahalleye yerleşip kendi kendileri ve güvendikleri ile ticaret yapmışlardı. Somali kültürü, ticaret etkileşimleri yoluyla Arap, Fars ve Hint yarımadası etkileri ile eski geleneklere dayanmaktadır, Somali geleneklerinden bazıları eski Mısır kültürüyle de bağlantılıdır (Sons of Sunnah, 2015).

Deve, bolluğu nedeniyle Somali sembolü olarak kabul edilmektedir, Somali halkının deveye diğer hayvanlardan daha fazla değer verdiklerinin belirginleşen şeyi, deveyi övgü şiirler söyledikleridir. Deve Somali kültüründe önemlidir ve çok amaçlıdır; et, süt, lojistik, statü ve tasarruf için kullanılır.

Somali, stratejik konumu nedeniyle, Araplar ve Perslerle yüzyıllarca ticaret yapmıştır ve kültürleri de miras kalmıştır. Açıkça Mogadişu adı -Somali'nin başkenti- “*Makaad*: koltuk veya yer, ve *Şah*: kral” yani Kralın oturduğu yer (Mak’aad Şah / Somaliçe: *Muqdisho* Mogadişu). Farsça anlamına gelir. O zamanlarda Mogadişu, misafirperver insanlar ve güzel bir yer olarak tanımlandı. Açıkçası, Somali'deki bazı şehirler Persler tarafından adlandı veya İran'daki bir şehir veya kasabanın adını aldı; bu, Somali'nin Persler için önemini ve orta çağlar boyunca nasıl ticaret yaptıklarını göstermektedir; Somali'de Bandar *Cabaas* {Abbas} bile var, aynı şehir güney İran'da da var (Bandar Abbas) (Sons of Sunnah, 2015).

Faslı kâşif İbn Battuta (MS 13. yüzyıl), Somali'nin ne kadar sofistike bir devlet olduğunu söyler: “Yerli yöneticiler, en az üç dil biliyormuş. Mogadişu, son derece büyük bir şehir olarak bilinir”. Arkeolojik kazılar, Mısır, Çin Song Hanedanlığı, Sri Lanka ve Vietnam ile zaten bağlantı olduğunu keşfetmiştir.

İbn Battuta'nın Mogadişu halkının gezginlerle nasıl ticaret yaptığıyla ilgili açıklamasına göre, küçük yerli teknelerin (*Sunbuq*) gelen gemiye yaklaşması ve yolcularına gemi tüccarlarına yiyecek ve misafirperverlik sunması alışkanlıktı. Bir tüccar böyle bir teklifi kabul ederse, o kişinin evine yerleşmek ve Mogadişu'da yaptıkları işler için hizmetlerini bir satış temsilcisi olarak kabul etmek zorunda kalıyormuş (Hamdun, 1994).

Altın çağın yaşandığı Mogadişu dört ya da beş katlı, büyük saray ve silindirik minareli camilerden oluşan büyük bir mimariye sahip bir şehirdi. Diğer krallıktan gelen gemiler oraya yelken açarlardı; Somaliler de kumaş, baharat, buğday, arpa ve atlar vs. karşılığında altın, balmumu ve fildişi alırdı.

Somali'nin kültürü; giyinme tarzı, düğünler, selamlama ve komşuların bakımı gibi günlük yaşam geleneklerinin bazıları İslam'dan kaynaklanmaktadır. Diğer bazı gelenekler, örneğin, dans, yemek, topluluk katılım hizmetleri vb. gibi pastoralist yaşam tarzının bir yansımasıdır. Dhaanto adlı ünlü Somali dansından, dansçıların boyun hareketi ile birlikte yaptıkları deveden ilham alır.

Kaynak: Somali Muzesi

Somali halkı normal kahvaltı, öğle ve akşam yemeği yerler, buna ek olarak Somalili insanlar çayı çok sever ve bu nedenle sabahın erken saatlerinde, çoğunlukla kahvaltıdan önce ve saat 15:30-16:30 arasında çay zamanı vardır. Çalışma yere ya da evde olup olmadıkları “*asariye*” önemlidir. İşyerleri normalde yarım saat çay molası verir ve evde olanlar *asariye*, ailenin bir fincan çay ve bazı geleneksel atıştırmalıklar üzerinde toplandığı ve gün hakkında konuştuğu zamandır.

Pastoralizm Somali yaşam tarzında önemli bir rol oynamaktadır; çobanlar hayvanlara bakmak için sabah erken saatlerde evden çıkıp akşam saatlerinde güneş batmadan önce eve dönerler. Somali yeme alışkanlığı bu günlük programa uygun hale gelmektedir ve Somali mutfağı da bu yaşam biçiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kentlerde yaşayanlar için bile Somali mutfağı bir kültür haline gelmiştir. Yani Somalili bir kişi günün programına göre yemek yiyecektir. Örneğin, bir kişinin öğle yemeği için vakti olmayan yoğun bir uzun günü olması planlanıyorsa, kahvaltı için ağır bir yemek yiyecek ve öğle yemeğini atlayarak güne devam edecek ve daha sonra ağır bir akşam yemeği yiyecektir (Brook & Brook, 1993).

Somali'nin yirmi yılı aşkın bir süredir güçlü bir hükümet olmadan ekonomik olarak hayatta kalmasının nedenlerinden biri, güçlü topluluk kültürüdür. Somali halkı birbirlerine çok yakındır ve

zor zamanlarda yardım ederler. Yani öngörülemeyen bir olay gerçekleştiğinde, klanlar arasında bir savaş olduğunda ve bir kişi borç altına girdiğinde veya büyük bir mülk / servet kaybına maruz kaldığında ekonomik ve güvenlik açısından birbirlerine yardım etmenin ve desteklemenin birkaç yolu vardır. Örneğin, Topluluk Katkı Hizmetleri (*Qaaraan*), Topluluk Katkı Hizmeti her şeyi kapsamaktadır. Ancak katkı, üyelerin gelecekteki kullanım için bir tasarruf havuzuna katkıda bulunduğu sigorta olarak değildir, *Qaaraan*, olumsuz olay gerçekleştikten sonra, yani olay olduktan sonra, gerekli fonu toplumundan kısa bir süre içinde topladığı paradır. Ayrıca, Somali halkı şiddeti önlemek için maddi zararlar ve can kaybı için geleneksel tazminat uygulanmaktadır, tazminat bir takım devedir. Somali'deki kan dökülmesi ve güvenlik durumu, güçlü bir emniyet otoritesi olmadığından iç savaş ve geçici hükümetler sırasında daha da kötüleşebilirdi. Bu tazminat gelenek sayesinde suçlar/ cürümler azalmıştır (Simons, 1995).

Somaliler çok misafirperver insanlardır, Somali kültüründe misafirlere taze bir yemek (taze et ve süt) sunmak bir gelenektir. Misafirler herhangi bir kapıyı çalıp aileyi selamladıktan sonra yolcu olduklarını söyler ve o aile hemen misafiri kabul edip yemeği hazırlamaya başlar, rastgele bir misafir ya da ailenin tanıdığı biri olsa da farketmez, aile misafiri ağırlamak için acele eder taze etlerden oluşan bir öğün hazırlar. Kırsal alanlarda, aileler misafire o ailenin evinde gece kalması için ısrar ederler. Şehirlerde aileler misafir için ellerinden gelenin en iyisini yaparlar ve ailenin günlük yemeğinden bile daha iyi bir yemeği hazırlarlar. Ayrıca, Somali kültüründe genelde günlük olarak en az bir misafir beklenir, bu nedenle şehirlerdeki aileler misafir gelmese de fazla yemek yaparlar.

2.5.3 Sanat ve Müzik

Somaliler zengin folklor müzikaline sahiptir, Somali şarkıları şiirlerden oluşur, geleneksel enstrümanlar ud lute (*Kaban*), davul, trompet içerir. Somali'de şiire müzikten daha büyük bir önem verilir; şiirler, savaş, yas, düğün ve festivallerde bestelenir ve duyguları ifade eder. Somali şiirinin 30'dan fazla türü vardır. Somali halkı şiiri çok sevdiği için ve büyük arzularından dolayı, Somali'ye şiir ülkesi denilir (Pedilla & Traigo-Arana, 2013).

2.6 Dil

Somalice anadil ve endoglossik dildir ve Afro-Asya ailesine aittir, Latince yazılmıştır ve Somali, Cibuti, Doğu Etiyopya ve Kuzey Kenya'daki Somalili etnik insanlar tarafından konuşulur. Somali'nin iki (2) ana lehçesi (*Maay* ve standart lehçeleri *Maxaa tiri*) vardır, *Maay* esas olarak ülkenin güney batısında konuşulur, ve *Maxaa tiri* standart Somali'de yaygın olarak konuşulan lehçedir ve herkes tarafından anlaşılır. Standart Somali aksanı güney kıyı bölgelerine ve kuzey bölgelerine göre değişir. Buna ek olarak, sadece aşağı Şebelle bölgesindeki liman kenti Brava'da konuşulan Bravanese gibi başka küçük lehçeler de vardır. Genel olarak Somalice dilinin Arapça,

İtalyanca ve İngilizce üzerinde dilsel etkisi vardır, bu nedenle Somali dilinde çok sayıda ödünç alınmış kelime bulunmaktadır.

İki nedenden dolayı eskiden İtalyanca resmi akademik dil idi ve devlet ofislerinde kullanıldı. 1) Somalice, 1972'ye kadar resmen yazılı bir dil değildi, 2) İtalya Somali'nin idari kontrolü idi, bu nedenle, İtalyanca bağımsız Somali'nin on yıllık varlığı, İtalyan dilinin akademik, resmi iş dünyasında ve devlet ofisleri ve önemli belgelerin yazı dili olarak kullanılması anlamına geliyordu. 1972'de Somali'nin resmi alfabesi yazıldıktan sonra İtalyanca yerine Somalice getirildi. Ne yazık ki, iç savaştan sonra, üniversitelerde ve okullarda İngilizce ve Arapça öğretilmeye başlandığı için dolaylı olarak İngilizce ülkenin akademik dili oldu (RBE-RN, 2012).

Somali alfabelerinde Şeyh Yusuf Al Kowneyn'in yazdığı *Wadaad*'ın bildiği Arapça senaryo dahil birçok değişiklik yapıldı, daha sonra Şeyh Uweys al Barawi tarafından geliştirildi. Şeyh Nuur Borama alfabesini yeni senaryo icat etti, ancak bu senaryo yalnızca Borama'da kullanıldı. 1972'de Siad Barre rejimi altında, dil resmi olarak Shire Ahmed Jama liderliğindeki bir grup Somalili dilbilimci tarafından Latin alfabesine çevrildi. Somali dışında, Arapça ülkenin 2. dili olarak kabul edilir. Pasaport gibi resmî belgeler Somali, Arapça ve İngilizce olarak yazılmaktadır (Omniglot).

2.7 Ekonomik Politikalar

Somali'nin ekonomisi, iç savaş ve yıllarca devam eden dengesiz yönetimler nedeniyle hükümetler tarafından engellendi, ancak politik huzursuzluk ve istikrarsızlığa rağmen, ülke ekonomisi bazı ülkelerden daha iyi performans gösterdi. Merkezi hükümetin yokluğunda, ekonomi geleneksel bir sisteme dönüştü, yatırımları içeren finansal sistem sömürgecilik öncesi dönemde Somali halkının aşına olduğu ve kabul edildiği geleneksel finans; İslami finans benzer bir finansman yöntemi uygulanmıştır.

Somali Şilini değer kaybetmesine rağmen değiş tokuş aracı olarak hizmet etmeye devam etti. Bunun birkaç nedeni var, temel nedeni Somalilerin doğal olarak iş dünyası insanlardan oluşmasıdır. Somali halkı doğal olarak mücadele etmeden, ticaret yapma ve iş yapma niteliğindedir. Somali'nin dışında, bulundukları yerde hemen çalışmaya başlarlar; ithalat ve ihracat örnekleri de dahil olmak üzere hemen işe başlarlar. Kenya'da, Güney Afrika'da, Güney Sudan'da ve daha birçok ülkede de durum böyledir. Diğer nedenler arasında Somali topluluğu içerisindeki mali destek kültürünün bağlanmasıdır; yani eğer birileri çalışıyorsa, sadece ailesine destek sağlamaz, akrabalarını mali olarak da destekler. Ayrıca Havale, Somali'deki ekonomisinin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamıştır, havale (Hawala) hizmetleri para transferiyle sınırlı kalmadı, aynı zamanda ailelerin yakın ağırları aracılığıyla tasarruf sağlayan, hesapları, kredileri ve yatırımları sağlayan ticari bankacılık rolleri oynamıştır.

“Medeni çatışma döneminde ve merkezi bir hükümetin yokluğunda bile, Somali ekonomisi mütevazı bir hızla büyümeye devam etti. Güney Somali'deki devlet çöküşü kısmen ekonomik çöküşe dönüşmedi, çünkü savaş öncesi rejim doğada yıkıcıydı. Özel teşebbüs üzerindeki devlet kısıtlamalarının kaldırılması, sadece ekonomik performansı iyileştirmekle kalmadı, aynı zamanda daha önce kamu sektörü tarafından telekomünikasyon, hava taşımacılığı, para transferi ve (yetersiz) şehir suyu, elektrik de dahil olmak üzere verimsiz olarak sağlanan birçok hizmetin özel sektör tarafından sağlanmasına yol açtı. Sosyal hizmetler. Ekonomiyi desteklemeye yardımcı olan diğer faktörler arasında yüksek vasıflı bir diasporanın gönderdiği paralar; çatışmaya maruz kalmış güney Somali'de bile bir dereceye kadar güvence altına alınmış mülkiyet hakları ve sözleşme yaptırımı sağlayan klan ağlarına dayanan geleneksel kurumlar ve komşu ülkelerle gayri resmi bir ticaretin artması, bu da yeni bir gelir kaynağı oluşturdu” (FAO & The World Bank, 2018).

2.8 Somali'de Ana Ekonomik Sektörler

Somali'nin ekonomik faktörleri çeşitli sektörler ayrılabilir, ancak tarım (hayvancılık ve bitkisel), Somali'nin temel ekonomik kaynağıdır. Tarım dışındaki Somali ekonomik kaynakları arasında balıkçılık, telekomünikasyon ve KOBİ'ler bulunmaktadır. 1991'de merkezi hükümetin çöküşünden sonra Somali'deki ticaret işletmeler geleneksel ve özel mülkiyete dönüşmüştür. Somali'de, büyük çoğunluğun ticari düzenlemelerin olmamasından dolayı mülkiyeti tamamen tek başına uyguladığı için çok az sayıda şirketler vardır.

Somali, ekonomik açıdan çok fakir bir ülke olmasına rağmen, doğal kaynaklar bakımından zengin ve ekim için iyi toprakları vardır. Merkezi bir hükümet kurulsay da ticaret ve ticaret düzenlemeleri yeniden yürürlüğe girse de ülke ekonomisi hala hayatta kalma durumundadır. Az Şirketler ve fabrikalar için çok fazla üretim yok ve bundan dolayı ithalatı çok yüksektir.

2.8.1 Tarım

Tarım, Somali ekonomisinde ana ekonomik kaynaktır ve ulusal GSYİH'nın %72,4'inden Üretilen ana ürünler arasında Muz, Narenciye, Mango, Susam, Şeker Kamışı ve daha pek çoğu yer alır.

Somalili çiftçi. Bilinmeyen bir kaynaktan gelen fotoğraf

Kullanılan yetiştirme yöntemi geleneksel tarım metodu ve Avrupalı yerleşimciler tarafından tanıtılan bir moddur. Somali'de geleneksel tarım, yani, yağmurla beslenen kuru arazi tarımı veya Şebelle ve Jubba nehirlerinin sularından veya toplanan yağmur suyundan sulamayla tamamlanan kuru tarla tarımı vardır. Bu yöntemle üretilen Mısır, sorgum, fasulye, pirinç, sebzeler, pamuk, papaya, karpuz ve susam içermektedir. Ancak, ülkenin en büyük ticari ürünü olan muz, şeker kamışı, limon, greyfurt, guava ve mango gibi mahsuller sulanan arazide ekilmektedir.

1991'den önce Somali, Afrika'daki Muz ihracatının merkeziydi ancak iç savaş nedeniyle, Muz ve tarım ürünlerinin ihracatı düşmüştür. 1985 yılında toplam şeker kamışı 500.000 ton idi ve 1999'de 210.000 ton'a düşmüştür. 2001'de Somali'de 10,2 milyon dolarlık bir tarımsal ticaret fazlası olduğu görülmüştür (Nations Encyclopedia).

Eğer ülke altyapıya kavuşursa ve ekilebilir alanların %50'sini bile kullanırsa, Somali, dünyadaki tarımsal üretimde üst sıralarda yer alabilir. Tarım alanlarını ve şehirleri bağlayan pürüzlü yollar, mahsullere zarar verir ve yağışlı mevsim boyunca mahsulleri özellikle sebze şehirlere taşımayı imkânsız hale getirdiğinden altyapıya ihtiyaç vardır.

Somali, ürünlerini Ortadoğu, İtalya ve Afrika'daki bazı ülkelerde ihraç etmektedir. 12 Ocak 2018'de Somali, Türkiye ile ekonomik ortaklık anlaşması imzaladı. Meyve ve et ürünleri Türkiye'ye ihraç edilecek. Türk balıkçıların Somali sularında balık avlamalarına izin veren bir

mutabakat anlaşması imzalandı. Bu ikili serbest ticaret anlaşmasının her iki taraf için de yararlı olması ve ülkeler arasındaki yeni doğan ticaret bağlarını güçlendirmesi bekleniyor (Yener & Calkaya, 2018).

Somali ekonomisinin hala sakat kalmasının temel nedenleri düşük üretim, yüksek ithalatı, ve çok yüksek işsizlik oranlarından kaynaklanmaktadır. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından 2014 yılında yapılan Somali nüfus tahmin anketine göre, nüfusun %75'inin 30 yaşın altında olduğu sonucuna varıldı. Bu nedenle, çok az sayıda şirket ve kayırmacılık uygulamasının yüksek olmasıyla mezunlar için işsizlik oranı yaklaşık %60- 70 arasında çok yüksektir (UNFPA, Somalia Country office, 2014).

Somali ekonomisi, merkezi bir hükümet veya ticaret düzenlemelerinin kontrolü ve desteği olmadan yaklaşık yirmi yıldır sağ kalmıştır. Ancak, ticaretin hayatta kalma yöntemi sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile değiştirilmelidir. Yani, gençlere ekonomik kaynaklar ve istihdam olanakları yaratmak ve ithalatı azaltmak için tek mülk sahibi işletme, küçük özel sektör işletmelerini birleştirerek büyük şirketlerle değiştirilmelidir. Fabrikaların açılması için uluslararası ve yerel yatırımlar çok önemlidir.

Ülke küllerinden yükseldikçe, ülkede sadece çalışan birkaç şirket vardır ve bu işsizlik oranını çok yüksek olmasına neden olur. Ayrıca, daha az iş fırsatı nedeniyle, kayırmacılık oldukça uygulanmaktadır. İşler kalifiye aday yerine akrabalarına sunulmakta ve işletmelerin çoğunun kapatılmasına neden olmaktadır.

İşletmelerin Somali'de başarısız olduğu bir diğer faktör de Somali'nin, işletme diploması veya başka bir sertifikaya sahip olmadan, işletmeleri başarılı olan ve başarılı oldukları işletmeleri geliştiren iş adamları ve girişimciler olmalarıdır. Bu bir avantajdır, aynı zamanda günümüzün rekabetçi piyasasında iş yapmak, sürdürmek ve geliştirmek için bir tehdittir. Ancak Somali'de pek çok fırsat vardır, halbuki bilgi ve becerilerin yetersizliği nedeniyle çoğu işletme başarısız olmaktadır ve devamlılığını sürdürenler istikrarlı bir büyüme gerçekleştiremeyerek hayatta kalma mücadele edip çok fazla büyümemektedir ve yıllar geçtikçe de aynı konumda kalmaktadır. Genelde, İş gücü güçlü bir başlangıç ile başlarsa da, sağlam temellere dayanan şirketler, iş geliştirme konusunda hedeflenen büyümeyi sağlayamamaktadır.

2.8.2 Telekomünikasyon

Somali'nin gelişmiş bir telekomünikasyon sistemi vardır. Telekomünikasyon sektörü de istihdam sağlayarak ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Sektör son derece gelişmiş, yalnızca iletişim hizmeti sağlamamaktadır, aynı zamanda “EVC Plus” mobil bankacılığını da sunmaktadır. Bu telekomünikasyon şirketleri, Afrika'daki en ucuz arama oranları ile toplu pazar oluşturan özel yatırımcılar tarafından yönlendirilmektedir.

Ülkede faaliyet gösteren telekomünikasyon şirketleri arasında Hormuud Telecom, Nationlink, Somtel, Somafon, Telesom bulunmaktadır. Hormuud Telecom ülke'deki en büyük telekomünikasyondur, merkezi Somali'nin güneyindeki Mogadişu'da bulunmaktadır ayrıca ülkenin diğer bölgelerinde de faaliyet göstermektedir, bazen adını değiştirirken, örneğin Puntland'da Hormuud aynı hizmeti sunarak Golis olarak çalışmaktadır.

Hormuud bağımsız mobil bankacılık sunarken, Nationlink, Dahabshil Bank International ve International Bank of Somalia gibi yerel bankalarla iş birliği yaparak mobil bankacılık uygulama hizmetleri sunmaktadır.

Hormuud, Somali'deki en büyük şirket ve web sitesine göre 5.000'den fazla çalışanı istihdam etmektedir. Hormuud'un insanlar için hayatı kolaylaştırmak için sunduğu ileri hizmetler, süslü ve kayda değer bir iş ve ülkede teknoloji gelişiminin bir işaretidir. Bununla birlikte, mobil bankacılık hizmeti ekonomi için tehlikeli bir harekettir. Servise erişmek için ihtiyacınız olan tüm Hormuud bir SIM kart ve bir cep telefonu ile mümkündür (Hormuud, 2016). Bu, kara para aklama faaliyetleri, Terörist fonu, rüşvet ve diğer ekonomik riskler gibi birçok cezai faaliyeti kolaylaştırır.

EVC Plus nasıl çalışır?

EVC Plus servisine abone olmak çok kolaydır. Dokümantasyon olmadan, bir müşteri bir sim kart satın almak için Hormuud'un en yakın şubesine gider. Bir sim kart satın alma işlemi, bir kimlik, pasaport veya herhangi bir belge elde etmeden müşterinin tam adını kaydetmektedir, sim kartı aldıktan sonra, müşteri EVC Plus hizmetine 150 \$ - 300\$ 'lık temel tasarruf limitiyle abone olmaktadır. İşletme sahiplerine 600\$- 1000\$ dolara kadar uzatabilir. EVC Plus aracılığıyla para göndermek ve almak için iki tarafın EVC Plus hizmetine abone olması gerekmektedir.

Bu hizmet ekonomi ve ülke güvenliği açısından oldukça sağlıksızdır. Birincisi, erişimi kolay ve kullanıcıların uygun dokümantasyonunun bulunmamasından dolayı. Para denetim olmadan kolayca aktarıldığı için suç faaliyetlerini kolaylaştırabilir, rüşveti artırır, kara para aklama ve teröristlerin yakalanma korkusu olmadan fonları kolayca taşıyabilir. İkincisi, kamu parası devlet olmayan bir ele gider. Üçüncüsü, EVC Plus için kullanılan para birimi ABD dolarıdır, bu nedenle Somali Şilini'nin yerini almaktadır.

2.8.3 Bankacılık ve Havale

Ülkede lisans verilen ilk İslam Bankası, 1985 yılında Somali merkez hükümetinin çöküşünden önce faaliyete başlayan Albarakat Bankası ıdı. Albarakatan sonra diğer iki banka Dahabshiil (şimdi Dahabshiil Bank International) ve ABD tarafından daha sonra kapatılan Dalsan Bankası, bankacılığa oranla daha fazla havale hizmeti kullanıyorlardı, ancak İslami Mikrofinans karz-ı hasen hizmetleri veriyorlardı.

Her ne kadar Somali, 15 yıldan fazla bir süredir etkili bir hükümet olmamasına rağmen, Siyasi açıdan zayıf olan bir ülkede fakirlerin ekonomik olarak gelişmesini kolaylaştıran İslami yatırım yolu ve Somali tüccarlarına ve girişimcilerine bir cesaret ve iş kurma umudunu veren toplum sigortası sayesinde. Toplum sigortası, her üyenin katıldığı bir havuzdur ve sigortayı kontrol eden ve yöneten yasal bir düzenleme organı yoktur. Bununla birlikte, topluluk içinde para toplamak ve güvende tutmak için güvenilir bir kişi seçilir.

2008'de Sharjah (Birleşik Arap Emirlikleri) “Özel Sektör: Somali'de Bir Barış Aracı” toplantısında, katılımcılar Somali ekonomisinin durgun olmasına rağmen, bugün GSYİH, ithalat ve ihracat gibi ekonomik göstergeler açısından hala Afrika'daki birçok ülkeden daha güçlü olduğunu kabul edilmiştir. (Methenni & Pairet, 2008)

Somali'nin zayıf bir dokümantasyon sistemine sahip olduğunu kabul etmek utanç vericidir. Belgi eksikliği nedeniyle ülkede İslam ekonomisi uygulamasına ne zaman başlandığı konusunda kesin bilgi almayı zorlaştırmaktadır. Ancak, ülkede lisanslı olan ilk İslam Bankası, 1985 yılında faaliyete geçen Albarakat Bankası idi, ardından Dalsan Bankası, International Bank of Somalia – IBS, Premier Bankası Dahabshiil Bank International - DBI, Salam Somali Bankası, Amal Bankası, ve daha birçokları takipte'dir.

Somali'deki tüm ekonomik sektörler, ihracat, ithalat ve yerel olarak üretilen ve tüketilen ürünleri, Somali'lerin geleneksel bir ekonomik sistem olarak tanımlamasına rağmen, şeriat prensiplerine uygun bir sistemdir.

2.9 İşletme Sahipliği Yapısı

İşletmelerin büyük çoğunluğu, şirket hukuku eksikliği nedeniyle aileye ait işletmelerdir. Somali'de Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya (MENA) kıyasla iş kurmak kolaydır, özellikle Mısır'da yeni bir iş başlamak için çok fazla belge gerekir (Athens, 2017). Somali'de girişimci, henüz yeni başlayan bir sermayeye sahip olduğu sürece, yeni bir işletme başlatmak için yasal bir sınırlama yoktur. Ortaklık işlerini koruyacak etkili şirket hukuku bulunmamasından dolayı, aile işletmeleri Somali pazarlarında daha baskındır. Almanya ve Hollanda gibi varlıklı ilk dünya ülkelerinden bazıları, aile şirketleri bu ülkelerin ekonomisinde temel bir rol oynamaktadır. Bazı durumlarda, aile işletmeleri hızlı bir şekilde gayret gösterir ve gelişmektedir; örneğin, İtalya ve Almanya'nın en ünlü işletmeleri aileye aittir ve nesiller boyu aktarılır.

İtalya'da, aile (*la Familia*) ilk sıradadır ve bir işletmeyi yürütmek istisna değildir. İtalya, aile işletmelerinin ekonomide önemli bir rol oynadığı ülkelerden biridir. Ünlü İtalyan markalarının bir kısmı aile üyelerine aittir. Bu markalar, Ferrero; ünlü çikolata markası, Ferragamo; deri ürünleri şirketi, Lavazza kahve şirketi ve daha pek çoğudur. Guido Corbetta'nın İtalya'daki aile işletmeleriyle ilgili araştırmalarına göre, İtalya'daki orta ve büyük şirketlerin %57'sinden fazlası

aileye ait işletmelerdir ve aile işletmelerinin %80,1'i aile üyeleri tarafından yönetilmektedir. Dahası, bu aileye ait şirketler, özel şirketlerde çalışanların %52'sini istihdam etmektedir ve böylece işsizlik oranı azalmasını neden olmaktadır. Corbetta'nın çalışmasına göre, İtalya'daki aileye ait işletmeler diğer şirketlere göre daha hızlı ve daha iyi gelişmektedir. Ancak, ekonomik durgunluk sırasında, bu işletmeler diğerlerinden daha fazla etkilenir ve bu şirketleri bazılarını tasfiye etmeye veya başkalarıyla birleşmeye mecbur kalmaktadır (Tedesco, 2016).

Almanya, aynı şekilde aile işletmelerini çok iyi uygulayan ülkelerden biridir. Almanya'nın ekonomisi aile işletmelerine oldukça bağımlı ve ülkenin ulusal GSYİH'nın %43'üne katkı sağlamaktadır. Almanya'daki ünlü aile markaları Volkswagen Grubu ve BMW Grubu'nu içermektedir. “Geçen yıl, ilk 500, Almanya'nın aynı yılki toplam 4,2 trilyon GSYİH'ya karşı 1,8 trilyon dolar gelir elde etmiştir. Bu rakam, dünyadaki en büyük beş ekonomi (ABD, Çin, Japonya, Almanya ve İngiltere) arasında aile işletmesi katılımının daha büyük bir bölümü olan ülkenin GSYİH'sının %42,8'ini oluşturmaktadır” (Bain, 2019).

Orta Doğu'da aile şirketleri, aile dışındaki işletmelerden daha fazladır. Aile ve aşiret kültürünün önemi nedeniyle, aile şirketleri Orta Doğu'da, özellikle Körfez bölgesinde yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. “Suudi Arabistan, Kuveyt ve diğer Körfez ülkelerinin çoğunu içeren Körfez İş birliği Konseyi'ndeki ticari faaliyetlerin yaklaşık %98'i aile tarafından yönetilmektedir” (Welsh & Peter, 2006).

Yukarıda belirtilen lüks markalara dönüştürülen aile işletmeleri aksine, Somali, aile işletmeleri, normalde tüketime yönelik bir gelir kaynağı olan işletmenin başlangıç nedeni de dahil olmak üzere pek çok faktör nedeniyle gelişmemektedir. Uzun vadeli iş planı eksikliği, uygun dokümantasyon ve defter tutma, işletme ve finansal yönetim becerilerinin yetersizliği ve işletme yatırımları için en önemlisi yetersiz sermaye eksikliğidir. Ailenin sahip olduğu işletmeler çoğunlukla çok az çalışanı olan Küçük veya Orta Ölçekli İşletmelerdir. Somali'deki aile işletmeleri, işletmelerini geliştirmek için çoğunlukla profesyonelleri ya da mezunları işe almazlardır. Bu işletmelerdeki çalışanların çoğu aile üyeleri ve akrabalarıdır. Sonuç olarak, bu Somali Ekonomisinde iki ana soruna, yüksek işsizlik oranına ve işletmelerin başarısızlığına neden olmuştur. Finansal yönetim kabiliyetinin yetersizliği nedeniyle, işletmeler kâr ettiğinde bile, işletme sahipleri parayı işletmeye yeniden yatırmadığından dolayı işletmenin aynı kalmasına ya da başarısız kalmasına neden olmaktadır.

Ticari yasal çerçevenin eksikliği nedeniyle, işletmeler geleneksel olarak yapılmaktadır, bu sözlü sözleşmeleri (kayıtlı sözleşme olmayan) de içerir ve mahkeme yerine sözleşmenin ihlali durumunda, taraflar anlaşmazlığı çözmek için kabile/aşiret liderlerine gider, bu çoğunlukla parayla ilgili sözleşmeler için kullanılır. Bununla birlikte, iş sözleşmeleri tamamen korunmasızdır, bir çalışan her an işten ayrılmayı seçebilir ve herhangi bir zamanda kovulabilir. Patent koruması ve

tefif hakları yoktur, zira iş fikirleri kolayca kopyalanabilir ve bu nedenle sadece güçlü sermayeye sahip şirketler piyasa rekabetinde yaşayabilir/üstünde gelebilir.

Ekonomik gelişme ve sürdürülebilir büyümeye yönelik çabalar, Somali'deki işletme ve kurumsal yapıyı yeniden düzenlemektir; bunun nedeni, mezun gençlerin ezici yüzdesinin ve diasporanın geri dönüşünün yanı sıra, Somali hükümetinin Dünya Bankası yardımıyla dijital ekonomisinin de ekonomik kalkınma çabalarının geri dönmesidir. Bilgi Teknolojiler BT zirveleri, yerel ve diasporaların canlı genç girişimcilerinin işlerini sergilediği yıllık bir etkinlik olmuştur. Bu ekonomik ilerlemeyi güçlendirmek için, Dünya Bankası “Somali Kapasite İlerlemesi, Geçim Süreleri ve Girişimcilik, Dijital İyileştirme Projesi” ile kapsamında bir finansman projesi oluşturmuştur. Bu, finansal kuruluşların MSME'lere finansman kapasitesi ihtiyaç duymadığı için alternatif bir finansman projesi olacaktır. Proje Şubat 2019'da onaylandı ve doğrudan Maliye Bakanlığı, Dünya Bankası, IFC ve yerel ticari bankalarla birlikte çalışacak olan kredi limitlerini yönetecek olan işletme kurulmuştur. İşletmenin Ocak 2020'de faaliyete başlaması beklenmektedir, proje deneme projesi olarak üç yıl devam edecektir. Uygunluk şartlarından biri yeterli sayıda çalışana işe almakta ve bunun için istihdam oranını artırır (The World Bank, 2019).

Somali kültürü pek çok açıdan sofistikedir. Somali halkı aileye yöneliktir ve bir topluluğun bir üyesi ekonomik veya mülk kaybına uğramışsa, bir topluluk olarak, üyeyi ekonomik olarak ayakta durmasını sağlamak ve desteklemek için oradadır. Bir iş veya aile kurmaya başlamak için, topluluk, özellikle yakın akrabaları maddi ve manevi olarak tam destek verir, yeni bir hayata başlayan bir kişiye, hayatını başlatmak için nakit veya hayvancılık şeklinde *Qaaraan* verilir. Ve ayrıca iyi bir iş fikri olan bir kişiye işe başlaması için küçük bir kredi verilir ve daha sonra o kişi, faizsiz olarak ödünç aldığı miktarın aynısını geri verir. Öte yandan, piyasalarda, bu bakım kültürü mevcut değildir ve sadece güçlü olanın hayatta kaldığı oldukça rekabetçi bir yerdir (Simons, 1995).

İç savaş sırasında Somali ekonomisi hiç veya çok az sanayisi olan gayri resmi ekonomi'ye yönelmiştir. İthalat ihracattan fazla olmuştur. Savaş ağaları ve klan temelli devlet hükümet liderleri “Somali tüccarları”nın bazılarına ithalat-ihracat işinde gelişme fırsatı verirken, bazı küçük işletme sahipleri işlerini sürdürmek için mücadele etmektedir. Birçok Sahra altı ülke gibi, iç çatışma nedeniyle Somali pazarlarında ticari adaletsizlik vardı. Sosyo-ekonomik adaletsizlik uygulaması Somali genelinde yaygın olarak görülmüştür. Savaş ekonomisi büyük bir sosyo-ekonomik boşluk yaratır, güçlü tüccarları veya savaş ağalarına bağışçılar, STK'lar, uluslararası yatırımcılar ve yerel tüccarlar ve genel hanehalkı arasında ekonomik bir köprü veya arabulucu olarak hareket etme fırsatı verir. Arabulucu, bir işletmeyi finanse etmek, herhangi bir rakibi kovmak ve piyasayı tekelleştirmek için yasadışı yollarla yeterli miktarda nakit akışı almaktadır, bu da savaş

ekonomisinin mükemmel bir örneği “özel ve kâr amaçlı işletmedir.” Bu yüzden az gelişmiş bir ülke için Somali'deki yaşam standartı çok yüksektir (Berdal & Malone, 2000).

Şu anda, Somali pazarına finansal erişilebilirliği olmayan serbest çalışan küçük işletme sahipleri hakimdir ve gelecekte parlak iş fikirleri olan çalışkan fakir girişimciler sadece fikirlerini çalabilirler.

2.10 Girişimcilik-İş Fırsatları

Somali iş sahipliği doğasından dolayı iş fırsatları fazla değildir. Çalışabilecek büyük şirketler sınırlı sayıdadır. İşletmelerin büyük çoğunluğu şirket hukuku eksikliği nedeniyle aileye ait küçük ve orta işletmelerden meydana gelmektedir. Her ülkede aile işletmeleri Somali'deki gibi değildir, örneğin İtalya ve Almanya'nın en ünlü işletmeleri aileye aittir ve nesiller boyu devam etmektedir.

Somali'de Kültürel ve anayasal olarak erkek ve kadın günlük yaşam aktiviteleri için eşittir. Ancak resmi iş hayatında cinsiyet ayrımcılığı vardır, kadınlara erkeklerle eşit fırsatlar tanınmamaktadır. Somali'de faaliyet gösteren birkaç büyük ölçekli şirket, erkek adayları tercih etme eğilimindedir; örneğin, Somali'deki en büyük şirket Hormud'dur, ülke genelinde faaliyet gösteren ve kendi sayfalarına göre beş bin çalışanı olan bir telekomünikasyon şirkettir. Kadın çalışanların %10-12'si çoğunlukla temizlik personeli. Cinsiyet ayrımcılığı evli kadınlar daha da zor bir durumdur. Bu nedenle kadınlar kendi işleri oluşturmuşlardır. Somali'deki MSME'lerin çoğu kadınlara aittir.

Ayrıca yapılan yan araştırmada, üniversite öğrencilerine maaşlı personel olarak bir şirkette çalışma hedeflerinin olup olmadığı ya da kendi işlerini kurmaya istekli olup olmadıkları soruldu. Aynı zamanda, tarım sektöründe çalışmaya istekli olup olmadıkları da soruldu. Anket sonuçlarına göre; Maddi destek verilirse öğrencilerin %51'i tarım sektöründe çalışabileceğini, %49'u da çalışamayacağını belirtti. Öğrencilerin %86'sı ya tarım ya da farklı bir iş olsa dahi kendine ait iş kurmayı tercih edeceğini ifade etti. Denek olarak alınan kitle değerlendirildiğinde öğrencilerin dinamizmi yüksekti. Finansal kurumların bir müşteriye kredi vermeden önce kredi politikasına göre, yatırım yapılan işletmede en az üç takvim yılı çalışma şartı aranmaktadır. Bundan mütevellit öğrencilerin iş fikirlerinin umut verici olduğuna bakılmaksızın yeni bir iş kurma ihtimalleri zayıftır.

Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler MSME'ler, gerek gelişmiş, gerekse az gelişmiş olsun, ülkenin ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'ya göre, MSME'ler ekonomik çıktıda iş oluşturma ve gelir oluşturma açısından temel bir rol oynamaktadır. Avrupa'da, KOBİ'ler teşvik edilir ve başlıca istihdam kaynaklarıdır. KOBİ'leri destekleyecek hükümet ve hükümet dışı programlar bulunmaktadır. Avrupa Komisyonuna raporuna göre, 2011 MSME Avrupa ülkelerindeki işletmelerin %99'unu oluşturmaktadır. Bu, MSME'lerin Avrupa ekonomisindeki önemini ortaya koymaktadır (International Labour Office, 2015).

Somali'de kayıt dışı ekonomi ve ticaret düzenlemelerinin eksikliğinden dolayı, çoğu tüccar, ortak arasındaki olası çatışmayı önlemek için tek şirketli işletmeyi tercih etmektedir. Bu sebeple işletmelerin çoğunluğu Mikro Küçük ve Orta ölçekli işletmelerdir. Genel olarak, MSME'ler ekonomik kalkınmanın desteklenmesinde önemli rol oynar ve istihdama katkısı büyüktür. MSME'ler, olası bir büyümeyi geliştirmek ve gerçekleştirmek için finansal ve finansal olmayan yardıma ihtiyaç duyan küçük perakende işletmelerdir. Önceleri MSME'ler ciddi finansal kısıtlamalarla karşı karşıya kalmışlar ve finansal olarak kendilerine ve toplum finansmanından destek almışlardır. Ekonomik gelişme çabalarının bir parçası olarak, MSME'ler Shuraako, Fursad Fonu, NorFund ve yeni kurulan Gargaara gibi ulusal ve uluslararası destek programları tarafından finanse edilerek kolaylık sağlanmaktadır. Destek programları, sürdürülebilir ekonomik büyüme, sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun azaltılması için atılmış önemli bir adımdır (The World Bank, 2019).

2.11 MSME'lerin Performansı ve Sürdürülebilirliği

Genel olarak MSME'ler veya işletmeler, güvenlik, finansman eksikliği, yetersiz iş planı, uygun belgelerin eksikliği, yönetim becerilerinin eksikliği, etkili ticaret ve kalıp düzenlemeleri eksikliği gibi çeşitli faktörler nedeniyle beklendiği gibi gelişmemektedir. Yatırımcıların büyük çoğunluğu işletme ve yönetim alanlarında yükseköğretime katılmamıştır. Diğer taraftan, Somali diasporaları ve yüksek lisans çalışmalarına katılan öğrencilerin ülkeye geri dönmesi katkı sağlamış, Somali pazarlarında yeni işletmeler ve gelişmiş ürün ve hizmetler gibi kayda değer değişimler görülmüştür.

Dikkat edilmesi gereken diğer faktör de, Mogadişu'daki KOBİ'ler incelendiğinde genç işletme sahiplerinin eski işletme sahiplerinden daha iyi performans sergilediği ortaya çıkmıştır. Bu, risk alma ve yönetim yeteneklerinin bir sonucudur. Yönetim ve teknoloji becerileri ile donatılmış olan Genç yatırımcılar risk almaktadır. Somali'deki KOBİ'ler işletmelerin kapasitesi nedeniyle istihdam açısından ekonomisi katkıda bulunamamaktadır. Çoğu işletme küçük ölçekli, bir veya ikiden çalışandan fazla istihdam kapasitesine sahip değildir. Bu çalışanlarda aile üyeleri veya akrabalarından oluşmaktadır. “En iyi senaryo, mikro ve küçük işletmelerin eş zamanlı verimlilik ve istihdam artışı oranlarında yükseliş göstermesidir” (Baily, et al, 1996). Somali MSME'leri, işletme hareketi için ekonomik büyümeye ve piyasalardaki ticaretin varlığına katkıda bulunmaktadır. Ülke ekonomisinin gelişimi açısından istihdam olanaklarını genişletmenin yolu MSME'lerin kapasitelerini ve üretkenliklerini arttırmalarından geçmektedir.

2.12 Hükümet

Somali hükümeti, temel olarak finansal ve güvenlikle ilgili zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Somali, yasa ve düzen olmadan 20 yıldan fazla bir süreyle yönetildi, günlük yaşamda, gelişme ve büyüme yerine hayatta kalmaya çabaladı. Bunun bir sonucu olarak, uzun vadeli problemler devam

etmiştir. Sorunların üstesinden gelmek zorlaşmakta, bazı devlet kurumları düzgün çalışmak için mücadele etmektedir.

İlk olarak hükümet, güç ve güvenliği sağlayarak ülkeyi kontrol ve düzenleme misyonunda, aynı zamanda El-Şabab ile savaşmaktadır. Ülkedeki çeşitli şehirler, özellikle Aşağı Şebelle ve Jubba gibi tarım bölgelerinde bulunan şehirler bu militan grup tarafından kontrol edilmektedir. Hükümet şehirleri ele geçiremediği sürece bu bölgelerdeki çiftçilerin desteklemesi mümkün olamamaktadır. İkincisi, finansal yetenek, Somali hükümeti mali açıdan kendi kendine yeterli değildir. Devletin geliri vergiden karşlanır, hükümetin uzun zamandır mücadele ettiği sorunlardan bazıları vergilendirmenin uygulanmasını sağlamaktır. Hükümet, ticaret vergisini, işletmelere satış vergisini ve mülk vergisini başarıyla uygulamıştır. Ancak toplanan vergi, tarımsal kalkınma projelerinin bütçeleri de dahil olmak üzere temel devlet giderlerini karşılayamamaktadır.

2.13 Genel Olarak İslami Finans

İslami Finans şariat yasasına dayanan eski bir ekonomik kavramdır.(Kur-an ve sünnetten yansıyan Allah'ın emrilerini içerir) İslam Ekonomisi kavramı, konvansiyonel ekonomik teoriden ve pratikten farklıdır. İslami finansın temel prensipleri faizten uzak durma, kâr ve zarar paylaşımı, ve İslam'da yasaklanmış işlerden veya faaliyetlerden uzak durmaktır. Dünya finansal krizler önlemek için Müslüman olmayanlar ülkeleri de alternatif finansal sistemi olarak kullanılmayı başlamıştır.

İslami Finans, Hz. Muhammed'in (S.A.V.) zamanında başlamıştır. Peygamber Medine'ye göç ettiğinde, Medine'nin asıl gelir kaynağı tarımdı, yani hurma yetiştirdiler. Ticaret sistemlerinden biri, daha sonra (1, 2 ya da 3 yıl içinde) öngörülen hurma için bir sözleşme imzalanmasıydı. Bu günümüzün "Vadeli işlem sözleşmesi (Forward Contraact)" ve İslami finans terminolojisi Bai Salam'dır.

Mekke halkı, Mekke ile Suriye arasında ticaret yapan mallarla ünlüydü. İslamiyetten önce Mekke halkı ceza şeklinde faiz uygulamıştır. Bir borçlunun borçlarını son ödeme tarihine kadar ödeyememesi durumunda, borç veren ek bir süre verir, borcunu ödemesi için "zamanın hafifletilmesi" (asıl borç + faiz, ve faiz borç veren istediği miktar koyabilir) (Qureshi, 1966).

İslamiyetten Öncesi Uygulanan İki Tip Riba/Faiz

- a. Riba Nasi'a: Gecik borç ödemek için ek para ya da ek mal ödemesidir.
- b. Riba Fadl: farklı miktar malların değişimi, çünkü mallardan biri diğerinden daha iyi kalitededir.

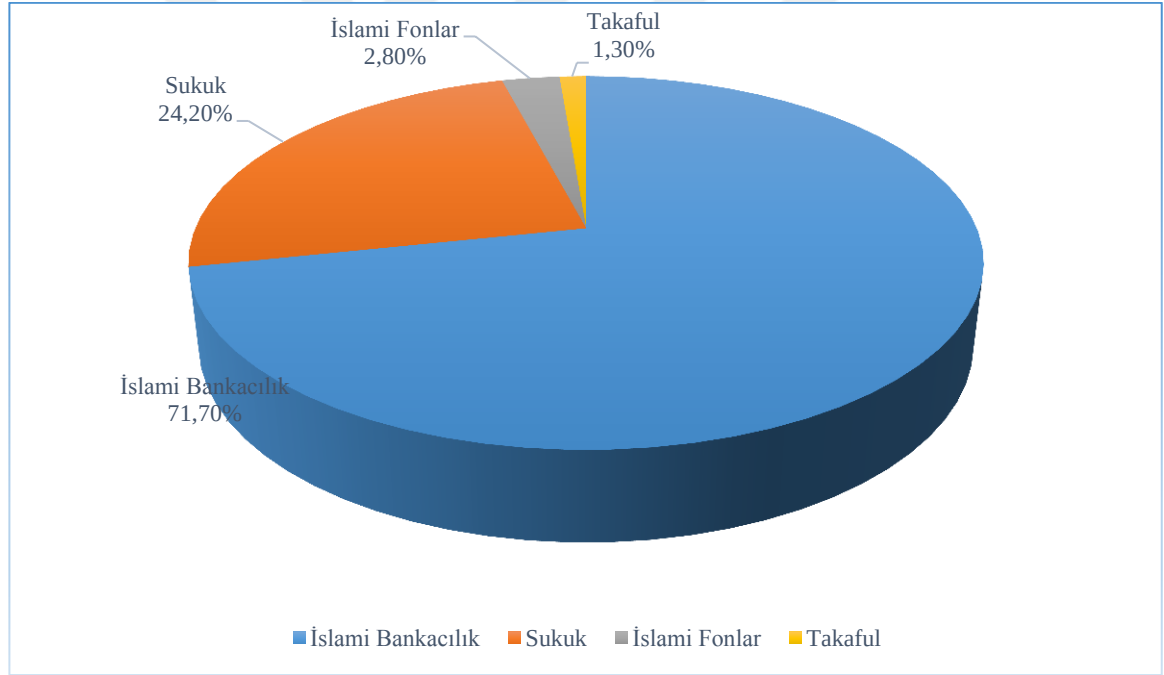
Bu, birçok soruna neden oldu, çünkü borçlu ödeme yapamadığı sürece borç artmaya devam ederdi. Bu uygulama, İslam geldiğinde sona erdi ve borçlu olanlar sadece anaparayı ödemesini

büyürmüştür. İslam Riba'yı (Faiz / usury) yasakladı. Sünnet, eşit kalitede bir ürünün değişmesi gerektiğini gösterdi. (Qureshi, 1966).

İslami finans kavramı, iktisadi hayatın ekonomik gücün birkaç kişinin veya grubun eline geçmesini önleyecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtir. Aksi takdirde ekonomik istikrarsızlığa ve eşitsizliğe neden olur. Dolayısıyla, bu kavram, ekonomik ve sosyal eşitliği teşvik etmek için servetin insanlar arasında hakkaniyete ve adalete uygun olarak bölünmesini ve dağıtılmasını gerektirir.

İslam ekonomisi ve finansı son yirmi yılda % 15-20 büyüme göstermiştir. Sadece Müslüman topluluklar içinde değil, aynı zamanda Müslüman olmayan müşteriler de İslam ekonomisine ve finansına ilgi göstermiştir. İslami Finans Küresel Raporuna göre, endüstri “hem Müslüman hem de Müslüman olmayan ülkelerde dünya genelinde 50 ekonomiye yayılmış olan 300'den fazla İslami finans kurumu, 1.9 trilyon dolara yakın varlıklar ile” yaygınlık kazanmıştır (Ali, 2016).

Şekil 3: Küresel IFSI'nin sektörel Kompozisyonu (2018)

Kaynak: IFSB stability Report 2019_Chart. 1.1.1

2.13.1 İslami Bankacılık

İslam ekonomisi, ekonomik davranışı yönlendirir, ahlaki değerleri gösterir ve ahlaki dinamikleri düzenlemektedir. İslami Bankacılık, İslami ilkelere (Fıkıh ve ahlak) dayanan bir bankacılık sistemidir, İslami iktisat kapsamına girmektedir. İslami ahlak kurallarında toplumda iş ve üretimin teşvik edilmesi, ekonomik kaynakların maksimum kullanımı, garar ve riba'dan (Faiz / Usury) kaçınmasıdır.

“İslam İktisadında, başkalarının zararına olmayan taraflar arasında yapılan bütün anlaşmalar ile ilgili meydana gelen ihtilaflar, tarafların irade ve rızaları ile seçtikleri hakemlerden oluşan tahkim kurulu tarafından çözümlenir” (Ersoy et al, 2019 s. 44) (Ersoy, ve diğerleri, 2019).

İslami finansın modern bir bankacılık sistemi haline gelmesinin nedenlerinden bazıları, Müslüman nüfusun faiz ödemekten veya faiz yoluyla gelir kazanmadan kaçınma arzusundan kaynaklanmaktadır. bu nedenle bu insanlar, faizi kaçınırken mallarını büyümek ve korumak için alternatif bir bankacılık sistemi kurulmuştur. “Türkiye’de ve dünyada halkın bir kesimi, faiz gelirlerinden uzak durmaktadır. Bu nedenle klasik bankalara gitmeyen fonlar ise atıl kalmaktadır. Bu durum hem genel ekonomi açısından, hem de tasarruf sahibi açısından büyük bir kayıp olarak görülmektedir. Katılım bankaları, mali sektörde bir yenilik olarak, faiz hassasiyeti nedeniyle klasik bankalara gitmeyen fonları ekonomiye kazandırmak ve tasarruf sahiplerinin fonlarını güvenle saklamalarına ve faizsiz bankacılık ilkelerine uygun olarak değerlendirmelerine yardımcı olmak, alternatif yatırım alanları sayesinde körfez fonlarını çekmek amacıyla kurulmuştur” (Özsoy ve Sayar s. 8) (Özsoy & Sayar).

İslami bankacılık ile geleneksel bankacılığın farklarından biri paranın zaman değeridir “Geleneksel bankacılıkta, paranın zaman değeri vardır bu değer borç veren lehine her zaman artış gösterir. Katılım bankacılığında ise paranın başkalarına ödünç olarak kullandırıldığında zaman değeri yoktur. Ortaklık veya ticaret yöntemleriyle paradan elde edilen gelir ise dinamik ekonomik koşullara göre hem artış hem de azalış gösterebilir” (Özsoy ve Sayar s. 42) (Özsoy & Sayar).

İslami bankacılık, konvansiyonel bankacılık ile farklı bankacılık prensipleri dışında aynı amaçlara sahiptir bunu "kâr maksimizasyonu." olarak ifade edebiliriz. İslami Bankacılık, yatırımlarda kâr ve zarar paylaşım yöntemini kullanarak ve faizi yasaklanmıştır. Muşaraka, Murabaha ve Mudaraba, ana kullanılan yatırım fonksiyonlarıdır. Öte yandan, konvansiyonel bankacılık ise kâr elde etmek için faiz alır.

Faizsiz bankacılığın fon kullandırma yöntemleri nedeniyle İslami bankacılık son yıllarda yaygın bir şekilde dünya genelinde yayılmaktadır.

Müşaraka: Yatırımcı ile proje yada işletme yönetimi arasında bir ortaklık sözleşmesidir. Bu yöntemde taraflar alacaklı ve geleneksel bankacılıkta olduğu gibi borçlular değildirlir; önceden kararlaştırılmış oranı ile kâr veya zarar paylaşan ortaklar olarak ortaklık sözleşmedir.

Murabaha: Maliyet artı (cost plus) bir finansman yöntemidir. Banka bir ürünü bir şirketten satın alır ve müşteriye yeniden satar. Bununla birlikte, müşteri ürünü önceden seçmiş ve bankadan satın almasını talep etmiştir, maliyet ve kâr marjı tüm banka ve müşteri tarafların bilinmekte ve kararlaştırılmaktadır. Bankanın bu işleminden elde ettiği kazanç, bankanın ödediği orijinal fiyat ile müşteri tarafından ödenen fiyat arasındaki farktır.

Mudaraba: Emek ve Sermaye ortaklığıdır. Bankanın sermaye getirmesi ve diğer tarafın (Müteşebis) bir projeyi veya işi yürütmek için emek, beceri ve yönetim ortaya koymasidir. Bu yöntemde kârlar, taraflar arasında kararlaştırılan bir oranda paylaştırılmaktadır. Ancak bir zarar meydana gelirse, yatırımcı tarafından karşılanmaktadır. Ancak, ihmal, suistimal ve sözleşmenin ihlali gibi koşullar vardır. Projenin bu şartlardan biri nedeniyle başarısız olması durumunda, banka zarardan sorumlu değildir. Bu yöntemleri kullanarak İslami bankalar, son on yılda kayda değer bir getiri sağlayan, kâr ve zarar paylaşımı olan yatırım projeleri yapmaktadır.

Sukuk: Şariat uyumlu bir tahvildir. Bir yatırımcı belirli bir projeye sahiplik belgesi alır ve bundan kâr veya zarar bekler; projeden gelen miktar iki taraf (Yatırımcı ve Sukuk veren) arasında kararlaştırılan bir oranla paylaştırılmaktadır. Sukuk yatırımı yoluyla satın alınan varlığın değeri artarsa, Sukuk yatırımcının varlıklarında artmaktadır. Öte yandan, geleneksel tahviller, temelde bir işletmeye belirli bir süre için sabit veya dalgalı faiz oranı olmak üzere 2 şekilde verilen bir borçtur. İşletmenin söz konusu projeden gelecek kâr veya zarara göre, yatırımcı belirlenen getiriyi almaktadır.

Tarımaya uygun fon kullandırma mekanizmaları Bai' salam, Müsakaat, Müğarasa ve Müzaraa dahil olmaktadır.

Bai Salam: bai' salam, gelecek bir ürünü satın almaktır ve sözleşmede bir tarafa önceden ödeme yapıldığı, miktar, kalite, çeşit, ölçü ve ürünün ne zaman teslim edileceği gibi ürünün özelliklerinin açıkça belirtildiği ileri bir sözleşmedir.

Müsakaat: müsakaat sözleşmede sulama sisteme özel ziraat ortaklıklarıdır. Türkiye diyanet vakfı islam ansiklopedisi tanımına göre müsakaat sözleşmesi “belli bir oranda paylaşmak üzere meyve bahçesi veya üzüm bağı sahibiyle bunların bakım ve sulamasını üstlenecek işletmeci arasında yapılan sözleşmeyi ifade eder” (TDV İslam ansiklopedisi).

Müğarasa: “Bir tarafın boş arazisini verdiği diğer tarafın ise çam ve kavak gibi kerestesinden faydalanılan ağaçların dikimini ve bakımını üstlendiği ortaklıktır. Bu ortaklıktan doğacak gelir taraflar arasında başlangıçta anlaşılan oranlarda paylaşılır.” (TKBB).

Müzaraa: Ziraat ortaklık için yapılan sözleşmedir. Müzaraa, taraflardan birinin sermaye olarak arazi ve diğer tarafın işgücü ve yönetim sağladığı iki tarafın yaptığı bir sözleşmedir (TKBB).

1963 yılında, Mısırlı bir bankacı Ahmad Al Najjar, “İslami Bankacılık” terimini, uzun zamandır kullanılan bankacılık kavramı "geleneksel bankacılık" sisteminden farklı olan yeni bir bankacılık yöntemi olarak ortaya koymuştur. Bankanın baş kurucusu, faiz odaklı bir kavram olmayan ve İslami Fıkıh kuralları'la uyumlu bir kâr paylaşım bankacılığı sistemi getirmiştir (Mannan, 1972).

Şu anda, Malezya, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Sudan ve Mısır İslam ekonomisinin lideridir. 1960'ların başında Şeriat'e uyumlu bankacılık sistemi, Mısır'da Mit Ghamr Tasarruf Bankası adıyla kurulmuş ve yerel halk tarafından kabul görmüştür. Bununla birlikte, politik huzursuzluk nedeniyle, İslam ekonomisi konvansiyonel sisteme dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm İslami ekonomi sisteminin kısa uygulamasına rağmen, dikkat çekerek, tüm dünyadaki Müslüman alimlerin çalışma yapmasını sağlamıştır.

Yaygın İslami finans kuruluşlar, Mısır Faysal İslam Bankası (1977), Körfez İslami Yatırım Şirketi (1977), Bahreyn İslam Bankası (1979) ve İran İslam Bankası (1979), kentsel alanın genişlemesine öncülük eden İslami bankacılık modelinin lideri ise Kuveyt Finans Evi (Kuwait Finance House)'dir. Uluslararası İslami Finans Eğitim Merkezi - INCEIF - (2005), Türkiye Katılım Bankacılık Birliği gibi dahil olmak üzere oluşmaktadır. Suudi Arabistan'da bulunan İslami Kalkınma Bankası (IDB), 56 üye ülkesinde şeriat uyumlu krediler ve hibeler yoluyla ekonomik kalkınmayı teşvik etmektedir. Bankanın üye ülkelerinin yaklaşık %50'si Sahra Altı Afrika'dadır. İslami Bankalar tarafından desteklenen yatırımların çoğunda gayrimenkul sektörü ana hedef olmuştur (Reiff).

Afrika Finans Kurumu (AFC), başta Batı Afrika'da olmak üzere üye ülkelerdeki projeleri finanse etmek için IDB'den 15 yıllık bir finansman hattı olan 50 milyon ABD Doları tutarında bir finansman almıştır." Kuveyt Kabine İşleri Bakanı Şeyh Al-Sabah'a göre, Afrika'daki madencilik, tarım ve altyapı, Arap dünyasında yatırım fırsatları olarak görülmektedir. Şeyh ve bazı Afrikalı liderler, Afrika'da İslami finans güvencelerinin kurulmasına destek sağlama konusunda anlaşmışlardır (Parker, 2016).

2.13.2 İslami Finansın Gelişme Sebepleri

İslami finansın gelişmesinde ekonomik eşitsizliği önleyen kâr ve zarar paylaşımı politikası ve diğer birçok faktör etken olmuştur.

“Son dönemlerde faizsiz finans ve katılım bankacılığında dünya genelinde çok hızlı bir büyüme gerçekleşmiştir. Bu büyümenin altında birden çok faktör ve etken yatmaktadır. Bunların en başta geleni, faizsiz finansın küresel ölçekte denetlenmesini ve standartlaşmasını sağlayarak katılım bankalarının gelişmesini temin eden uluslararası İslami finans örgütleridir. Örneğin, İFSB, AAOIFI faizsiz finans kuruluşlarının faaliyetlerini ve muhasebe politikalarını standartlaştırmak için kurulmuştur.” (Özsoy ve Sayar s. 38) (Özsoy & Sayar).

Finansal piyasanın karmaşıklığı ve rakabeti de İslami finansın gelişmesi nedenlerden biri olmuştur. “Katılım bankalarının ve faizsiz sermaye piyasası üyelerinin gelişmişlik seviyelerinin yükselmesine paralel olarak katılım bankacılığı ile geleneksel bankacılık arasındaki rekabette

giderek artırmıştır. Pazardaki rekabet, müşterilerin isteklerini karşılayabilmek için yeni ürün yapılarının geliştirilmesini teşvik etmiştir.” (Özsoy ve Sayar s. 38) (Özsoy & Sayar).

İslam Kalkınma Bankası - IDB kuruldu ve Fıkıh kuralları'na uygun finansal kurumları düzenlemek ve teşvik etmek için AAOIFI ve IFSB gibi İslami finansal düzenleyici kurumlar kuruldu. Konsept, Türkiye, Sudan, Pakistan, Malezya vb. dahil olmak üzere birçok İslam ülkesi tarafından benimsendi. Pakistan'daki İslami finans, önceki bölümlerde belirtildiği gibi tarım sektöründe ekonomik büyüme sağladı. 2019 itibarıyla, İslami finans Müslüman, gayrimüslim ve / veya azınlık Müslüman ülkeleri de dahil olmak üzere birçok ülkede uygulanmaktadır.

Kâr ve zarar paylaşım mekanizması, ekonomik dağıtım ve ekonomik eşitsizliğe çözüm için mükemmel bir araçtır. Bu mekanizma, ilgili tarafların hepsini etkilendiğinden, herhangi bir tarafın ihmali ve suistimalini ortadan kaldırıp faydalı bir şekilde çalışmaya teşvik eder. İslami finans, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde faizsiz yatırımlar için çok önemli rol oynamaktadır. Faiz, eski günlerden bu güne kadar olan tüm ekonomik çöküşlerin kökü olmuştur. Örneğin Yunanistan, mali yanlış yönetim dışında, yüksek faiz oranlarıyla ekonomik krize girmiştir (Dr. Ali, 2016).

Avrupa'da İslami finansa ilk uygulayan ülke 1978 yılında Lüksemburg olup 2002 yılında ilk sukuk ihraç ederek bu alanda öncü oldu. Ayrıca Lüksemburg Avrupa'da İslami sigorta şirketine ev sahipliği yapan ilk ülke oldu (Deloitte, 2014).

İslami mikrofinans, KOBİ'lere faizsiz finansal erişim sağlamaktadır. Bu mali fon kapsamında, yararlanıcı tam olarak ödünç aldığı tutarı geri ödemektedir. Ancak, temerrüdü önlemek için, finansal kuruluşlar ceza uygulama hakkına sahiptir. İslami Mikrofinans, işler meydana getirerek toplumlar içinde girişimciliği teşvik etmektedir. Dolayısıyla İslami mikrofinans, ekonomik kalkınma için uygulanması gereken bir yoksulluk azaltma aracıdır. (Alam, 2015).

Malezya ve Pakistan, ve Sudan'ın yanı sıra, petrol üreten ülkeleri İran, Suudi Arabistan, BAE, Katar, Bahreyn ve diğer Orta Doğu ülkeleri gibi, İslami finansmanı benimsemiş ve İslami finans endüstrisi bu ülkelerin nüfusu ve ekonomik büyümesi nedeniyle daha başarılı olmuştur (Iqbal, 2017).

2.13.3 Afrika Kıtasında İslami Finansın Gelişimi

Son zamanlarda, İslami finans Nijerya, Güney Afrika ve Kenya gibi ülkelere de yayılmıştır. Dünyanın geri kalanıyla karşılaştırıldığında, Afrika İslam ekonomisi ve finansında daha az bir yüzdeye sahiptir. İslami Finansman Yetenek Geliştirme Afrika makalesinde verilen ölçeğe göre, Afrika'daki İslam ekonomisi sadece %4'lük bir orana sahipken, kıtanın ümit verici bir potansiyeli olduğu vurgulanmıştır (Parker, 2016).

Afrika'daki azalan ham petrol fiyatlarının da dahil olduğu yanlış yönetilen çeşitli projeler nedeniyle, gayrimenkul geliştirme, sağlık ve kamu hizmetleri gibi ağır altyapı projeleri ve aynı zamanda İslami ekonomik sistemin uygulanması, ekonomisi kurtarmanın bir yolu haline gelmiştir. Ayrıca, sukuk bu tür projeler için sermaye artırmaya çalışan hükümetlerin ilgisini çekmektedir. Hızlı altyapı ve gelecek vaat eden verimi, Araplar, Çinli ve Batılı yatırımcılar dahil olmak üzere çeşitli yatırımcıların dikkatini çekmiştir (Dey & Jin, 2018).

Afrika, tarım ve madencilik ürünlerinin ana üreticisi ve yeni gelişen altyapı işletmeleridir. İslami finansın Afrikada mevcut olması, ekonomik büyümeye olumlu katkı yapması beklenen bir durumdur. Afrika'da kurulan İslami finansal kurumlara ek olarak, kavramsal bir çerçeve ve kılavuzlar oluşturmak üzere yeni gelişen İslami ekonomisi ile birlikte çalışacak çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB), İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI) ve AlHuda İslami Bankacılık ve İslami Ekonomi Merkezi bu kuruluşlardandır (Al Amine, 2016).

Mısır ve Sudan gibi sektörde iyi bir konuma sahip olan Kuzey Afrika ülkeleri dışında İslami finansal sistemleri özellikle yatırım sektörüne uygulayan diğer Afrika ülkeleri arasında Nijerya, Güney Afrika ve Kenya yer almaktadır, ve bu ülkelerin İslami finans endüstrisi için büyük bir potansiyel pazarı vardır; örneğin IFN Africa raporuna göre Nijerya'da Afrika'nın İslami finans uygulaması özellikle altyapı fonlamada yeri almaktadır "IMF'ye göre, İslami finans sektörü 2019'da %2.3'u ve 2020'de %2.5'i büyümesi öngörülen Nijerya ekonomisi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Afrika Kalkınma Bankası'na göre, ülkenin GSYİH'nın yaklaşık %25'i olarak tahmin edilen kritik altyapı gereksinimlerini finanse etmek için benzersiz bir yol sunmaktadır." (IFN, 2019).

2.14 Somali'de İslami Finans

Somali, geleneksel bankacılık sisteminde çok az deneyime sahiptir. Yerel olarak, Somali'de geleneksel bankacılığı işleten yalnızca bir banka vardı; 1968'de faaliyete geçen Somali Kalkınma Bankası. Ancak, 1900'lerin başlarında ülkede geleneksel bankacılık sistemi olarak işletilen yabancı bankalar bulunmaktaydı. Bu bankalar arasında yer alan Banca d'Italia; daha sonra Somali Merkez Bankası tarafından devralınmıştır, Ayrıca Devlet Tasarruf Bankası (İngiliz Bankası), Banco di Roma, Banco di Napoli ve Barclays Bank DCO bulunmaktadır.

Siyad Barre rejimi uyarınca, 1971'de hükümet, Ulusal Grindlays bankası, Somali Credit Bank (Credito Somalo) ve benzeri gibi yerel ve uluslararası bankaları içeren özel sermayeli finansal kurumları millileştirmiştir. 1980'lerin sonunda, hükümet özel sektöre ait finansal kurumlara izin vermiş ve Albarakat Bankası, Somali'de ilk özel mülkiyete sahip ve tam teşekküllü bir İslami ticaret bankası olmuştur (Mauri, 2007).

Somali’de, normal ticaret her zaman bir gelenek, temel ekonomik sistem haline gelen Fıkıh kuralları’na uygun ekonomik olmuştur. Halen Somali’de faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası finansal kuruluşlar tam teşekküllü İslami bankalardan ve finansal kurumlardan meydana gelmektedir. Somali’de fıkıh kuralları uyumlu bankacılık hizmetleri ve sigortası sağlayan önemli finansal kuruluşlar arasında Uluslararası Somali Bankası (International Bank of Somalia (IBS)), Dahabshiil Bank International - DBI, Premier Bankası, Salaam Somali Bankası, Amal Bankası, Afrika Bankası, Afrika Takaful Sigortası, SomTakaful yer almaktadır. Somali’deki tüm ekonomik sektörler, ihracat, ithalat ve yerel olarak üretilen ve tüketilen ürünleri, Somali’nin geleneksel bir ekonomik sistemi olarak tanımlamasına rağmen, fıkıh kuralları prensiplerine de uygundur.

2.15 Somali’de Bankacılık Faaliyetleri

Somali’de iç savaş yıllarında merkezi hükümetin çöküşünden sonra anarşi sistemi oluştu. Ancak ticaret ve günlük yaşam devam etmişti. Yasal bir düzenleme olmadığından yerel bankaların çoğu tasfiye edilmiş ve yabancı bankalar ülke dışına taşınmıştır. Boşluğu doldurmak için, ailevi bağ bağlantıları ve bilinen yakın ağlar aracılığıyla havale yapılmıştır. Para transferi hizmetlerinin yanı sıra tasarruf ve çek hesapları sunan bankalar gibi işletilmiştir. Hatta bazı havale işleriyle hem insan hem de tapu teminatını talep edilerek yerel işadamlarına borç verilmiştir. Bu durum Havale ekonomiyi sürdürmede çok önemli bir rol oynamıştır (Maimbo, 2006).

Hükümet yeniden kurulduktan sonra Somali Merkez Bankası işine yeniden başlamış ve yeni ticari bankalar kurulmuştur. Bankacılık şartlarını sağladıktan sonra bazı havaleler bankalarla gerçekleşmeye başlamıştır.

2.15.1 Somali Merkez Bankası - CBS –

Somali Merkez Bankası, ilk defa Birleşmiş Milletler Mütevelli Heyeti tarafından A.F.I.S. 8 Nisan 1950’de, Somali’de bir para birimi düzenleyicisi olarak (*La cassa la circolazione monetaria della Somalia*) kuruldu. 6 Nisan 1959’da, Mogadişu Somali’ya taşındı. CBS, Banca d’Italia’nın Mogadişu’daki tüm varlık ve borç işlemlerini devraldı. 3 Haziran 1960’da bir Merkez Bankası’na devredildi ve adını Somali Ulusal Bankası olarak değiştirdi. Somali Merkez Bankası şimdi Mogadişu’da finansal kurumların lisanslanması ve denetlenmesi için resmi düzenleyici organ olarak faaliyet göstermektedir (CBS, official website).

Somali Ekonomisinde CBS'nin Rolü

CBS, ülke ekonomisinde ve para sisteminde önemli bir rol oynamaktadır. finansal düzenleme, izleme ve bankacılık denetimi ve lisanslama dahildir. Bu hizmetler zimmet ve terör fonu faaliyetlerini ortadan kaldırmaktadır. Bu hizmetlerden dolayı Somali, Dünya Bankası, IMF ve IFC gibi uluslararası finans kurumlarının güvenini kazanmıştır (IMF, 2019).

Lisanslama ve Denetim

“Somali Merkez Bankası Lisanslama ve Denetleme Bürosu, 2012 yılında Bankacılık Düzenleme Yasası hükümleri uyarınca Somali bankacılık ve diğer finansal kurumların denetlenmesi sorumluluğunu üstlenmiştir. Ayrıca, Mali Kurumlar Yasası tarafından yönlendirilmektedir. (Merkez Bankası Kanunu, 2011” (Central Bank of Somalia - CBS, 2012).

Tüm bankaların gecikmesiz olarak üç aylık raporları CBS'ye sunmaları gerekmektedir. CBS düzenlemeleri sürekli olarak güncellediğinden, tüm bankaların yılda iki kez yapılan CBS atölyelerine ve toplantılarına katılmaları gerekmektedir. Sigorta şirketleri, para transfer büroları (MTB) veya Hawala ve diğer finansal kuruluşlar dahil olmak üzere gecikmesiz olarak altı ayda bir CBS'ye rapor vermesi gerekmektedir. Bankalar ve MTB'lerin yanı sıra, CBS Somali finans sektöründeki diğer alanların gözetim sorumluluğuna sahiptir ve bunlara sigorta forex, mikrofinans, sigorta şirketleri, mobil para transferi ve kredi Dernekleri dahildir (Central Bank of Somalia - CBS, 2018).

2.15.2 Albarakat Bankası

Ülkede lisans verilen ilk İslam Bankası, 1985 yılında Somali merkez hükümetinin çöküşünden önce faaliyete başlayan Albarakat Bankası ıdı. Albarakat ilk olarak havale olarak işe başlamıştır, sonra da bankacılık sektörüne geçmiştir. Banka, Somali tüccarlarına (ithalatçılara) fıkıh kurallarına uygun Microfinance, kredi mektupları (LC) ve teminat mektupları (LG) dahil yatırım hizmetleri sunmuştur. Ancak, merkezi hükümetin çöküşünden sonra, Albarakat Bankası'nın merkezini Dubai BAE'ye taşıyarak ve Somali'deki şubeleri ülkede faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Albarakat, Somali topluluğunun güvenini kazanan; o sırada Somali'de aktif olarak faaliyet gösteren üç finans kuruluşundan biri oldu ve bu nedenle, her ailenin en az bir üyesi Albarakat Bankası'nda tasarruf hesabı açtırmıştır. Bunun için, KOBİ'ler ve Tarımsal finansman için temel olarak Mikrofinans içeren yatırım portföylerinde sermaye yeterliliği sağlanmıştır. Bankanın, 1991'de iç savaştan kaçan ve Somali'de ailelerine yardım eden havale hizmetleri ofisleri dahil olmak üzere Albarakat Bankası'nın 40 ülkede 180'den fazla şubesi bulunmaktadır (Roth, Greenburg, & Wiley).

Albarakat Bankası, teröristler ile bağlantısı olduğunu iddia ederek, ABD tarafından kapatılmasına neden olan 9/11 olayından etkilendi (Central Bank of UAE, 2001).

Albarakat Bankası'nın kapatılması, Somalilerin %63'ünün bankayla tasarruflarını kaybetmesine neden oldu. Birleşmiş Milletler yardımı ile ABD, bankanın ulusal ve uluslararası olarak işlettiği tüm finansal işlemleri dondurmuştur (Roth, Greenburg, & Wiley).

Yukarıda bahsedildiği gibi, diğer iki banka Dahabshiil (şimdi Dahabshiil Bank International) ve ABD tarafından daha sonra kapatılan Dalsan Bank, bankacılığa oranla daha fazla havale hizmeti kullanmışlar, ancak İslami Mikrofinans Qard el-Hassan hizmetleri vermişlerdir (Omer, 2002).

Dalsan, 1980'lerde Somali'de faaliyet gösteren ve daha sonra tasfiye edilen yerel bankalar arasında bir başka bankadır. Ticari bir banka olan Dalsan Bankası çoğunlukla iş adamları tarafından kullanılmıştır. Modern bankacılık hizmetleri veya 24/7 mevcut ATM'ler sunmamıştır, ancak müşterilerin şubelerinde sıraya girmesi şeklinde yapıldığından yaygın olarak kullanılmıştır. Dalsan daha sonra bilinmeyen bir nedenden dolayı tasfiye edilerek birçok Somali iş adamı tasarruflarını kaybetmesine neden olmuştur. Kaynak

2.15.3 International Bank of Somalia IBS (Somali Uluslararası Bankası)

IBS Temmuz 2013'te kuruldu ve Somali Merkez Bankası (CBS) tarafından lisanslandı. İBS'in Genel Merkezi, Somali başkentinde Mogadişu'da bulunmaktadır. IBS perakende, bireysel, kurumsal ve yatırım, SWIFT transferleri ve tam bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Bununla birlikte, motorlu, mülk, denizcilik ve sağlık sigortası sağlayan bir sigorta bölümü sunmaktadır. IBS ayrıca, işletmelere ve yatırımcılara riski en iyi nasıl yönetebilecekleri ve yatırımlarında geri dönüşlerini nasıl gerçekleştirebilecekleri konusunda danışmanlık sağlayan bir danışma merkezine de sahiptir. IBS'nin ana yatırım projeleri tarım, emlak ve mikrofinanstır.

İBS'in sunduğu yatırım hizmetleri; bunlardır Mudaraba, Murabaha, Muşaraka, Özkaynak Katılımı Muşaraka (Equity Participation Musharaka), Çalışma Sermayesi Musharaka, and Muşaraka Mutanaqisah (azalan Muşaraka)'dır (IBS Official Website).

2.15.4 Dahabshiil Bank International DBI (Dahabshiil Uluslararası Bankası)

Dahabshiil Bank International (DBI), ticari bankacılık hizmetleri sunmaktadır. 2014 yılında kurulmuştur. Dahabshiil Banka kurulmadan önce havale yaparak faaliyet gösterdi ve Dabashiil'in genel merkezi Somali'deki Kuzey şehrinde Hargeysa'daydı. 2014 de Dahabashiil Somali Merkez hükümetinden lisans alarak devredildi ve genel merkezi Mogadişu'ya taşındı. Dahabshiil Bank International, Dahabshiil Group Holdings LLC'nin bir iştiraki olarak faaliyet göstermektedir. Dahabshiil Bank International'ın Somali'deki İslami finansal hizmetler pazarındaki boşluğu doldurması öngörülmektedir. Halen ülkede mevcut olan Uluslararası standart Bankalar çok azdır. Bu nedenle, DBI'nın vizyonu, işletme sahiplerine ve potansiyel girişimcilere işlerini başlatmak ve büyütmek için uygun maliyetli İslami finans modlarına erişimi sağlamaktır (Dahabshiil Bank International official website).

2.15.5 Premier Bankası

Premier Bank, 2013 yılında Somali'de kurulan ve 2014 yılında Somali Merkez Bankası tarafından lisanslanan özel bir Fıkıh kuralları uyumlu ticari bir bankadır. Bu bankanın sunduğu hizmetler;

Bireysel Bankacılık, İşletme ve Kurumsal Bankacılık, Mobil ve İnternet bankacılığı, ATM Bankacılığı , SWIFT transferleri, Uluslararası para transferi vb gibi birçok işlemten oluşmaktadır. Somali'deki diğer tüm bankalar gibi Premier Bank da tam teşekküllü bir İslam bankasıdır ve bu nedenle Premier Bank, yeni gelen girişimcilerine Microfinance ve Qard Hassan finansman hizmetleri sunmaktadır (Premier Bank official website).

2.15.6 Amal Bankası

Amal Bank, Perakende, Kurumsal, Para Transferi, Forex değişimi, Gayrimenkul, Ticaret ve Enerji ve Mikrofinans Bankacılığı alanlarında çok çeşitli finansal ürün ve hizmetler sunan modern bir İslam bankasıdır. Genel merkezi Somali'deki Mogadişu ve Garowe'dadır. Banka, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren çeşitlendirilmiş bir şirket Amal Group'a aittir. Banka, 1998 yılında Amanah (sınırlı mevduat ve para çekme işlemleri) teklif ederek faaliyetlerine başlamıştır. Günümüzde Amal Bankası, Somali'nin kentsel ve uzak bölgelerindeki modern ve kullanışlı şubeleriyle, müşterilerinin finansal hizmetlere kolay erişebilmelerini sağlamak için iyi kapitalize edilmiş bir İslam bankasıdır olarak yerini almıştır (Amal Bank official website).

2.16 Somali Borsası

Merkezi hükümeti göreve başladıktan sonra, Somali Merkez Bankası (CBS) şirketlerin listelendiği ve menkul kıymetlerin alınıp satıldığı borsa dahil olmak üzere tüm mali konuları devraldı. Bununla birlikte, CBS tek hisse senedi işlemi değil, aynı zamanda Somali halkı hisselerini ailevi bağlantılarını ve bilinen, yakın ağırları kullanarak yatırım yapmaktadır. Bu güven sistemine 'Havala' denilmektedir. Somali'nin milyarlarca dolarlık yenilikçi/innovasyonu uluslararası havalıcılık sektörünün temelidir. Ayrıca, şirketler CBS'den hisse senedi alım satım izni aldıktan sonra özel olarak hisse senedi satış yapabilmektedir.

Yenilenen istikrar ve barış, Somali Diasporaların geri dönmesi ve yatırım yapmasına, aynı zamanda yabancı yatırımcılarında gelmesine sebep olarak yeni şirketler ve yatırımların ülkeye girmeye sağlamıştır. Aynı zamanda, yolsuzlukla mücadele amacıyla, Maliye Bakanlığı bazı finansal düzenlemelerde değişiklik yaptı. 2009 yılında Somali Ekonomik Forumu (SEF) borsa piyasasını CBS'nin görevi kapsamından ayırma fikrini önerdi. Maliye Bakanlığı CBS ile birlikte SEF önerdiği fikri onayladı. Mart 2011 Somali Borsası Yatırım Şirketi olarak bilinen Somali Menkul Kıymetler Borsası, Garowe'deki merkezini resmen açtı. Asıl amacı Somali'deki doğrudan yabancı yatırımları ve özel sektör gelişimini teşvik etmektir. Garowe'deki merkezi dışında, SSE, Basaso, Hargeisa, Mogadişu ve Kismayo gibi büyük şehirlerde daha fazla yatırımcı çekmek amacıyla konferanslar düzenlemektedir (SSE, 2011).

2.17 Somali'deki Bankaların Karşılaştığı Riskler

Risk tüm işletmeler ve özellikle finansal sektör için kaçınılmaz bir zorluktur. Somali'de, güvenlik dengesizliği ve uzun vadeli kayıtdışı ekonomisinin neden olduğu resmi bankacılık sisteminin kamudaki kayıtsızlığı nedeniyle risk oldukça yüksektir. Somali'de faaliyet gösteren bankalar, gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren bankalardan daha fazla riske karşı zarar görebilirler. Yeni Parasal Mevzuattan, kamuoyunun bankacılık sisteminin belirsizliğinden dolayı Somali Bankaları hizmetlerini halka sunmakta zorlanmaktadırlar.

Merkez bankası tüm finansal kurumlara CBS'den ve Maliye Bakanlığından lisans ve ruhsat almaları zorunluluğunu getirdikten sonra, resmi bankacılık sistemi Somali'de 2011-2014 yılları arasında yeniden başlamıştır. Bu, yerel havale'nin banka oluşturmasını ve kaydolmasını sağlamıştır. Buna ek olarak, Somali yatırımcıları tarafından ülkede bir kaç uluslararası bankalar kurulmuştur.

Yereller, ticareti kontrol eden hiçbir düzenleyici organ bulunmadığından ticarete gayri resmi ekonomik sistem uygulanarak, günlük iş hayatı ve finans kurumları geleneksel ve ailevi bir yakın ağ sistemine geçilmiştir. Bu sistem yirmi yıldır uygulandığı için uzun vadeli bir “bağımlılık” haline geldi. Artık merkezi bir hükümetin var olmasına rağmen, Somali halkı hala bu sistemi uygulamaktadır, resmi bankacılık kurallarına uymaya hazır değildirler.

2.17.1 Yasal Risk

Somali'de mali mevzuatın yürürlüğe girmesi ve işletmenin parasal düzenleme organı olmasına rağmen; yasal risk, uzun süren kabileye dayanan geleneksel yasalar, uygun dokümantasyon eksikliği, politika istikrarsızlığı nedeniyle belirsizlik en üst düzeydedir.

Belgeleme/Dokümantasyon

Nüfusun büyük çoğunluğunun Somali hükümeti tarafından verilen yasal belgeleri bulunmadığından, bankaların kredi vermeleri için müşterileri bulmalarını zorlaştıran bir durumdur. Hükümet istediği kişilere ulusal kimlik vermekte, ancak tüm vatandaşları zorunlu tutmamaktadır. Dolayısıyla ulusal kimlikleri sadece sınırlı sayıda kişiler almaktadır.

2.17.2 Operasyonel risk

Somali'deki finansal kurumlar, diğer ülkelerdeki finansal kurumlardan daha fazla zorlukla karşılaşmaktadır. Siyasi açıdan dengesiz bir durumda çalışmak, yüksek belirsizlik, para aklama riski, nakit zimmete geçirme, hırsızlık vb. anlamına gelir. Enstitü ve mülkünü korumak için yüksek işletme maliyetlerine katkı sağlayan yüksek güvenlik sistemi uygulanmalıdır.

De-Risking

Kara para aklama ve terör fonu yasalarına uymak için Somali'deki bankalar, bankanın şüpheli işlemlerle hesabını dondurduğu “riskten korunma” işlemini gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte, ana kurumsal müşterileri yerel ve uluslararası STK'lardır ve bu kurumlar Dünya Bankası'nı her

zaman olası terör fonları konusunda uyararak büyük miktarda para transfer etmektedir. Bu nedenle, yerel bankalar hesap açma sürecinde ekstra özen gösterirler ve bu hesaplar günlük işlemlerde özen gösterilerek hesaplanır ve sonuçta fonun kaynağını ve hedefini netleştirmek için gecikmiş işlemler meydana gelmektedir. Bu ek olarak, şüpheli müşterilere sürpriz denetim ziyaretleri yapılır. Ancak, bazen tüm durum tespiti işlemi yapıldıktan sonra gerçekleştirilen SWIFT işlemler AML nedenleriyle iddia edilen işlemler hedef banka tarafından reddedilir veya ertelenir. Bu nedenle, uzun ve karmaşık süreçlerden kaçınmak için bazı müşteriler bankalardan daha kolay ve hızlı olan bankalara para göndermeyi tercih etmektedirler (El Taraboulsi-McCarthy, 2018).

2.18 Somali'deki Bankalar ve Çiftçiler Arasındaki İlişki

Tarım ekonomik kalkınma için şarttır ve gıda güvenliği sağlar. Geleneksel olarak daha önce hayvancılık ve bitkisel tarım yapılmıştı, ancak artan dünya nüfusu nedeniyle bir miktar gıda için ihtiyaç da artmıştır. Yüksek gıda talebinde, tarımsal sistemin gelenekselden modern bir sisteme dönüşmesini teşvik eden daha yüksek verim sağlayan yeni bir teknoloji piyasaya sürüldü. Yeni modern sistemin uygulanmasının maliyetlidir ve makine ve ekipman için sermaye gereksinimini doğurmaktadır. Bu nedenle, devlet iştiraki ve finansal kuruluşlardan finansal destek, sektörün gelişimi için temel öneme sahiptir, ancak sektörün daha az karlılığı ve yüksek riski nedeniyle, finansal kuruluşlar tarım sektörünü değil, inşaat ve gayrimenkul gelişimi gibi yüksek verimli yatırımlarla çalışmayı tercih etmektedir. Dünyada da geri kalmış ülkelerde benzer şekilde, Somali'deki gibi finansal kurumlar tarım sektörünü ihmal etmiş ve daha kârlı işlere odaklanmıştır. Nihayetinde küçük ve orta ölçekli çiftçileri tarımdan çekilmeye ve şehirlere göç etmeye başlamıştır.

Büyük ölçekli çiftçilerin çoğunluğu diğer gelir kaynaklarıyla zorlukla hayatta kalmaktadır. Ankete dayanarak, çok az sayıda çiftçiye arazi unvanlarını teminat olarak kullanarak finans kuruluşlarından fon aldıklarını belirtmiştik. Yerel bankalar fıkıh kuralları uyumlu olduğundan, bankalardan faiz oranı veya nakit kredi mevcut değildir. Çiftçiler, traktörler gibi ihtiyaç duydukları teçhizatı Murabaha formundan almaktadırlar. Somali'deki çiftliklerin büyük çoğunluğu küçük çiftçilerden oluşmaktadır. Bundan dolayıdır ki küçük çiftçilerin düşüşleri gıda güvenliğini ve istihdamı etkilemiştir.

Her ülkenin karşılaştırmalı bir üstünlüğü var; bu da, ülkenin daha iyi ve yüksek kalitede ve miktarda üretebileceği bir şeydir. Somali tarımı söz konusu olduğunda ülkenin karşılaştırmalı avantajı ve temel ekonomik faktördür, dolayısıyla tarım sektörüne yatırım yapmak tüm taraflar için faydalıdır. Yerel bankalar, Murabaha, Salam, Ijarah, Muşaraka, Mudaraba ve Azalan Muşaraka'nın mevcut finansman mekanizmaları altında kolayca finansman sağlayabilmektedirler. Ancak, bu araştırma için yaptığım çalışmaya göre çiftçilerin bankacılık sistemi, tasarruf ve

finansal yönetimi hakkında eğitimlerinin gerekliliği, çiftçilerin bankacılık sistemi hakkında yeterli bilgi sahibi olmamaları ve bankaları da sektörün taşıdığı yüksek risk’nden dolayı çiftçiler ve bankalar birlikte çalışmaya istekli değildir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARIM VE KIRSAL KALKINMA

3.1 Tarım Kalkınma

Gelişme, daha iyi bir sonuç elde etmek için yeni fikirlerin getirilmesini ve uygulanmasını içeren bir dönüşüm sürecidir. Ekonomik, sosyal kalkınma, sağlık, eğitim ve sosyal refah gibi kaliteli sosyal hizmetlerin elde edilmesinde tüm ülkeler için önem arz etmektedir. Sanayi öncesi toplum, insanların yiyecek için ekin yetiştirilmesine ve avlanmaya bağımlıydı. Ekinlerin fazla üretimi nedeniyle, takas ticaret sistemi gelişmiştir. Tarım, insanoğlunun tarihteki en eski ekonomik faaliyettir (FAO, 1985).

Kırsal kalkınma, istikrarlı ve daha iyi bir yaşam kalitesi sağlamak için ekonomik kaynaklarını geliştirerek kırsal alanlardaki ailelerin ve toplumların geçim kaynaklarını zenginleştirmek anlamına gelmektedir. Kırsal kalkınma ve bir ulusun tarımının verimli çıktısı, kentsel nüfus ve dış ticaret için önemlidir.

Tarım, tüm ülkelerin ekonomisinin temel bir kesimidir. Gıda temel bir ihtiyaçtır ve daha fazla üretmek fiyatı düşürür; besinlerin fiyatını toplumun alım gücüne göre dengelemek ülke ekonomisinde büyük önem taşımaktadır. Afrika nüfusunun büyük çoğunluğu, temel ekonomik kaynak bazında tarıma dayanmaktadır. Bu nedenle, Afrika ülkelerini geliştirmek ve gelirlerini artırmanın yolu tarımsal kalkınmadan geçmektedir (NEPAD , 2013).

Tarım sektörünün gelişmesi, yoksulluk ve gıda güvencesinin azaltılmasında büyük rol oynamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tarımdan sanayiye geçiş artmaktadır. Tarım sektörü ihmal edilerek şehirdeki yüksek maaşlı işlere tercih edilmektedir (FAO, 1985). Bilinmeyen bir şekilde işsizlik ve gıda güvensizliği, gıda fiyatlarının enflasyonunu, ardından da yoksulluk ve ekonomik dengesizliğe neden olmaktadır.

Artan nüfusa, uygun fiyatlı yiyecek üretmek için tarım esastır, tarımsal ve kırsal kalkınma hem kırsal hem de kentsel nüfus için iş ve geçim kaynağı oluşturur. Gıda üretirken muhtemelen dış ticaret de artar. Hükümetler, doğal afetler, teknolojik gelişme, tarifeler ve uluslararası ticaret engelleri dahil olmak üzere bu sektörde karşılaştığı sorunları göz önünde bulundurarak sektörün büyümesinde destek sağlamaktadırlar. Gelişmiş ülkeler tarımın önemini idrakine vararak kırsal kalkınma için taslak hazırlamıştır. Örneğin, AB'nin bu sektörü güçlendirmek için Ortak Tarım Politikası vardır. OTP politikası, üretilen mallar için bir planlama, izleme, değerlendirme, kontrol etme, finansman sağlama, eğitim ve pazar yaratmayı kapsamaktadır. Mesela, Kırsal Kalkınmada Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPARD), tarım ve kırsal kalkınmada, AB Türkiye işbirliğine

yönelik olarak kurulmuştur. AB resmi web sitesine göre, bu Türkiye'de 50.000'den fazla iş yaratmıştır (European Union, 2014).

3.2 Somali'de Tarım Faaliyetleri

Tarım ürünler üretimi gittikçe azalmasına rağmen Somali ekonomisinin en büyük katkı sağlayan sektörüdür. İstihdamın faaliyet kollarına göre dağılımına bakacak olursak; bitkisel Üretimde %25,2, hayvansal üretimde %9,4, balıkçılıkta %4, ve diğer tarımsal faaliyetlerde %7,2 olarak dağılmaktadır (International Labour Organization, 2014).

Tarım ülkenin ekonomi göstergelerinde büyük katkıda yer almaktadır. Örneğin; 2013-2016'da hayvan yetiştirme ve hayvansal ürünleri GSYİH'nın% 60,7'sini oluşturmaktadır, bitkisel üretim GSYİH'nın% 10,2'sine katkıda bulunmaktadır ve ormancılık GSYİH'nın% 1,5'ine bulunmaktadır ve toplamda Somali Gayrisafi Yurtiçi Hasılasına tarımın katkısı %72,4'tür (FAO & The World Bank, 2018).

Somali'deki gelişme sürecinde karşılaşılan engellerden biri, her yönetimin kendi politikasını ve çerçevesini oluşturması, devam eden projelerin ilerlemesinin engellemesi ve o projeyi formüle eden yönetiminden sonrasının aşmayı zorlaştırmasıdır. Tarım bu engele karşı bağışık değildir ve sektörün karşılayamayacağı bir engeldir. Tarım hükümetten ve finansal kurumlardan destek alır ve bu nedenle, güçlü, sabit kavramsal bir çerçeveye ve politikalara ihtiyaç duymaktadır.

Tarım ekonomisinde tarımsal gelişme üç aşamada sınıflandırılır; İlk aşama, ilkel ve en az üretken aşama olan Geçimlik tarımdır, esas olarak daha yüksek üretim için makine alamayan ve tarımsal eğitim diploması veya ilgili sertifikalar almayan küçük ölçekli çiftçiler tarafından uygulanmaktadır. Çiftçiler kullandıkları teknikleri atalarından öğrenmişlerdir. Geçimlik tarım arazisini korumak ve aile tüketimi için yeterli üretim amacıyla yapılmaktadır. Bu aşamada, çiftçiler, Mısır, Sorgum, Fasulye vb. gibi daha fazla işleme gerektirmeyen sadece birkaç temel gıda mahsulü yetiştirmektedir. Tohumların maliyetleri asgari düzeyde tutularak ve işçilik maliyetinden kaçınma amacıyla çiftlikte aile üyeleri çalıştırılmaktadır. Bu çiftliklerin birçoğu etkili bir sulama sistemi olmadan yağmurla beslenmektedir. Bu nedenle kuru mevsimlerde veya şiddetli yağışlarda geçimlik çiftçiler daha fazla etkilenmektedir.

İkinci aşama, modern öncesi tarım veya yoğun geçimlik tarımdır. Çiftçilerin hem tüketim hem de ticari amaçlı, yoğun tarım nakit ürünlerinde ve temel gıda tahıllarında odaklandığı bir tarım aşamasıdır. Bu gelenekselden modern tarıma geçiş aşamasıdır, daha geniş toprak, makine ve gübre üretimi artırmak için tarım sürecinde kullanılır ve daha fazla çalışan istihdam edilmektedir. Böylece kırsal alanlarda iş olanaklarını artırır ve geliri artırır ve kırsal nüfusun geçim kaynaklarını geliştirir. Bu aşama ulusal GSYİH'yi arttırmakta ve gıda güvenliğini temin etmektedir ve çiftçiler geçimlik tarımdan farklı olarak kâr maksimizasyonu hedeflemektedir.

Son olarak, üçüncü aşama ticari tarımdır. Bu tarımın tek amacının ticari ve kâr maksimizasyonu için olduğu büyük ölçekli çiftçilerdir. Traktör buldozerleri, gübre ve insan gücü gibi modern tarım ekipmanlarının kullanıldığı, ticari çiftliklerin eriştiği, büyük ölçekli çiftçilerdir. Yıl boyunca uygulama ve ihracat kalitesi ürünler üretme imkânı veren iyi bir sulama sistemiyle sağlanmaktadır. Ancak, hedef pazar hem ulusal hem de uluslararası pazarı içermektedir. Ticari tarımla uğraşan çiftçiler, en az gelişmiş tarımsal bilgi ve yönetim ile pazarlama tekniklerine sahiptir. Büyük ölçekli çiftçiler, temel olarak bir plantasyonun yanı sıra temel bir gıdaya odaklanır. Ticari tarım için, birçok makine türü ve büyük ekipman araçları kullanılmasına rağmen, işgücü ve değer zinciri ekim, işleme ve ambalajlamadan mahsullerin teslimine kadar önemlidir. Dolayısıyla büyük ölçekli çiftlikler kırsal alanlardan kentsel şehirlere kadar istihdamı oluşturmak için önemli bir rol oynamaktadır, ve bu aşama sanayilerin kurulmasını teşvik etmektedir (McConnel & Dillon, 1997).

Somali örneğinde, büyük ölçekli ticari çiftlikler çok azdır, esas olarak uygulanan tarım aşamaları geçimlik ve yoğun (yarı modern) tarımdır. Çiftçilerin büyük çoğunluğu küçük ölçekli çiftçilerden oluşmaktadır. Küçük ölçekli çiftçiler esas olarak büyük miktarda olmayan aile tüketimi ve nakit mahsulleri için tarım yapmaktadır. Tarım ekipmanlarına sahip olan yoğun çiftçiler Muz, Mago, narenciye limon, Greyfurt, Papaya, Şeker kamışı ve Susam, Mısır ve Fasulye gibi ticari mahsullar ekimine de bulunmaktadır. Tarım endüstrisi, ülkenin önde gelen ekonomik sektörüdür ve ulusal GSYİH ve istihdama en yüksek katkıyı sağlamaktadır. Sektör, eldeki kaynaklar verimli kullanıldığı ve tarım sistemi modern bir sisteme dönüştürüldüğü takdirde mevcut durumundan daha fazla büyüme potansiyeline sahiptir. Öte yandan, pastoral tarım için yüksek avantajlı çok sayıda hayvan var olmasına rağmen sektörün engelleyen su kıtlığı ve zayıf sulama sistemi vardır ve aynı zamanda etkili bir yetiştirme sisteminin eksikliği Somali hayvancılık endüstrisini kapasitesine kadar verimli olmamaktadır (FAO Aquastat, 2005).

Önceki bölümde değinildiği gibi tarım; bitkisel ve hayvancılık, askeri rejimde hükümetin sosyalist bir hükümet olması hasebiyle mülklerin çoğu çiftlikler dahil devlete bünyesine dahil edilmiştir. Bu dönem tarım sektörü için iyi bir dönemdi ve tarımı Somali'nin kilit ekonomisi yapan büyük ölçekli çiftlikler oluşturulmaya özen gösterilmiştir. Diğer taraftan, iç savaştan önce ülkenin devlet hükümeti birkaç çiftlik hayvanına sahipti. Mogadişu ve Hargeisa gibi büyük şehirlerde üç kanatlı hayvan yetiştirme çiftliği vardı. Afgoye'de sığır yetiştirme çiftlikleri, Mogadişu yakınlarındaki diğer şehirler, ve ülkenin kuzey bölgelerinde koyun yetiştirme çiftlikleri mevcuttu (Nur, 2005).

Buna ek olarak, hayvan araştırma merkezine uygulandı, ancak iç savaş sırasında tahrip edildi. Uzun süren iç savaşta, tarım sektörü hem hükümetten hem de finansal kurumların dikkat eksikliği nedeniyle gerilemeye devam etmektedir.

Genel olarak tarım, ülkenin GSYİH'sının %72,4'ünü kapsamaktadır ve ülkeden en çok istihdam edilen ve en çok ihraç edilen ürünlerdir. Somali'nin tarımı, Tarla, Hayvancılık ve balıkçılıktan

oluşuyor, başlıca tarıma elverişli ürünler arasında muz, narenciye, mango, susam, şeker kamışı, sorgum ve daha pek çok ürün yer almaktadır.

Somali'deki çiftçiler iki ana gruba ayrılır; %68 oranında yer alan küçük çiftçiler ve %32 oranında yer alan büyük ölçekli çiftçilerdir. Küçük ölçekli çiftçiler, çoğunlukla tüketim ve bazen de ticari amaçlı tarım yaparken, büyük ölçekli çiftçiler tamamen ticari amaçlı tarım yapmaktadır. Küçük çiftçilerin çoğunlukla tüm ülkede dağılım göstermiştir. Halbuki, büyük ölçekli çiftçiler çoğunlukla Somali'nin güney kesiminde, özellikle de Juba ve Şebelle nehirleriyle birlikte Orta ve Aşağı Şebelle ve Juba bölgelerinde bulunmaktadır.

Ülke, 637.657 kilometrekareden 440.270 kilometrekare tarıma elverişli bir araziye sahiptir. Ilımlı tropik havaya ve çok fazla çalışma gerektirmeyen topraklara sahiptir. Ancak, tarıma elverişli arazilerin sadece% 1,6'sı kullanılmaktadır. Kullanılan yetiştirme yöntemi geleneksel çiftçiliktir ve Avrupalı yerleşimciler tarafından tanıtılan başka bir moddur. Somali'de geleneksel tarım, yani yağmurla beslenen kuru arazi tarımı veya Şebelle ve Jubba nehirlerinin sularından veya toplanan yağmur suyundan sulamayla tamamlanan kuru tarla tarımı vardır. Bu yöntemle üretilen ürünler Mısır, sorgum, fasulye, pirinç, sebzeler, pamuk, papaya, karpuz ve susam olarak sayılabilmektedir. Ancak, ülkenin en büyük ticari ürünü olan muz, şeker kamışı, limon, greyfurt, guava ve mango gibi mahsuller sulanan arazide ekilmektedir.

Mevcut durum değerlendirildiğinde eğer ülkede gerekli altyapı kurulursa ve ülke toplam arazisinin tamamı veya %50'sini kullanırsa, Somali, dünyada tarımsal üretimde üst sıralarda yer alabilecek potansiyele sahiptir. Altyapı eksikliği, tarım alanlarını ve şehirleri birbirine bağlayan yolların yetersizliği mahsulleri şehirlere taşımayı imkansız kılmakta, yağışlı mevsim boyunca mahsullerin ve özellikle sebzelerin zarar görmesine neden olmaktadır (Baars & Riediger, 2008).

3.2.1 Ekilebilir/ Bitkisel Tarım

Somali ekonomik olarak tarıma bağlıdır. “Somali'nin hızlı ekonomik büyüme sağlamak için büyük bir potansiyel sunan ve insanların geçim kaynakları üzerinde önemli etkileri olan önemli üretken kaynakları vardır. Bu kaynaklar arasında 8,5 milyon hektar ekilebilir arazi, 50 milyondan fazla hayvancılık ve yıllık ihracat için yaklaşık 1,8 milyon ton balık bulunmaktadır” (AGRA, 2016). Ancak yeterli finansman eksikliği ve yeterli tarımsal bilgi, altyapı ve modern tarım teknoloji eksikliği gibi çeşitli nedenlerden dolayı tarımsal kalkınma engellenmektedir. Şu andaki tarım ürünler bakıldığında, ülkenin tarımsal üretimi her zamankinden daha fazla azalmış, ivme aşağıya doğru devam etmektedir. Üretimdeki düşüş hem yerel tüketimi hem de ihracat oranını etkilemektedir. Boşluğu doldurmak için bazı Somalili tüccarlar ticari tarım yapmakta, küçük adımlarla devam etse de hükümet uluslararası pazarlarla ticaret anlaşmaları düzenlemeyi sürdürmektedir.

3.2.1.1 Muz

Yukarıda değinildiği gibi, Somali'nin ana tarım ürünü "Muz"dur. Somali muzları ağırlıklı olarak Orta Doğu ve Avrupa'ya ihraç edilmektedir. Somali'de muz ekimi erken plantasyon çağlarında başlamış, fakat en yüksek gelişme 1950'ler ile 1960'lar arasında gerçekleşmiştir. Daha sonra, 1970 yıllarda tarım sektörüne egemen olunarak ayda 1 milyon dolara kadar garantili sabit bir nakit akışı sağlanmıştır.

1980'lerde SomalFruit (Ulusal Muz Kurulu), uluslararası muz pazarında iki büyük oyuncu DeNadai ve Dole ile bir anlaşma imzalamıştır. Somali muz yetiştiriciliği 9.500 hektarda (Aşağı Şebelle'de yaklaşık %60) 150.000MT muz üretimi yapmış ve hektar başına 25-30MT vermiştir.

1997-1998 El Nino hava etkisi, Somali plantasyonu büyük ölçüde etkilendi ve özellikle de yağış alan ve su basan muz alanlarına tesiri fazla oldu. Sonucunda muz üretiminin 24.188 MT seviyesine gerilemiştir. Sonraki dönemde muz üretimi yeniden arttı ve günümüzdeki mevcut durum yaklaşık 80.000MT'ye ulaşmıştır (McKilligan, 2003).

Somali muz, bitkisel tarım gelirini büyük katkıda yer almaktadır. iç savaş başladığında büyük uluslararası şirketler ülkeden çıktı ve İtalyalı bir aile'ye ait olan Somalfruit şirketi muz ihracat eden tek şirket olmuştur, Somalfruit büyük gelir yılda 26 milyon kazanıyormuş, ne yazık ki, 1994 yılında Somalfruit Somali'deki iş faaliyetleri durmuştur. O sırada Somalfruit'in çıkışı iyi fırsat olarak gören Dole Somali muz ihracat yeniden başlamış. Somalfruit Somali muz pazarı kayb etmemek için aynı yılda geri döndü ve orada Somalfruit ve Dole "Somali'de muz savaşı" olmuştur, bu savaşı Ali Mahdi ve Mohamed Aidid'te katılmıştır ve savaş 1997'e kadar sürmüştür (Miscellany, 1995).

Somali muz gittikçe azalmaktadır "2018 yılında Somali muz üretimi 20.905 ton idi. Somali muz üretimi son yıllarda önemli ölçüde dalgalanma gösterse de, 2018'de 20.905 ton ile sonuçlanan 1969-2018 döneminde düşme eğilimi göstermiştir" (Knoema, 2018).

Gıda ve Tarım Örgütü'nün son çalışmalarına göre, Somali muzları esas olarak iki büyük nehrin aktığı Aşağı Şebelle ve Jubba bölgelerinde yetiştirilmektedir. "Yıllık ortalama verimin Aşağı Şebelle'de hektar başına 74 ton ve Juba vadisinde hektar başına 50 ton olduğu bilinmektedir. Ortaya çıkan verim miktarları Hint bölgeleriyle (hektar başına 18-85 ton) karşılaştırılmaktadır" (FAO & The World Bank, 2018).

Tadiyla ünlü Somali muzunu önceleri Avrupa ve Orta Doğu'ya ihraç edildi. Ancak, el-Nino havasının çiftçilere olumsuz tesiri nedeniyle üretim azalmıştır. Bu nedenle Orta Doğu pazarlarına ihraç devam etse de Avrupa pazarlarının talebi karşılanamadığından Somali piyasadan çekilmek zorunda kalmıştır.

Son yıllarda Somali muzunun piyasalara geri döndüğü ancak daha az miktarda olduğu bildirilmektedir. Muzun hala kalitesi mevcuttur. Uluslararası pazarlardaki yerini korumak için tarımsal finansman önem arz etmektedir. Çoğu çiftçi, finansal ihtiyaçlarının bankalar tarafından karşılanabileceği bilincindedir. Ancak sıkı kredi politikası nedeniyle finansal erişimleri çok azdır veya hiç yoktur denilebilmektedir. Somali’de muz üretim miktarını yükseltmeye çalışan kuruluşlar bulunmaktadır. Bu tür organizasyonlar Avrupa Tarımsal Eğitim Komitesi (CEFA) olarak ifade edilir. Bu komite finansal destek açısından değil, sık olmayan belirli aralıklarla eğitim konusunda yardımcı olmaktadır (Baars & Riediger, 2008).

Agoe Çiftiiler

3.2.1.2 Turunçgil Limonu

Somali'deki ikinci en büyük, ekilen mahsuller narenciye Limon ürünleridir. Limon ekimi, 1960'larda Somali'de ticari ürünler olarak popüler hale gelmiştir. Ancak, narenciye limon ürünlerinde üretim en yüksek gelişmesi 1980'lerde başlamıştır. Tarım sektöründe, 1997-1998 El-Nino hava koşullarının etkisiyle felaketle azalmış ve hala piyasadaki yerine geri kazanmaya çalışan muzun aksine, narenciye ürünleri, Somali'de gelişmeye devam eden ve hiçbir zaman düşmeyen tek ürün olarak yerini aldı.

Gelişmesi daim olup minimum riskle güvenli bir ticarete imkan veren çoğu ticari çiftlik, kurutulmuş limon ihracını gerçekleştirmektedir. Kurutulmuş limonun ana pazarı İtalya'dır. Somali narenciye limonun ana pazarında İtalya yer almakta iken , Somali Limon İhracatçıları, coğrafi

olarak yakın olan Ortadoğu piyasasına giriş sağladı ve bu durum Somali uluslararası meyve pazarı genişlemesine sebep olmuştur. Orta Doğu Somali'de yakın olması ihracatçıların nakliye maliyetlerinin düşürmüştür. İhracat özellikle Suudi Arabistan ve BAE'ye yapılan Orta Doğu'ya ihraç edilen limonlar tüketim amacıyla ihracata edilirken, İtalya'ya ihraç edilen limonlar kurutulmuş limondur, ve kurutma işleminde masraflar ihracatçı tarafından karşılanmaktadır (FAO & The World Bank, 2018). Somali'deki tarımsal ürünlerin potansiyel pazarı genişletmeyi çalışan Somali devleti, 2018'de Türkiye ile ikili ticaret anlaşma kurmuştur ve bu anlaşma ardından 2018'den itibaren Türkiye Somali meyveleri için yeni pazar olmuştur.

Somali narenciye üretimi, hiç azalmayan bir sektördü ancak 2018 yılında azalış göstermiştir. Narenciye üretimin bir önceki yıl 24.020 tondan 2018'de 24.016 ton seviyesindeymiş yani % 0,02'lik bir azalmıştır (Knoema, 2018).

Janaale Çiftler

3.2.1.3 Susam

Somali, susamın geleneksel bir ürün olarak yetiştirildiği dünyadaki az sayıdaki ülkeden biridir. Somali susamının Orta Doğu'da iyi bir pazarı vardır. Özellikle Saudi Arabistan ana müşteridir (Somali susamının %57'si Suudi Arabistan'a ihraç edilmektedir). Susam yetiştiriciliği, ağırlıklı olarak yağmurla beslenen kuru arazilere ekildiği için zorluklar yaşamaktadır, Kurak mevsimlerde bu üründe kıtlık meydana gelmektedir. Ülkede üretim yapan toplam susam çiftçisinin 220.000 olduğu tahmin edilmektedir ve yaklaşık 100.000 hektarlık bir alandan yetiştirilmektedir (Agribusiness Solutions Hub, 2016).

Sulanan arazide ekildiğinde veya hükümet çiftçilere gerekli tesisleri temin ettiğinde susam üretim miktarı artırılabilir. Çiftçilere iddia edildiği gibi hükümet ve STK'lar tarafından eğitim verilmiş olsa da, etkili toprak hazırlama, ekim, su yönetimi ve hasat yöntemleri için daha fazla beceri, bilgi ve tesis gerekmektedir.

Orta Doğu'dan gelen artan talebi göz önünde bulundurulmasa dahi sadece tüketime yönelik susam için yerel talep yadsınamayacak kadar yüksektir. Susam Somali ekonomisine inkar edilemez bir şekilde katkıda bulunmaktadır. Hatta ülkede yerli ve yabancılardan yüksek potansiyel yatırım yapılmıştır (Agribusiness Solutions Hub, 2016).

Kaynak: BBC Somali

3.2.2 Hayvancılık

Hayvancılık, Somali ekonomisinin en eski sektörüdür, istihdam meydana getirir ve ihracatta bir numaradır. Eski zamanlarda Somali, deveyi evcilleştirerek karlı bir ticaret sistemi geliştirilmiştir. Hayvanların sayılarının fazlalığından dolayı, deve, sığır, koyun ve keçi hayvancılık ihracatı, mütemadiyen yüzyıllardır Somali ekonomisinin bel kemiği olmuştur.

Hayvancılık, ülkenin ihracatının %80'ini oluşturmakta ve en büyük ihracat malı olarak yer almaktadır. Başlıca hayvancılık üreticileri Somali'nin Orta, Doğu, Kuzeydoğu ve Kuzey bölgelerinde yoğunluktadır. Ülkenin hayvancılığı kurak ortama daha uyumlu ve hastalıklara karşı daha dirençlidir. Somali'de Hayvancılık gıda ve nakit için tutulmakta, hayvan yetiştiricilerinin ana varlığı, zenginliğini artırmanın bir yoludur. Hayvancılık Somali'deki zenginliğini artırmanın bir yoludur.

Somali'deki hayvan yetiştiricileri iki gruba ayrılır; hayvansal ve hayvansal ile bitkisel karma çiftçiler. Sadece hayvansal tarımı yapanlar, mera için yağmuru takip edip hayvanlarıyla birlikte hareket eden göçebelerdir. Karma çiftçiler çoğunlukla tek bir yerde kalınırken, bazen aile üyelerinin bazıları hayvanla birlikte hareket etmekte, üyelerin geri kalanı ise ekim için çiftlikte çalışmakta, evlerinde daimi kalmaktadır. Göçebe pastoralistler temelde sığır, koyun ve keçi yetiştiriciliğine katılmaktadır. Deve ısıya dayanıklı olduğu için hem pastoral hem de ekilebilir çiftçiler veya karma çiftçiler tarafından yetiştirilebilmektedir (Unruh, 1991).

Somali Ortadoğu'nun ana hayvancılık pazarı olamakla birlikte, 1999'da Suudi Arabistan'ın Somali'den hayvansal ürünleri yasaklaması ve ayrıca başlayan Yemen'deki savaş sektörü olumsuz etkilemiştir. Sektör olumsuz yönde etkilenmesine rağmen, piyasanın Umman, Kuveyt ve BAE'ye ve genel Körfez'e kayması ve aynı zamanda (Somali Et / Someat) ihracattan daha kaliteli (İhracat dereceli) et ihraç ederek ekonomiye büyük katkı sağlamıştır. Şirketler haftalık olarak hava yoluyla yaklaşık 20-30 ton soğutulmuş keçi eti ihracatını gerçekleştirmişlerdir (Too, Masake, Oyoko, & Onyango, 2015).

Hayvancılık tarım ülkenin genel gırisafı yurtici hasılası en büyük katkıda sağlamasına rağmen sektörün faaliyetleri sadece et, deri ve canlı hayvan ihracatıdır. Somali'de üretilen süt yerel tüketme içindir ve süt ürünleri tereyağı'dan hariç üretilmemektedir. “Sütün üretimi, toplanması ve pazarlanması hem kırsal hem de kentsel alanlarda, özellikle de geleneksel olarak ticaretine hâkim olan kadınlara istihdam ve gelir sağlamaktadır” (FAO & The World Bank, 2018).

(a) Somali Boran bull

(b) Gasara bull

(c) Dauara Bull

(d) North Somali Zebu bull

(e) Surqo bull

(f) Somali Blackhead ram sheep

(g) Somali Long-eared goat

(h) Somali Short-eared goat

3.2.2.1 Deve

Somali'de yetiştirilen deve tipi tek kamburlu “dromedaries”dır. Bölgelere bağlı olarak boyu değişebilir. Doğudaki erkek yetişkin develer kısa ve ortalama 650 kg dır. Dişi develer ise 575 - 580 kg dır ve güneyde olanlar daha uzun ve ağırdır. Somali devesi, Afrika'dan gelen develerin %45'ine katkıda bulunmaktadır. Gıda ve Tarım Örgütü'ne göre, Somali'de deve mülkiyeti yüksek statüye ve prestije sahiptir, ayrıca bir gıda ve gelir kaynağıdır. Somali'de dünya üzerinde en büyük deve sütü üreticisidir.

Somali perspektifinden deve alırken, seçim önemlidir. Somali Pastoral, hayvancılık pazarından kolayca deve satın alınmamaktadır. Deve almak isteyen kişi deve pazarına gidip beğendiği devenin davranışını izledikten sonra deve sahibinden üreme tarihi ve gücü gibi bilgiler aldıktan sonra seçilmektedir (Nur, 2005).

Somali devesi

Deve dışında ülke genel olarak hayvancılık sektöründe karşılaştırmalı bir avantaja sahiptir, 2014 ve 2015 yılları arasında hayvancılık ihracatında artış görülmüştür. Somali 2014 yılında tahminen 360 milyon dolar değerinde, 4.6 milyon keçi ve koyun, 340.000 sığır ve 77.000 deveye ihracat yapmıştır. 2015 yılında kaydedilen ihracat 4.9 milyon keçi ve koyun, 295.000 büyükbaş hayvan ve 72.000 deve satışı ile Somali hayvan yetiştiricileri 384 milyon ABD doları kazanç sağlamışlardır. Hayvancılık sektörü önemli bir büyüme potansiyeli sunmaya devam etmektedir. Ortadoğu'da geçim kaynağı ve ihracata yönelik müdahaleler, uygun fiyatlar ve büyüyen pazarlarla desteklenmektedir (FAO, 2015).

Somali, Güney Doğu Asya'da yeni bir pazar arayışı içine girmiştir. Kasım 2016 Bloomberg, Hayvancılık Bakanlığı genel müdürü Mohamed Omar'ın Malezya pazarına satış teklifi sunduğunu açıklamıştır. Bakan, röportajda Somali deve çobanlarının kullandığı “geleneksel” ve “organic” yöntemlerin ete “eşsiz bir tat ” verdiğini ifade etmiştir (Nor, 2016).

2014 yılında Somali toplam süt üretimi yaklaşık 2,7 milyar dolar getirmiştir. Somali’de üretilen süt işlenmemiş ham taze süttür ve sadece ülke içinde tüketilir. Somali deve sütü 2014’te FAOSTAT’a göre brüt piyasa değeri 1,65 milyar dolar olan 1,1 milyon tondan fazla deve sütü üretilmiştir. Sütün fiyatı mevsimden mevsime değişir. Gu’ ve Deyr (Nisan-Temmuz, ve Ekim-Aralık) mevsimleri yağmurlu mevsimlerde emziren hayvanlar arttıkça her tür süt daha ucuz olmaktadır. Yani Gu’ ve Deyr mevsimlerinde 1 litre deve sütü 1 ABD dolariyken Jilal ve Hagaa mevsimlerinde 1,5 ABD doları satın alınmaktadır. Ancak bölgelere göre süt fiyatları değişmektedir (FAO & The World Bank, 2018).

2017 yılında Somali federal hükümetinin Kuraklık Etkisinin Değerlendirilmesi, 2017 kuraklığından önceki süt üretim gelirini 3,3 milyar dolar olarak tahmin etmiştir ve sadece deve sütü toplamın 2,7 milyar dolar ’ını oluşturmuştur (UNDP, 2018).

Somali’de hayvan nüfusu yıllık bazda büyümeye devam etmektedir. Hayvan yetiştiricileri Kuzeydoğudadır ve sırasıyla Kuzey, Orta ve Güney tarafından katkıda bulunmaktadır. Aşağıdaki tablolar, Ulusal Planlama ve Kalkınma Bakanlığı ve FAO tarafından 2018’deki hayvan nüfusunu tahmini göstermektedir.

Tablo 2: Somali’de Hayvan Sayısı (2018)

Bölge	Deve	Sığır	Keçi	Koyun	Toplam
Awdal	441.600	65.700	1.965.500	893.300	3.336.100
Woqooyi Galbeed (Kuzey Batı)	535.400	96.600	2.360.900	968.400	3.963.300
Togdheer	446.000	4.500	1.601.500	477.500	2.529.500
Sool	186.100	0	899.600	668.400	1.754.100
Sanaag	174.100	0	1.656.500	1.084.300	2.914.900
Bari	67.400	0	1.472.600	672.800	2.212.800
Nugaal	311.300	0	2.040.700	1.125.300	3.477.300
Mudug	324.600	13.300	1.883.400	777.200	2.998.500
Galgaduud	293.900	35.800	1.305.600	530.100	2.165.400
Hiraan	912.500	420.900	2.719.800	940.000	4.993.200
Orta Şebelle	210.500	395.900	2.325.500	1.037.900	3.969.800
Aşağı Şebelle	511.100	1.088.800	2.409.500	945.400	4.954.800
Bay	430.600	1.206.600	2.287.000	242.300	4.166.500

Bakool	725.700	566.900	2.788.400	783.600	4.864.600
Gedo	546.000	302.900	882.300	346.400	2.077.600
Orta Juba	190.100	622.100	781.900	659.500	2.253.600
Aşağı Juba	370.300	711.100	1.135.900	830.700	2.048.000
Genel Toplam	6.647.200	5.531.100	30.516.600	12.983.100	55.678,000

Kaynak: Ministry Planning Investment and Economic Development of Somalia/World Bank/Fao (2018)

3.2.2.2 Sığırlar/ Büyükbaş Hayvanlar

Sığır yetiştiriciliği çoğu bölgede uygulanmaktadır. Ancak, yağış ve sığırlar için elverişli iklimin çoğunlukla Güney ve Orta Somali'de olmasından mütevellit o bölgelerde daha yoğun yetiştirilmektedir. Sığır yetiştiriciliği Somali hanelerinde bir kültürdür, aileleri en az 40 başa sahiptir. Somali, Boran, Surka, Gassara, Dawara ve Zebu'da beş tür sığır bulunmaktadır.

Tablo 3: Sığırlar/ büyükbaş hayvan türleri

Türü	Renk	Ağırlığı (kg)	Dağıtım
Boran	Beyaz, açık kahverengi, Taba rengi	250 – 395	Aşağı Jubba, Orta Jubba, Gedo, Kuzeybatı and Doğu
Surqa	Beyaz benekli kırmızı ve kırmızı	300 – 350	Orta ve Aşağı Şebelle, Aşağı Jubba ve Bay bölgeler
Dawara	Kum kırmızı, kırmızı (Turkçesi emin degilim)	280 – 320	Benadir, Orta Şebelle, Awdal
Gassara	Siyah, Kırmızı ve koyu kırmızı	250 – 300	Hiiran ve Bakol
Zebu	Gri, Kırmızı	300 – 380	Kuzey Bölgede

(Nur, 2005): Report on AnGR for Somaliland & Somalia

Somali hayvan pazarı, Arap dünyasını kapsamaktadır. Somali'de yetiştirilen sığırlar, hayvancılık ve et olarak Ortadoğu'ya; hayvanın derisi ise İtalya'ya ihraç edilmektedir.

Foto bilinmeyen kaynağından

3.2.2.3 Koyun

Somali koyununa “Berbera Siyahbaş Koyun” denir ve dünya üzerinde nadir olan bir koyun türüdür. Koyunlar yün yetiştirmezler, ancak keçi gibi saçı büyütürler. Yaklaşık 1,5 ila 4 kg yağ kuyruğına sahiptirler, temel olarak et üretimi için yetiştirilirler. Isıya dayanıklı, hastalığa dirençlidirler. Diğer hayvanlarla mukayese edildiğinde doğumdan süttan kesmeye kadar en düşük ölüm oranına sahiptirler. Somali’de geleneksel olarak koyun eti, insanlara yetersiz beslenme tedavisi olarak tavsiye edilmekte ve kuyruktaki yağ, iç hastalıkları için ilaç olarak tüketilmektedir.

Pinterest @Somali Siyahbaş koyunu

4.7.1.2 Keçi

Somali'de bulunan keçi turları iki çeşittir; uzun kulaklı ve kısa kulaklı. Uzun kulaklı keçiler de aynı zamanda “Arap keçi” olarak da adlandırılır ve ailenin tüketimi için süt kaynağıdır. Bu keçiler şehirlerde dahi yetiştirilebilmektedir. Uzun kulaklı keçi orta boyludur ve yaklaşık 45 kg ila 70 kg arasındadır. Et ve süt üretim kaynağı olan uzun kulaklı keçi ticari olarak kullanılan temel süt ürünleri için yetiştirilmektedir.

Somali keçileri Somali dışında, Cibuti, Kuzey Doğu Kenya ve Etiyopya'nın Somali bölgesinde bulunur. Esas olarak beyaz renklidir ve bazı renkli lekelerde de mevcuttur. Kurak ve yarı kurak alanlarda iyi uyum sağlayabilirler ve ortalama ömürleri 10 yıla kadardır (Nur, 2005).

Algedo.com

3.2.3 Balıkçılık

Somali, Afrika'daki en uzun ikinci sahil şeridine sahiptir. Somali kıyılarında önemli balık stoklarının bulunduğunu ve bu suların aslında kıtanın en zengin balıkçılık alanı olduğu tahmin edilmektedir. Balık popülasyonunun fazlalığına rağmen, balıkçılık becerileri, bilgi ve tesislerin yetersizliği nedeniyle balıkçılık sektörü Somali ekonomisine yeterli düzeyde katkı sağlayamamaktadır. Somali sularındaki balık avından elde edilen ortalama verim yılda yaklaşık 46 milyon dolardır ve bu rakam ülkenin ulusal GSYİH'sının sadece% 1'ine tekabül etmektedir (Hurlburt & Spivak, 2013).

Halen Somali Bankaları, balıkçılara mikrofinans hizmetleri sunmaya devam etmektedir. Ancak bu, tüm endüstriyi kapsamayan sınırlı fonlama hizmetidir. Balıkçılar için gerekli beceriler, bilgiler, imkanlar ve altyapı sağlanırsa, Somali'nin zengin balık stoklarından istifade edinilebilecektir.

3.3 Tarım Kooperatifler

Tarımsal Organizasyon önemlidir; Güçlü ve faaliyet gösteren tarımsal organizasyonlara sahip olan ülkeler, sahip olamayanlara göre olumlu gelişme göstermiştir (Comcec , 2015).

Tarım kooperatifler çiftçilere üretim sürecinden, kalite kontrol, piyasa'ya girme ve pazarlama'ya kadar farklı alanlardan yardımcı olmaktadır. Tarımı güçlü olan ülkelerde, kamu ve özel aktif tarım kooperatifler ve örgütlere sahiptir. Türkiye örnek olarak alırsak, Türkiye'deki tarım ürünleri Avrupa Birliği ve ABD piyasalarına yer almaktadır. Türkiye'de tarım kooperatifler ve tarıma kredi veren kuruluşlar kısaca anlamak amacı bir özet;

Türkiye'nin tarım tarihi uzundur. Türkiye'nin Anadolu bölgesinin iklim çeşitliği nedeniyle çeşitli tarımsal faaliyetler yapılmıştır. Bu bölgelerin tarım gelişmelerin sebeplerinden; erkenden toprak duzeni, vergi toplanma sistemi ve tarım politikaların uygulamasıdır (Yavuz, et al., Türkiye Tarımının Kurumsal Yapısı, 2005).

Eski dönemlerde, özellikle, Hitit devlet zamanında Anadolu bölgesindeki üretilen tarımsal ürünleri buğday, arpa, çavdar, ve meyveler içerir ve bu ürünler Hititlerin ekonomisi

güçlendiriyordu ve en büyük gelir idi. Bitkisel tarımda, arazi en önemli varlıktır, bu nedenle, tarımsal kalkınmaya ulaşmak için uygun toprak ve toprak politikası, iyi tarım politikası ve yönetişimi önemlidir. Türkiye, Selçuklu İmparatorluğu dönemininden itibaren önemli tarım politikalarının bazılarını uygulamıştır (Yavuz, et al., Türkiye Tarımının Kurumsal Yapısı, 2005).

Bu toprak politikası arazinin boş durma ve verimli olmamasını önlemektedir. Toprağın boş kalması durumunda devlete geri alır ve ona iyice kullanılan kişiye verilir. Bu politika Somali tarım ve sulama bakanlığı kullanmaktadır. “Toprak ülkenin ana kaynağıdır, ihmal durumunda, arazi büyüklük sınırlamalarını aşıyor; arazi tarım dışı amaçlar için kullanılır; Arazi verimli kullanılmama, ardışık iki yıl boyunca bölünmüş, devredilmiş veya çiftçilikte bulunulmamış (13) Tarım ve Sulama Bakanlığı tapuyu askıya alma / iptal etme hakkına sahiptir.” (IGAD, 2018).

Osmanlı İmparatorluğu tarafından uygulanan tarım politikaları; tarım faaliyetlerini gruplara ayırdı ve her sınıfa uygun farklı politikalar uyguladı, bu adalet sistemi çiftçi, üretim, ve geliri sayısını artırdı, böylece tarım sektörünü geliştirdi. bu süre zarfında Osmanlı ekonomisinde tarım çok önemliydi ve hatta askerleri besleme ve yetiştirme yoluydu ve bundan dolayı Osmanlı asker gücünde önemli rol oynadı (Yavuz, et al., Türkiye Tarımının Kurumsal Yapısı, 2005).

Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu döneminde tarım sektörü gelişmiş ve tarımsal kalkınmanın zirvesini görmüş, ancak, Osmanlı döneminden sonra, Türkiye ekonomisinde tarım sektörünün önemi giderek “(%42.8'den %12.6'ya) ” azalmış. “Türkiye’de tarım sektörünün GSMH’deki payının giderek azalması, sanayileşme ve hizmetler sektörlerinde gelişmeye daha çok önem verilmesinin bir sonucudur” (Yavuz, et al., Kırsal Kalkınma, 2005).

Türkiye’nin tarım sektörü faaliyetlerinin azalmasına rağmen, Avrupa Birliği ve ABD gibi ülkelere tarım ürün ihracat bulunmaktadır. “Türkiye; Avrupa Birliği Ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere bir çok ülkeye fındık, kuru incir, çekirdeksiz kuru üzüm, Antep fıstığı, kuru kayısı, tütün, zeytinyağı, pamuk, baklagil, yaş meyve-sebze ihracatı yapmaktadır. Türkiye bu ürünlerin ihracatında dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır. İthal edilen tarımsal ürünlerin başında ise; buğday, mısır, pirinç, yağlı tohumlar, pamuk, canlı hayvan ve et gelmektedir.” (Yavuz, et al., Kırsal Kalkınma, 2005).

Türkiye dağlık araziye sahip olması nedeniyle hava koşulları değişiyor, dolayısıyla farklı bölgelerden gelen tarım ürünleri değişebilir. “Türkiye’nin 77.9 milyon hektar olan toprak varlığının 26.3 milyon hektarını tarım arazileri oluşturmaktadır.” Türkiye’nin tarımsal yapısı bitkisel ve hayvansaldan oluşmaktadır ve bitkisel tarımı hayvancılıktan daha baskındır; “Bitkisel üretim alanının %69’u tarla ürünleri, %19’u nadas alanları, %3’ü sebze üretim

alanları, %5'i meyve alanları, %2'si zeytin alanları ve %2'si bağ alanları olarak değerlendirilmektedir." Hayvansal üretiminde yetiştirilen hayvanlar; sığır, koyun, tavuk, ve keçi gibi oluşmaktadır. Tarım işletmelerinin yüksek oranı küçük işletmeler olduğunu göstermektedir. "Türkiye'de tarım işletmelerinin %80'inden fazlası küçük işletmelerdir." (Yavuz, et al., Kırsal Kalkınma, 2005)

Türkiye önemli gördüğü kırsal geliştirme unsurlarından biri kırsal alanda temel altyapı ve sosyal hizmetler kurmaktadır. Kırsal alanlarda iyi sağlık sistem ve eğitim imkanı sağlaması, kırsal alanındaki nüfusun refahı ve gelişmesine neden olur. Ayrıca köyler arasında ve köyden şehirler arasındaki yol durumu iyi olması köyde üretilen ürünlerin zamanında pazara ulaşması sağlar bundan dolayı Türkiye bunları önem göstermektedir. Türkiye, FAO, Dünya Bankası, Uluslararası Tarımsal Kalkınma fonu (IFAD), UNDP, ve ILO gibi uluslararası kalkınma kuruluşlar yardımlarıyla, Çorum Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi, Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi dahil olmak üzere kırsal kalkınma projeler gerçekleştirildi. Bu projeler köylerin sosyo-ekonomi geliştirme, tarımsal altyapının iyileştirilmesi amacıyla gerçekleştirildi (Yavuz, et al., Kırsal Kalkınma, 2005)

Türkiye'de Tarım ve hayvancılık önemli bir sektördür, bu nedenle, devlet, örgütler, ve dernekleri de tarıma önem göstermektedirler. Türkiye'deki önemli tarım kurumsal yapıları; "Kamu kuruluşları Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Hazine, Dış Ticaret ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlıkları, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü," ve finansman açısından Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri sektörün finansal ihtiyaçları karşılamaktadır. Bu kurumlar tarım sektörünün geliştirilmesine destek olurlar; planlama, tarım politikası, geliştirme projeler, İhracat imkanlarını geliştirmek, ve fon sağlamak gibi hizmetleri sunmaktadır (Yavuz, ve diğerleri, Türkiye Tarımının Kurumsal Yapısı, 2005)

Türkiye'nin ticari bankaları tarım sektörünün geliştirme programlarında önemli rol oynamaktadır. Türkiye'deki tarıma verilen krediler arasında biyikisel üretim, hayvancılık, sulama, su ürünleri, traktör ve tarım ekipmanları, tarım işlemleri ve tarım sigortası içerir. Bu kredileri veren bankalar arasında T.C. Ziraat Bankası, Vakıfbank, Halk Bankası, Türkiye İş Bankası, Denizbank, Türk Ekonomi Bankası, Yapı Kredi Bankası, Şekerbank, Garanti Bankası, Akbank ve Anadolubankasıdır. Bankaların bazıları katılım bankalar olarak kredi vermektedir ve bunlardan bazıları T.C. Ziraat bankası, Vakıf katılım bankası, Küveyt Türk bankası, Albaraka Türk bankası, Asya katılım bankası, ve Türkiye finans bankası bulunmaktadır (Başaran, Atik, & Güngör , 2016).

3.3.1 Somali'de Tarım Kooperatifleri

Somali'de, tarımsal örgütler bulunmaktadır fakat etkili olamamaktadır. Tarım Somali'de temel bir ekonomik faaliyettir. Sürdürülebilir tarımsal kalkınma ülkedeki geçim ve sosyal kalkınma için önem arz etmektedir. Kaynak yetersizliği nedeniyle özellikle kırsal alanlardaki su kıtlığı sürekli çatışma meydana getirmiştir (Mubarak, 1997). Şehirlerdeki işsiz gençlerin siyasi milis örgütleri tarafından ikna edilerek örgüte dahil edilmesi, tarımsal işsizlik oranı azaltmakta, dolayısıyla barış ve kalkınmayı engellemektedir. İç savaş patlak verdiğinde, vasıflı işgücünün çoğu daha iyi bir yaşam arayışı gayesiyle farklı ülkelere göç etmişlerdir (Ohlsson, 2000). Sadece 2012 yılında Somali diasporası ülkeye dönmeye başlamış, iç savaştan sonra tüm kamu kurumları çökmüştür. Merkezi hükümet sistemi kurulduktan sonra sıkı bütçe ve yerel halkın alışkın olduğu uzun süreli kayıt dışı ekonomisi nedeniyle yıkılmış bir ulusun yeniden inşasına başlanmıştır. Ancak hala kamu hizmetlerinin restore edilmesinde çeşitli zorluklar yaşanmaktadır.

Somali'deki bazı tarım dernekleri şu şekilde listelenmektedir;

Somali'de farklı tipteki çiftçi örgütleri, yerel ve uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. Çoğunu doğrudan çiftçilere aktif olarak bağlı değildir, bazıları ise etkindir. Bazı derneklerin katılımları kısmi olarak ülkenin belirli bölgelerinde görülebilirken, diğerleri ise Somali dışında faaliyet gösteren araştırma dernekleridir.

Somali'de faaliyet gösteren beş aktif tarım kuruluşu vardır. Bunlar;

- Ekilebilir çiftçiler için çiftçi örgütleri,
- Balıkçılık için çiftçi örgütü,
- Somali Tarım Teknolojileri Grubu (SATG),
- Somali Tarım Profesyonelleri Derneği (ASAP),
- Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO).

Ülkedeki birkaç çiftçi örgütü yerel halk veya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) gibi uluslararası STK'lar tarafından kurulmaktadır. Somali'deki çiftçi örgütlenmeleri etkili değildir. Nedeni asıl çiftçilerin örgütün üyeleri olmamasıdır. Aynı zamanda stratejileri planlamada veya uygulamada aktif olarak yer almamaktadırlar.

En etkili çiftçi örgütleri çiftçilerin kendileri tarafından kurulmaktadır. Bu tür organizasyonlar Çiftçi Kooperatif Örgütü “*Ururka Iskaashatada Beeraleyda*” ve Balıkçılar Birliği “*Ururka Iskaashatada Kalhumeysatada*” dır. Örgütlerin liderleri ve üyeleri, günlük zorlukların farkında olan çiftçi ve balıkçılardan oluşmaktadır.

3.3.1.1 Çiftçi Kooperatif Örgütü

Bu Örgütü, Somali çiftçileri tarafından, karşılaştıkları günlük zorluklardan, özellikle sulama, pazarlama ve istikrar başta olmak üzere tüm konularda birbirlerine destek olmak için kurulan bir dernektir. Ülkenin bazı bölgelerinde güvenlik istikrarlı değildir. Kırsal ve tarımsal alanlarda çiftçiler kendilerini ve mallarını korumak amacıyla derneği kurmuşlardır. Dernek üyelerinin çoğu Güney ve Orta Somali'deki büyük ve orta ölçekli çiftçilerden oluşmaktadır. Örgüt, FAO ve WFP gibi uluslararası tarımsal kalkınma organizasyonlarından destek almaktadır.

3.3.1.2 Somali Balıkçı Örgütü

Balıkçılar Birliğinin “*Ururka Iskaashatada Kaluumeysatada*” kurulmasının temel amacı, ABD ve Fransa'nın Somali sularında korsanlara karşı bir savaş başlatmasının ardından balıkçıların karşılaştığı güvenlik sorunlarıdır. Somali balıkçıların korsanların etkisiyle balık tutamamaları, can kayıpları yaşamaları, hükümetin yardım konusunda yetersiz kalması, balıkçıların organize olarak örgütü kurmasına, seslerini duyurmasına, aktif olarak çalışmasına neden olmuştur.

Ekilebilir çiftçiler derneği ve balıkçılar derneği, birbirlerini finansal olarak destekleyerek; güvenlik, pazarlama ve sulamaya erişim konularında faal derneklerdir. Ancak derneklerin kapasitesi yeterli değildir, hükümetten, yerel ve uluslararası kalkınma örgütlerinden daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

3.3.1.3 Gıda ve Tarım Örgütü – FAO

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO Somali'de faaliyet göstermekte ve Somali çiftçilerin temel desteğini oluşturmaktadır. FAO, Somali'de faaliyet gösterir ve doğrudan ekilebilir tarım sektörüne dahil olmaktadır. Eğitim programları yapması, hasat mevsimi sırasında tohum vermesi destekleyici olsa da ülkenin yalnızca belirli bölgelerini işlettiğinden çok az sayıda insandan faydalanmaktadır.

Çiftçilerin faydalanma olayı minimum olsa da, FAO Somali'deki ana tarım organizasyonu sıfatıyla çiftçilere eğitim, sulama sistemi uygulaması, tohum ve gübre dağıtısı dahil olmak üzere tarımsal kalkınmaya büyük katkı sağlamaktadır. FAO'nun raporlarına göre, programlar Somali'ye yayılmış durumdadır. FAO'nun Somali dayanıklılık alt programının 2015 raporundaki değerlendirilmesine göre, FAO ülke çapında farklı tarımsal destek programları sağlamıştı ve çiftçilerin çoğunluğu bundan yararlanmış, programın bütçesi 155 milyon ABD Doları, bazı tarım bölgelerin Burco Galkacyo, Bosaso ve Orta ve Aşağı Şebelle şehirlerin pazarlama altyapısı dahil program uygulanmıştı. “Bir kesimhane de dahil olmak üzere inşa edilen veya rehabilite edilen pazarlama altyapısı (Burco); iki et pazarı (Galkayo Kuzey ve Güney); bir hayvan geçidi (Bosasso); erişim yoluna sahip bir hayvancılık pazarı (Galkayo Kuzey); on et hijyen ünitesi (Somaliland ve Puntland); Tohin, Hurdıya ve Eylöl şehirlerin'de

ilişkili buz deposu bulunan üç balık çıkarma ve pazarlama istasyonu; ve Orta ve Aşağı Şebelle'de 8 tane tahıl deposu; Balık stoklarının tutulması için 180 kadın başlı balıkçı hanesine 90 güneş buzdolabı sağlandı ” (FAO, 2015).

FAO raporlarına göre, FAO Somalili çiftçilere eğitim, gübre ve tohum desteği vermektedir. Konuyla ilgili Orta Şebelle'deki çiftçilerden de onay alınmıştır.

Ancak, veri toplarken çoğu çiftçi FAO'dan destek almadığını ifade etmiştir. FAO programlarından yararlanan çiftçiler çoğunlukla Aşağı ve Orta Şebelle çiftçilerindendir. Bunun temelinde yatan neden FAO'nun çiftçiler yerine Tarım ve sulama Bakanlığı ile doğrudan ilgili olmasıdır. FAO, politikalar ve kalkınma planları hazırlayarak, seçilmiş devlet çalışanlarını eğiterek ve tarımsal ekipman bağışlayarak Bakanlığa destek vermektedir.

3.3.1.4 Somali Tarım Teknolojileri Grubu – SATG

SATG, 2001 yılında Somali ve Somalili olmayan üyeler tarafından sürdürülebilir tarımsal üretimin sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla kurulmuş ve daha sonra CIMMYT mahsul geliştirme araştırması için Uluslararası Mısır ve Buğday Geliştirme Merkezi, Afrika Kalkınma Çözümleri (ADESO) ve Geliştirme Alternatifleri (DAI) gibi uluslararası tarım örgütleriyle ortaklığa girmiştir. SATG tamamen Tarımsal bir organizasyondur ancak misyonu, tarımsal üretimi artırarak ve dolayısıyla istihdam oluşturarak, geliri yükselterek barışı teşvik etmektir. SATG, çiftçileri doğrudan dahil ederek Somali'de varlığını sürdürmektedir. SATG, çiftçilere ekonomik tarım teknolojileri, böcek ilaçlarının güvenli kullanımı konusunda eğitim ve verimli ve etkili üretim stratejileri sunmaktadır. SATG, tarımın tüm kesimlerinde yer alsa da, temelde ekilebilir tarımda rantabl görülmektedir (STAG official website, 2001).

3.3.1.5 Somali Tarım Profesyonelleri Derneği ASAP

Somali Tarım Profesyonelleri Derneği (ASAP), tarımsal eğitime sahip bir gruptur, Somali diasporası tarafından kurulmuştur. Araştırma örgütü olan ASAP temel olarak ekin ve hayvan yetiştiriciliği iyileştirmelerinin araştırılmasını ve su kaynaklarının kullanımının artırılmasını amaç edinmiştir. Dernek Somali'deki tarımsal boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Derneğin üyeleri Somali'den göç eden vasıflı işgücüdür. 1991 yılında merkezi hükümetin çöküşünden önce Somali'deki tarım sektöründe akademik ve aktif olarak faaliyet gösterdiler. Günümüzde Somali dışında özellikle Avrupa ve ABD'de üniversitelerinde profesör olarak görev yapmaktadırlar. Üyeler, ABD'deki farklı üniversitelerde araştırma, hidroloji ve çevre bilimi eğitimi vermek suretiyle sektöre doğrudan katılmaktadır. Üyeler arasında yer alan derin tarımsal taksonomi araştırmacısı Crotalaria Warfae Thulin ve Cyclamen Somalense bilime 53'ten fazla yeni takson keşfederek katkıda bulunmuşlardır (ASAP official website).

ASAP, üretimin kalitesini ve miktarını artırmak gayesiyle Somali'de yetiştirilen bitkiler ve hayvanlar üzerinde araştırmaları planlamakta ve sektörün ana engeli olan suyun kullanımı konusunda çözümler üretmeye çalışmaktadır. ASAP, genç Somali Tarım profesyonellerine “Eğitimli bir işgücü, doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınması ve yönetime katılarak Somali halkının yaşamlarını iyileştirilmesi” konularında teknik destek vermekte, tarım konusunda yoğun olarak atölyeler düzenlemekte ve eğitim vermektedir. ASAP ağırlıklı olarak çevre koruma ve yönetimi, tarımda su kaynakları yönetimi, toprak ve arazi yönetimi, kapasite geliştirme alanlarına odaklanmaktadır. Ayrıca ASAP’ın hedefi, sektördeki nitelikli işgücünü genişletmek amacıyla genç tarım profesyonellerini işe almaktadır (ASAP official website).

Ülke, her sektörde üretimi engelleyen, çeşitli önemli operasyon araçlarından yoksundur. Bununla birlikte, altyapı Somali'deki tüm ekonomik sektörlerin karşılaştığı ortak zorluklardan biridir. Bu nedenle, dernek verimli tarım sistemlerini mümkün kılmak, altyapıyı yeniden inşa etmek veya mevcut altyapı yenilemek ve düzeltmek için stratejiler ve yatırım planları hazırlamaktadır. Dernek, altyapı, sulama sistemi, ekin girdileri, tohum temini, elektrik, kırsal yollar ve pazarlara erişim sağladığından dolayı geleneksel geçimlik tarımını ilerleyen tarım sistemine dönüştürme potansiyeline sahiptir. Dernek, kırsal altyapı sistemine yatırım yaparak tarımsal üretkenliği artırma stratejilerine kendini adanmıştır. Bu dernek Somali'deki çoğu çiftçi derneği gibi misyonundan vazgeçmez ise tarım ve ekonomisinin gelişmesine yardımcı olacağı açıktır.

Güçlü ve bağımsız bir çiftçi organizasyonu, sürdürülebilir büyüme için şarttır. Somali'de, küçük ölçekli çiftçiler büyük ölçekli çiftçilerden daha fazla bulunmaktadır. Küçük çiftlik sahipleri, ekipman satın almak, sulama sistemleri uygulamak vb gibi külfetli ayrıntılarla mücadele etmek zorundadırlar (Comcec , 2015).

Çiftçi örgütleri, çiftçilerin geçim kaynaklarını ve çıktılarını artırmak için temel unsurların sağlanmasında çok önemli bir rol oynayacaktır. Çiftçi organizasyonunun çiftçilere sağlayabileceği önemli hizmetlerden bazıları şunlardır:

- Erişilebilir işletme sermayesi ve yatırım fonları
- Kaliteli lojistik ve depolama hizmetine erişim
- Yeni pazarlara erişim ve koruma politikası
- Eğitim programları ve sürdürülebilir büyüme için kavramsal çerçeve olarak sayılabilmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar çiftçiler için esastır. Ancak bazı çiftçilere özellikle de küçük çiftçilere sağlanan bir lüks değildir. Zayıf altyapı nedeniyle lojistik ve depolama sistemi

yetersizdir, müşteriye ulaşmadan önce mallar zarara uğramaktadır. Çiftçi kuruluşlarının; devlet, finans kurumları, uluslararası STK'lar ve ilgili tüm taraflarca desteklenerek çalışması, rantanbileyi arttırarak hizmetleri kolaylaştıracaktır.

3.4 Tarım ve Sulama Bakanlığı

Tarım Bakanlığı, 2014 yılında Ulusal Kaynaklar Bakanlığından ayrılmasıyla oluşan hükümetin yeni organıdır. Tarım sektörünü geliştirmek ve iyileştirmek üzere Bakanlık kurulmuştur. Bakanlık, sektörü geliştirmek ve ilgili sektörlerde güçlü değer zinciri ve çıktı için uluslararası pazarlar oluşturmak amacıyla stratejik planlama yapmıştır. “Stratejik Plan, (MOA Tarım ve Sulama Bakanlığı'nın) tarım toplumu için geçim kaynaklarını iyileştirmeyi ve Somali'nin ekonomik toparlanmasını amaçlayan tarımla ilgili tarım stratejilerini teşvik etmesini sağlamak için tasarlanmıştır. Bunlar;

- 1) Tarım Bakanlığının yeniden inşası
- 2) Tarımsal altyapının iyileştirilmesi ve rehabilitasyonu
- 3) Yerel tarımsal üretimin artırılması ve
- 4) Bakanlığın kaynak mobilizasyon kapasitesinin güçlendirilmesi'dir (Ministry of Agriculture & Irrigation, Federal Republic of Somalia. , 2016).

3.4.1 Tarımsal Arazi Mülkiyeti ve Dağıtım

Tarımsal arazi mülkiyeti yasasına göre 1975 yılında belirlenen topraklar ulusal mülktür. “Tarım ve Sulama Bakanlığı, Alt Kısım 66'da öngörüldüğü gibi arazinin tescili, kullanımı, mülkiyeti, erişimi, mesleği, yönetim hakları, güvenliği, çıkarları ve unvanını sağlar.”

Somali'nin tarım ve ve arazi politikaları, tarımla ilgilenen kişilere tapu senedi sunmaktadır. Her aile / birey, 50 yıl boyunca, en fazla 30 hektar sulanan arazi, 60 hektar yağmurlu arazi ve 100 hektar muz bahçesi imtiyazını alabilmektedir. 50 yıl sonra tapu senedi yenilenebilmektedir. Ülkenin ana kaynağı olan toprak, ihmal durumunda, arazi büyüklük sınırlamalarını aşması halinde, arazi tarım dışı amaçlarda kullanıldığında arazinin verimi düşmektedir. Ardışık iki yıl boyunca bölünmüş, devredilmiş veya çiftçilikte bulunulmamış (13) verimi düşen arazilerin Tarım ve Sulama Bakanlığı tapularını askıya alma / iptal etme hakkına sahiptir. 1999'da tarımsal arazi mülkiyeti kanunu değiştirerek birey yada ailelerin 8 hektarlık tapu alabilme sınırlandırması getirildi (IGAD, 2018).

3.4.2 Tarımsal Kalkınma Planları

Somali'de kapsamlı bir ekonomik büyüme sağlamak için tarımsal ve kırsal kalkınma esastır. Somali Federal Cumhuriyeti Tarım ve Sulama Bakanlığı, sektörü geliştirmek için stratejik bir

tarımsal ve sulama sistemi planı hazırlamıştır. Plan esas olarak sulama sistemine odaklanmış, kuraklaşma, nehirlerin tarım arazilerine yeterli su sağlayamaması nedeniyle oluşabilecek ekim ve gıda arzı sıkıntısını ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Çiftçiler, çoğunlukla yalnızca nehirlere, göllere veya diğer su kaynaklarına yakın arazilerde faydalı olan taşkın durgunluk sulama sistemlerine bağılırlar (Ministry of Agriculture & Irrigation, Federal Republic of Somalia. , 2016).

3.5 Tarımsal Sulama

Somali'deki toprak, tarım ve hayvancılık için olağanüstüdür. Ancak tarım sektörün verimliliği engelleyen'den biri yalnızca iki akarsu içerdiğinden tüm bölgelere sürekli suyun iletilmemesidir. Hayvan yetiştiricileri mera için yer değiştirmeye devam ederken, çiftçileri ise yağış mevsimine göre ekim yapmaya zorlamaktadır. hükümet Hükümetin sulamanın uzatılması hususunda uygulayacağı planlar sorunu ortadan kaldıracaktır. Tarım ve Sulama Bakanlığı çeşitli bölgelerin sulama genişletme projelerini hazırlamıştır, fakat finansman yetersizliği nedeniyle projeleri hayata geçirememiştir.

Somali iklimi kurak ve tropik yarı kuraktır, ülkenin dört mevsimi vardır. Bunlar; Gu' (Nisan-Temmuz), diğer mevsimlerden çok daha fazla su üreten yağmurlu mevsimdir. Hagaa (Temmuz-Ekim), güneyde ılımlı sıcaklık 27 derecedir ve Aden Körfezi boyunca bulunan bölgelerde 38 derece'ye kadar sıcaklığı bulunmakatadır. Deyr (Ekim-Aralık) kısa yağışlar bir mevsimi ve Jilal (Aralık - Mart) kurak mevsimdir. Juba ve Şebelle, Somali'deki tek yıllık nehirlerdir. İki nehir, Gu' mevsiminde su basmasına neden olur ve Jilal mevsiminde su azılır veya kurağa neden olur (Mutua & Balint, 2009).

Somali'deki yağmurla beslenen çiftçiler, düşük verimlilik ve kötü toprak yönetimi gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Uygun sulama sistem ile önlenebilen, kuraklıktan başlayan bazı zorluklar;

- “Daha sık ve yoğun kuraklık ve sel döngüleri ile sonuçlanan daha düşük ve daha düzensiz yağış.
- Somaliland ve Puntland'daki daha köklü hükümetler altında bile son otuz yılda yeni tesislere minimum yatırımla kötüleşen su toplama ve depolama altyapısı.
- Kötü toprak yönetimi, çok düşük nem tutma ve yetersiz drenaj ile topraklara neden olur, bu da bitkileri olgunlaşmaya destekleyememektedir.
- Temel gıdalar için düşük girdili veya girdisiz tarım teknikleri, giderek düzensiz yağış koşullarına geleneksel düşük riskli bir yanıttır. ” (FAO & The World Bank, 2018)

Tarımsal durumunu, potansiyelleri ve zorlukları analiz ettikten sonra, Tarım ve Sulama Bakanlığı (MOA) Siad Barre'nin rejiminden bu yana ilk resmi stratejik kalkınma planını oluşturdu. MOA'nın 2016-2020 stratejik planına göre, sektörü ve ekonominin iyileştirmek için üç önemli tarımsal hedef belirlemiştir; (Ministry of Agriculture & Irrigation, Federal Republic of Somalia. , 2016).

- 1) Tarımsal üretimi artırmak: İstihdam yaratmak ve tarımsal üretimi artırmak için, bakanlık, uluslararası ortaklar ve paydaşlar arasındaki koordinasyonu güçlendirmektedir. Tarımsal planın artması, ulusal / uluslararası ortaklar tarafından tohum, böcek ilacı, gübre, arazi, müdahale çabalarına ilişkin tarım politikalarının geliştirilmesini sağlayacaktır; ve tarımsal bilgi sistemlerinin geliştirilmesi ve entegre edilmektedir.
- 2) Verimli Tarımsal Altyapıyı Geliştirmek ve Rehabilitasyon: Bu, altyapı ve eğitim gibi temel tarım araçlarını sağlamak ve tarım politikaları ve yönergelerini uygulamak bir strateji'dir.
- 3) MOA'nın Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi: bu, çiftçilere göre daha çok bakanlığı ile ilgili bir stratijidir; personeli iyileştirmek, iç politika ve prosedürleri uygulamak ve genel olarak bakanlığı ilerletmek için hedeflemektedir.

3.6 Sektördeki zorluklar

Somali, kaynakları bakımından zengin, verimli bir ülkedir. Ne var ki şimdiki ekonomi açısından fakir bir ülkedir. Esas olarak tarım sektörün gerilemesinden kaynaklanan periyodik yoksulluktan kurtulmak için entegre bir tarımsal kalkınma planı gerekmektedir. Aksi takdirde tarım sektörünün karşılaştığı zorluklar hem kırsal hem de kentsel sürdürülebilir büyümeyi engelleyecek, gıda güvensizliğinin çok daha uzun yıllar devam etmesine sebep olacaktır.

Sektör birçok zorlukla karşı karşıyadır; ana zorluklardan bazıları, iklim değişikliği, hiç olmayan ya da yetersiz olan sulama sisteminden kaynaklanan su kıtlığı, güvenlik ve uzun süreli siyasi istikrarsızlık, pazara erişim eksikliği ve finansman yoksunluğudur.

“İklim değişikliği sıcaklığı artırır ve yağış değişkenliği mevsimsel hava modellerinin öngörülebilirliğini azaltır ve sel, siklon ve kasırga gibi hava ile ilgili ciddi olayların sıklığını ve yoğunluğunu artırır. Bazı bölgelerin uzun süreli kuraklık ve su sıkıntısı çekmesi beklenmektedir.” (FAO, 2016)

Ülkenin tarıma elverişli tropik ve yarı tropik iklimi vardır. Küçük sulama sisteminin kaynakları olan Jubba ve Şebelle nehirlerinde ana su kaynakları sondaj kuyularıdır. Kaynakların yetersiz sulanması ve yanlış yönetimi nedeniyle sektörün sürdürülebilirliği ve olası gelişme

engellenmektedir. “Ülke her 2-3 yılda bir, özellikle Güney Batı bölgelerinde yıkıcı sellerle birlikte döngüsel kuraklıklar yaşamaktadır. Taşkınlar, kökeni Etiyopya yaylası olan Şebelle ve Jubba nehirleri bankaların patlattıklarında ve süreçte mülklerin yerinden edilmesine ve tahrip olmasına neden olduğunda ortaya çıkar. Bu bölgelerdeki seller yaklaşık 1,8 milyon insanın geçim kaynaklarını etkilemektedir.” (African Development Bank Group, 2016).

Su hem pastoral hem de bitkisel tarım için önem arz etmektedir. Ancak ülkenin bazı bölgelerinde su neredeyse lüks bir metadır, bu durum çiftçileri sadece yağmur mevsiminde tarım yapmaya zorlarken, kurak geçen mevsimlerde hayvan çobanları sıklıkla olmasa da meralara sürüleri götürmektedirler. Kentsel alanlarda su sıkıntısı yaşanmamaktadır, kurak mevsimlerden etkilenmezler. Sadece kırsal alanların su temininde su taşımacılığı kullandığı, susuzluk dönemlerinde kırsal topluluklarda depolanan yağmur suyundan veya su taşımacılarının temin ettiği sudan miktarı az dahi olsa çatışma yaşanmaktadır. “Son yirmi yılda Somali, su ve sanitasyon da dahil olmak üzere kamu tesislerinin imhasına ve yanlış yönetimine yol açan sürekli huzursuzluk ve anarşiye tanık oldu. Sonuç olarak, kırsal ve kentsel bölgelerdeki büyük nüfus su kıtlığı ile karşı karşıya kaldı. Su kıtlığı, kaynak üzerindeki rekabet ve çatışmayı artırdı ve daha fazla insanın yerinden edilmesine yol açtı.” (African Development Bank Group, 2016).

Somali hükümeti FAO gibi tarım ve kırsal kalkınma örgütleri ile ortaklık oluşturdu ve birlikte 2014 yılında su iyileştirme planları hayata geçirilmeye başlandı. FAO şu ana kadar çok az ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen Aşağı Şebelle bölgesinin bazı bölgelerinde engellenen barajlar üzerinde rehabilitasyon sağlamıştır. Ezici kıt su, Aşağı Şebelle'deki yenilenmiş barajlardan tamamen ağır basmaktadır.

Uzun vadeli sosyal ve politik huzursuzluk nedeniyle, çoğu kamu ve sosyal kalkınma hizmeti imha edilmiştir. Yakın tarihte restore edilen hükümet, eğitim, sağlık, ekonomi ve yasaları ve mevzuatları da içeren bu temel hizmetleri geri kazanmaya çalışmaktadır. Kısıtlı hükümet bütçesi; kamu hizmetlerinin bütçelerini genişletmek için uluslararası yatırımların alınamamasından dolayı müspet manada fazla gelişme yaşanmamıştır.

3.6.1 Çiftçiler

Somali çiftçileri birçok zorlukla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Tarımsal girdilere erişimin yetersizliği, lojistik ve depolama hizmetlerine erişimin olmaması, sürdürülebilir yüksek üretim ve gelişim için uzun vadeli stratejik planların bulunmaması, uluslararası pazarlara erişim eksikliği çiftçilerin yaşadığı zorluklardandır. Diğer birçok ülkede olduğu gibi kentleşme artmış, çiftçiler kırsaldan şehirlere göç etmişlerdir. Şu anda çiftçiler, eğitim programları, tarım ekipmanları ve en önemlisi finansal destek konularında hükümetten az veya hiç destek almamaktadırlar (Abdi-Soojeede, 2018).

Somali'nin merkezi bir hükümeti mevcuttur. Fakat yeterince güçlü olmayan hükümet, ülkeyi tamamen kontrol edememektedir. Örneğin, Aşağı Şebelle en verimli tarım bölgesidir. Bununla birlikte, son altı yıldır güvenlik nedenleriyle tarım faaliyetleri azalmaktadır, Aşağı Şebelle bölgesinin yerel sakinlerinin büyük çoğunluğu içten göç ettirilmiş ve çiftlikler ormana dönüştürülmüştür. Geride kalan ve çiftçiliğe devam eden halk militan grubun sürekli tehdidi altında, yasadışı vergi ödemek zorunda bırakılmaktadır (Global Protection Cluster, 2016).

Öte yandan, çiftçiler ve genel olarak kırsal nüfus yetersiz finansal yönetim becerilerine sahiptir. Bu nedenle topluluk içinde tasarruf kültürü yoktur. Çiftçilerin çoğunluğu bankalarla veya finansal kurumlara erişimi yetersizdir. Sonucunda para geldiği zaman hemen harcamaktadır. Geliriyle çiftçiliğe tekrar yatırım yapanların sayısı azdır. Böylece kırsal alanların büyümesi dolaylı olarak engellenmiştir.

İşletmeler yeniden yatırım yaptıklarında büyür, ürünlerin kalitesini ve miktarını sürekli olarak iyileştirir. Küçük ölçekli çiftçilerin çoğu durumunda, yanlış finansal yönetimi veya düşük gelir nedeniyle tarımdan elde ettiği kârı yeniden tarıma (çok azı hariç) yatırım yapmamaktadır. Her iki şekilde de çiftçiler, özellikle küçük ölçekli çiftçiler, ekim ve hasat eğitimlerinin yanı sıra finansal yönetim eğitimine de ihtiyaç duymaktadır.

Somali geniş bir ülkedir, ancak altyapısı zayıftır. Çiftçiler uygun lojistik ve depolama sistemlerine sahip değildirler. Hasattan sonra, olgun mahsuller zarar görmeyen şehirlere neredeyse hiç ulaşmamaktadır. İhracat yaparken, düşük depolama sisteminden dolayı ürünler muhafaza edilememekte, bu da ürünün kalitesini düşürmektedir. Çiftçilerin büyük çoğunluğu okuma yazma bilmeyen ve sürdürülebilir büyüme için uzun vadeli planlama stratejileri olmayan küçük çiftçilerden müteşekkildir.

Diğer bir zorluk, uluslararası pazarlara sınırlı erişimdir. Somali'de üretilen ürünler, Ortadoğu (Suudi Arabistan, Bahreyn, Emirates, Katar ve Yemen) ve İtalya, Pakistan, Hindistan, Fransa, Türkiye, ve Yunanistan dışındaki uluslararası pazarlardan bulunmamaktadır. Temel ekonomik faktörünün tarım olduğu bir ülke, ihracat sınırlı sayıda ülkeye yapılması Kabul edilemez bir durumdur. Somali'den ihraç edilen ana ürünler hayvansal ürünlerdir. Sınırlı ülkelere ihraç edildiklerinden, sektör bazen talep düşüşü yaşamakta ya da siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle yaptırımlara maruz kalmaktadır. Öte yandan, küçük çiftçiler çoğunlukla yerel pazarlarda sorun yaşamaktadırlar. Çiftçiler ve müşterileri arasında köprü olacak kurumlar bulunmaması nedeniyle düzenli veya büyük müşteriler pazarda yer almamaktadır. Küçük ölçekli çiftçiler büyük ölçekli ürünler üretme yeteneğinden yoksundur. Alıcılarda zaman ve işlem maliyetlerini en aza indirmek istemektedir. Fakat çiftçiler pazarlık etme gücüne sahip değildirler (FAO & The World Bank, 2018).

3.6.2 Finansal kurumlar

Somali'deki finansal kurumlar esas olarak İslamidir. İslami finansın fon kullandırma Muşaraka, Murabaha, Mudaraba, Ijara ve Bai Salam gibi yöntemleri kullanmaktadır. Tarımsal finansmanda karşılaştıkları zorluklar arasında varsayılan, sözleşmeyi işlemek için uygun belgelerin bulunmaması ve diğer tarafın ihmali sayılabilir. Buna ek olarak, hükümet şu ana kadar ticari hukuku uygulamada başarısız olmuş, bu her iki tarafıda yasal koruma yoksun bırakmıştır. Neticede çiftçilerin finansal erişimi katı ve sınırlı bir fon kaynağıdır.

Geçmişte çiftçilerin bazı finansal kurumlardan yaşadıkları kötü deneyiminin etkisi, geri ödemeyi göze alamadıkları krediler kayda değer sayıda çiftçinin mülkünü kaybetmesine yol açmıştır. Birlikte çalışmak yerine, çiftçiler finansal kurumları mülklerini devralacak bir tuzak olarak görmektedirler. Ayrıca finansal kuruluşlarda tarım sektöründeki imajlarını geri kazanmaya ve çaba göstermeye istekli değildirler.

3.7 SWOT analizi

Somali, bölgedeki diğer ülkelere kıyasla tarımda karşılaştırmalı bir avantaja sahiptir. Gübre gerektirmeyen verimli topraklara ve uygun iklim koşullarına sahip olan Somalili çiftçiler, kaynakları doğru kullanarak, yıl boyunca gıda güvensizliğini ortadan kaldırabilme ve yaygın işsizliği de azaltabilme potansiyeline sahiptir. Doğal kaynakların yanı sıra tüm sektörlerde insan yapımı kaynaklar azdır. Tarım sektörüne hükümetten ve yerel finans kurumlarından finansman desteği ve alaka gösterilmemektedir. Sistemik riskler ve maddi destek eksikliği, tarım sektörünün gün geçtikçe azalmasına, çiftçilerin sektörü terk etmesine neden olmaktadır.

Şekil 4: Somali Tarımın SWOT Analizi

3.7.1 Güçlü Yönler (Strengths)

Somali'nin yüksek tarım potansiyeli, verimli topraklara sahip devasa düz arazisi, çiftçilere ve paydaşlara yıl boyunca üretim olanakları sağlayan tropikal ve yarı tropikal iklim koşulları vardır. Buna ek olarak hayvan yetiştiriciliğinin fazla olmasından dolayı, et ve süt ürünlerinin maliyetleri düşüktür. Ayrıca, Tarım ve Sulama Bakanlığı sektörü geliştirmek amacıyla efor harcamakta, tarımsal kalkınma politikaları hazırlamaktadır. Dünya Bankası Grubu ve FAO gibi uluslararası kalkınma örgütleri de bu desteğin bir parçası olmaktadır (Ministry of Agriculture & Irrigation, Federal Republic of Somalia. , 2016).

3.7.2 Zayıf Yönler (Weaknesses)

Yetersiz yatırımlar, doğal kaynakların düzgün ve rantabl şekilde kullanılmaması, arazinin bilinçsiz ekimi neticesinde düşük rekolte ve kalitede ürün alınmaktadır. Pazar potansiyeli büyüktür, ancak Somali'nin ikili ticaret anlaşmaları (*bilateral trade agreement*) birkaç ülkeyle sınırlıdır. Çiftçilerin erişebileceği etkili sulama sistemlerinin eksikliği, sınırlı insan yapımı kaynaklar, modern tarım makine ve teçhizatının eksikliği, hükümet desteğinin yoksunluğu gibi

başka sınırlamalar da vardır. Ayrıca pahalı elektrik nedeniyle yüksek üretim maliyetlerini arttırmaktadır. Çiftçiler tarafından üretilen hammaddeleri işleyebilecek sanayi mevcut değildir. Yeni kurulan Tarım ve Sulama Bakanlığı'nın kısıtlı bütçesi, planlanan tarım kalkınma programlarını hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır. Tarım ve Sulama Bakanlığı'na göre, Somali'deki sulanan arazilerin sırasıyla 112.950 ha ve 110.000 ha kontrollü sulama ve taşkın durgunluğu sulaması olduğu tahmin edilmektedir (Ministry of Agriculture & Irrigation, Federal Republic of Somalia. , 2016).

3.7.3 Fırsatlar (Opportunities)

Somali'nin tropikal ve yarı tropikal ikliminin yanı sıra Jubba ve Şebelle'nin iki nehri, su masalarına kolay erişim sağlamaktadır. Tarımsal üretim için elzem olan suyun erişilebilir olması, etkili ve verimli sulama sisteminin uygulanması çiftçiler ve tüm ilgili taraflar açısından paha biçilmez bir fırsattır. Demografik açıdan Somali nüfusunun %80'inden fazlası 35 yaşın altında olan gençlerden oluşmaktadır (UNFPA, Somalia Country office, 2014). Bu nedenle zengin insan gücü ve ucuz işgücü bulunmaktadır. Ayrıca coğrafi olarak Somali dünya üzerinde ihracat ve ithalatta kolay sevkiyat yapılabilecek stratejik bir konuma sahiptir. Tarım Somali'deki en eski ticaret ve ekonomik faaliyet olması hasebiyle nüfusu çoğu tarım veya ilgili sektörlerde deneyim sahibidir. Hükümet sektörün iyileştirmesi ve geliştirmesi için aksiyon olarak Tarım ve Sulama Bakanlığını Ulusal kaynaklar Bakanlığı'ndan ayırmıştır. Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) ve Dünya Bankası'nın tarımsal yatırım planları da, sektörün ilerlemesini sağlayacak fırsatlardır (Ministry of Agriculture & Irrigation, Federal Republic of Somalia. , 2016).

3.7.4 Tehditler (Threats)

Uzun süren iç savaştan çıkan Somali yeniden doğmuş bir ülkedir. Kayıt dışı ekonomisi yüksek düzeyde uygulanmakta, iş düzenlemeleri ve ticari yasalar göz ardı edilmektedir. Hükümetin yasa ve düzenini uygulamak için mücadeleye hala devam etmesi büyük bir handikaptır. Hukuki, operasyonel, finansal açıdan, piyasa istikrarsızlığı, güvenlik ve siyasi riskler de dahil olmak üzere büyük ölçekli işletmeler açısından birçok tehdit ihtiva etmektedir. Yetersiz altyapı, iklim değişikliği ve tekrarlayan kuraklık da tehdit unsuru olan diğer faktörlerdendir. Buna ek olarak, araştırma merkezleri eksikliği, fabrika değer ve kalite iyileştirmesi için değer zinciri eksikliği, kırsal alanlarda su kıtlığının neden olduğu çatışmalar ve kırsal nüfusun büyük çoğunluğunun şehirlere göç etmesi sayılabilmektedir (Ministry of Agriculture & Irrigation, Federal Republic of Somalia. , 2016).

ARAŞTIRMA BULGULARI VE SONUÇ

Somali, genel olarak tarıma elverişli, bitkisel, pastoral ve balıkçılık olan bir tarım ülkesidir. Üst bölgeler, yani Kuzey, Doğu ve bazı orta bölgelerde çok sayıda hayvan yetiştirilmektedir. Bundan dolayı pastoral tarım ekilebilir ve balıkçılıktan daha baskındır. Alt bölgelerde, yani bazı Orta Somalideki bölgeleri, Batı bölgeleri ve Güney bölgelerinde, bitkisel ve hayvancılık tarımın karışımı uygulanmaktadır. Ancak, bitkisel tarım daha baskındır. Somali'nin Afrika'daki en uzun ikinci sahile sahip olmasına, Hint Okyanusu ve Kızıldeniz'in Somali'den geçmesine rağmen, balıkçılık popüler bir endüstri değildir.

Bu yüksek lisans tez çalışması için yaptığımız araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan veriler, güvenilir bilgi kaynakları elde etmek için başlıca üç tarafa odaklanmıştır. I) Çiftçiler II) Finansal Kurumlar (Bankalar) III) Somali Hükümeti Tarım ve Sulama Bakanlığıdır. Ayrıca Somali ekonomisini genel olarak analiz etmek için Mogadişu'daki KOBİ gözlemlerine yer verilmiştir.

- I) İlk grup için seksen (80) çiftçiyle görüşme yapıldı; (otuz Aşağı Şebelle, on Orta Şebelle, yirmi Somali'nin Doğu Bölgesi, yirmi Somali'nin Orta (Hiram ve Galgudud) Bölgesi), bu çiftçiler her iki türden tarımı, yani bitkisel ve pastoral tarımı yapmaktadır. Sınırlı zaman ve kaynaklardan dolayı Bay ve Bakool bölgelerine (Batı bölgeleri) ve Jubba bölgelerinin Aşağı Güneyine ulaşamadı.
- II) Bu araştırmanın veri toplanmasında uluslararası standartta dört banka ve bir ulusal banka ile görüşülmüştür. Bu bankalar: International bank of Somalia Bankası (IBS), Premier Bank, Dahabshil Bank International ve Amal Bank, Somali'de bulunan uluslararası standartlardaki bankalardır. Bu bankaların Dünya Bankası ile anlaşmaları vardır ve uluslararası bankalar olarak kabul edilir. IBS ve Premier Bank, Somali'deki iki güçlü bankadır. Salaam Bank ise yerel bir bankadır. Tüm bu bankalar CBS tarafından tescilli ve lisanslıdır, ancak Salaam, uluslararası kapasitesi az olan veya olmayan yerel bir bankadır.
- III) Somali Hükümeti Tarım ve Sulama Bakanlığı.

Somali'deki çiftçiler ve finansal kurumlar arasındaki ilişki

Araştırmadan çıkan sonuçlarına göre çiftçiler ve finansal kuruluşların ilişki pek iyi değildir. Çiftçileri “Finansal kurumlarla İlgilenmeme Sebepleri” sorusundan alınan cevapları %27,5'i bankalardan kredi başvurusu yapmayı bilmediklerini ve herhangi bir bankada bireysel veya ticari bir hesabı olmadığını belirtmişlerdir. Çiftçilerin %22,5'i daha önce finansal kurumlardan (Havale) yararlanmış ve bu onlar için pozitif bir deneyim olmadığından dolayı finansal

kuruluşlardan uzakta durmaktadır. %20'si, finansal kuruluşların sıkı kredi politikaları nedeniyle fonlama erişimi sağlayamadığını belirtmişlerdir.

Ankete göre, Somali'deki çiftçiler ve finans kurumları arasında asgari bir ilişki vardır. Taraflar arasında ciddi güven sorunları mevcuttur. Çiftçilerin büyük çoğunluğu finansal kurumların iyi bir alternatif finansal destek olmadığına inanmaktadır. Bunlar, 1998-99 yıllarındaki El Nino hava koşullarında, şiddetli yağmur ve selden sonra çok fazla zarar gören, finansal kurumlarla (havale) istenmeyen deneyime sahip olan ekilebilir çiftçilerdir.

Bir yandan, finansal kuruluşlar çiftçilerin sınırlı finansal yönetim kabiliyeti nedeniyle temerrüt, yanlış yönetim ve ihmali önlemek için tarımsal yatırımlardan kaçınmaya çalışmaktadır. Somali'deki finansal kurumlar kar ve zarar paylaşım politikası uyguladığından, ihmal, yanlış yönetim, finansal yönetim becerilerinin eksikliği büyük tehdit oluşturmaktadır. Bu durumdan kaçınmaya ve önlemeye çalışırlardır.

Öte yandan, Finansal kurumları özellikle ticari bankaların tarıma kredi vermektedir ancak ticari bankaların finansal kapasitesi, çiftçilerin bankacılık bilgisi eksikliği, ve tarım sektöründeki riskler gibi yukarıda belirtildiği nedenlerden dolayı tarım sektörü ticari bankalar tarafından en az finans edildiği sektördür. finansal kuruluşlar kurumsal finansmana, altyapıya, emlak finansmanına ve tüketici finansmanına odaklanırken, tarım yüksek risk nedeniyle en az finanse edilen sektör olmuştur. Veri toplamak için kullanılan beş baskın yerel bankanın sadece üçü tarımsal finansman sunmaktadır. Ayrıca, üç bankanın sıkı kredi politikalarını sadece büyük ölçekli ticaret yapan çiftçiler yerine getirebilecek kapasiteye sahiptir. Bu, tarım sektörü ve finansal kurumlar arasındaki en büyük zorluğun farkındalık eksikliği ve düşük fonlama kapasitesi olduğu sonucuna varmaktadır.

Somali ekonomisi kayıt dışı ekonomisinden resmi ekonomi'ye dönmektedir, dolayısıyla Somali'deki finansal kuruluşlar artmaktadır, bu da fonlama fırsatlarını genişletir, böylece ticari bankaların artan kapasitesi tarım sektörü de yayılacağı kanaatindeyim. Bunun için çiftçiler ve ticari bankalar arasındaki ilişki geliştirilmeli, çiftçiler bankacılık ve tasarruf yetenekleri konusunda eğitilmelidir.

Somali'deki yerel çiftçilerin gelişmeme ve tarım verimliliğin düşme nedenler

Somali tarım sektörünün faaliyeti ve verimliliği gittikçe azalmaktadır. Sektörün muz üretimi 1980'lerden 2003'e kadar 150.000MT'den 80.000MT'e gelmişti, ve 2018 yılında Somali muz üretimi 20.905'e düşmüştür. Hiç üretimi azalmayan narenciye ürünleri 2018 yılında azalmıştı.

Anket sonuçlarına göre, sulama eksikliği, bozuk yollar, finansal erişimi eksikliği, istikrarlı güvenlik eksikliği ve yağmur mevsindeki suların azalması dahil olmak üzere Somali'deki yerel çiftlik faaliyetleri azaltmaktadır. Çiftçiler tarımın gidişatı ile ilgili kanaatleri sorulduğunda

tarımın öneminin veya gelirinin azaldığını söyleyenler %60 çoğunluktadır, ve iyiye gittiğini söyleyenler %40 ise büyük çoğunluğunun sulama erişimi ve/veya finansal desteği sağlayabilen büyük ölçekli çiftçilerden oluşmaktadır.

Küçük ölçekli çiftçilerin çoğunluğu alternatif bir gelir yoktur. Bu nedenle, kurak zamanında ve doğal afetler vurduğunda, hiç geliri yoktur ve yağmur yağdığında ve ekim zamanı geldiğinde herşeyi sıfırdan başlamaktaırlar. Öte yandan hayvancılık tarım yapanlara tarım verimliliğın azlma nedenleri sorulduğunda dönemsel kuraklığın etkisiyle hayvanları ölmektedir ve hayvan sayısı azaldığında verimi de etkilediğini belirtmiştir. Bundan dolayı Somali'deki hayvancılık tarım doğal afetler ile kurak mevsimlerde su erişimi ulaşamadığı nedenler dahil olmak üzere sektörün verimliliği düşmesine neden olmaktadır.

Aşağı Şebelle'de, bitkisel, hayvancılık ve karma tarım yapan çiftçilerden oluşan otuz çiftçinin verdiği yanıtları kaydedildi. Bu bölge ülkedeki tarıma en elverişli alanlarından biridir ve Somali'de bulunan tüm mahsul türlerini üretmektedir. Özellikle Aşağı Şebelle muz ve susamı en fazla üreten bölgedir. Araştırmadan çıkan sonuçlarına göre Şebelle nehri sayesinde Aşağı Şebelle bölgesindeki çiftçilerin çoğunluğu su erişimi vardır. Ancak, 2014 yılından beri klan çatışma nedeiyle bölgenin çoğu kısmındaki halkı ülke içinde yerinden edilmişlerdir. Buna ek olarak Aşağı Şebelle bölgesi ülkenin bitkisel tarım verimliliği'de büyük katkıda bulunmaktadır ve bu bölgenin çiftçiler güvenlik nedenleriyle çiftçilik yapamamaktadır, Somali'deki Şebelle nehrinin aktığı su sıkıntısı yaşanmayan alandır. Bu nedenle, bölgedeki herhangi bir değişiklik sektörü büyük ölçüde etkilemektedir

Orta Şebelle de tarıma elverişlidir (bitkisel ve hayvancılık). Ancak küçük bir bölgedir, bu yüzden sadece on örnek alındı. (Jowhar bölgesinde on çiftçi ile görüşülmüştür). Orta Şebelle, pirinç, mısır, sebze, şeker kamışı ve pamuk yetiştiren bölgedir. Bu bölgenin tarım durumu istikrarlı olsada küçük bir bölge olduğu için tarım verimliliğinde az katkıda bulunmaktadır.

Orta bölgelerin bazı kısımları hem bitkisel hem de hayvansal tarıma uygulamaktadır. Fakat bölgedeki yarı kurak iklim nedeniyle hayvancılık daha baskındır. Araştırma için yirmi örnek alındı. Sonuç olarak, Doğu bölgeler ve bu bölgelerde ekilebilir tarım yenidir, tarihî olarak bölge hayvancılıkla yüksek kaliteli hayvan yetiştiriciliği ile tanınmış olsa da, bölge engebeli/tepelik ve kuraktır, bu iklim şartlarına uygun olarak keçi ve sığır yetiştirilmektedir. Deve ise bölgenin sadece birkaç yerinde bulunmaktadır. Bu bölgeler de kurak ve sıcak iklime yaygındır, bu sebeple kurak mevsiminde su erişimi sağlamak zordur ve hayvan ve mal kaybı neden olmaktadır.

Bununla birlikte STK'lar tarım sektörünü, zaman zaman tohum ve eğitim programları vererek, fon sağlamadan desteklemektedir. Sektörü destekleyen en etkili örgütü FAO'dur. FAO eğitim programları, tohumlar, gübreler vermekte; en önemli faaliyeti olarak da Aşağı Şebelle'de

bulunan engelli barajların rehabilitasyonu gösterilmektedir. Lakin FAO'nun çabaları ülkenin bazı bölgelerinde bulunmasına rağmen en baskın olarak Aşağı ve Orta Şebelle ve Doğu bölgeleriyle sınırlı kalmaktadır.

Tarım sektörünün karşılaştığı zorluklar

Tarım sektörü birçok zorlukla karşı karşıyadır; ana zorluklardan bazıları;

İklim değişikliği: Somali çiftçiler sellere neden olan şiddetli yağışlar veya mal ve hayvan kaybına neden olan uzun süreli kuru mevsimler nedeniyle iklim değişikliğinden etkilenmektedir

Su kıtlığı: Somali’de iki nehir akmasına rağmen kurak mevsimlerde nehrin suyu azalmaktadır ve nehre yakın çiftçiler de dahil olmak üzere su kıtlığı durumunda yaşanmaktadır, bunu hiç olmayan ya da yetersiz olan iyi sulama sisteminden kaynaklamaktadır

Güvenlik ve uzun süreli siyasi istikrarsızlık: bu zorluk Somali’deki bazı bölgelere özel bir zorluktur. Fakat bu zorluğun etkilediği bölgeler tarıma en verimli bölgeleri Aşağı Şebelle bölgesi ve hayvancılık ürünlere yüksek olan Galgudud bölgesi gibi içerir.

Uluslararası pazara erişim eksikliği: Somali’de üretilen tarım ürünler az olsa da yeterli uluslararası pazara yoktu. Kalite kontrol eksikliği ve uluslararası standart iyi ambalaj eksikliği vardır. Bunun için devlet müdahalesi olmadığı takdirde yeni uluslararası pazara girmek zordur. Ayrıca, az sayıda bulunan pazarlardan sektör bazen talep düşüşü yaşamakta ya da siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle yaptırımlara maruz kalmaktadır.

Tarım’ın karşıladığı diğer zorluklar, lojistik ve depolama hizmetlerine erişimin olmaması, sürdürülebilir yüksek üretim ve gelişim için uzun vadeli stratejik planların bulunmaması, ve finansman yoksunluğu gibi diğer zorluklar bulunmaktadır. Ülkenin tarıma elverişli tropik ve yarı tropik iklimi vardır. Küçük sulama sisteminin kaynakları olan Jubba ve Şebelle nehirlerinde ana su kaynakları sondaj kuyularıdır. Kaynakların yetersiz sulanması ve yanlış yönetimi nedeniyle sektörün sürdürülebilirliği ve olası gelişme engellenmektedir.

Yerel ve uluslararası STK'lar, Aşağı ve Orta Şebelle bölgelerinde bitkisel çiftçilerle yakın ve doğrudan çalıştıklarını iddia etmişlerdir. Fakat, bu bölgelerdeki çiftçiler bu tür iddiaları reddetti ve STK'ların onları işten çıkarmaya çalışmalarından şikayetçi oldu. Aşağı Şebelle bir çiftçi Abdullahi Gedi STK'ların desteği hakkındaki fikirlerini bu şekilde ifade etti; “Tarım ve ekim konusunda çok çalışıyoruz, hasat zamanında, STK'lar gıda bağışları getiriyor, ve pazara girmemizi engelliyor ve mahsullerimizi kara geçiş noktası altında bir fiyata satmaya maruz kalıyoruz. Biz her zaman zarara uğrarız”.

Tarım sektörü ülkenin en çok istihdmi ve ekonominin en büyük GSYİH katkıda bulunmasına rağmen, yukarıda belirtlediği zayıf sulama sistemi, finansal destek eksikliği, çiftçilerin gelişmiş tarım becerileri eksikliği, gelişmiş modern tarım teknolojisi eksikliği, zayıf altyapı ve doğal afetler dahil olmak üzere zorluklarla karşılaşmaktadır ve olabılabacağı kadar verimli değildir.

Somali’de İslami Finans ve Tarımsal kalkınma

Araştırma sırasında bulunan litetüre göre İslami finansın fon kullandırma yöntemleri arasında tarıma uygun fonlama yöntemleri bulunmaktadır. Pakistan ve Sudan dahil olmak üzere birkaç ülkeler İslami finans kullanarak tarım ve kırsal kalkınma sağlamıştır.

Son yıllarda dünya finansal piyasalarında yaygınlaşan İslami finansın Bai 'salam, Müsakaat, Müğarasa ve Müzaraa gibi tarıma uygun fon kullandırma sistemlerdir ve Somali tarım fonlama sıkıntıları çözebilir ve tarım ve kırsal kalkınma gerçekleştirip sürdürebilir ekonomi büyüme de sağlayabilir.

İslami finans faizsizdir. İslami finansın fon toplama ve kullandırma yöntemleri ve tarımsal finansman portföylerine sahip olduğu için sektöre mükemmel fon hakları vermektedir. Somali’de finans kurumları son yedi yılda ivme kazanmıştır. Ancak araştıma sonuçlarına göre Somali’deki finansal kurumlar ve tarım sektörün arasındaki ilişki asgaridir. Buna ek olarak tarım sektörünün taşıdığı yüksek risk nedeniyle temerrüt önleme amacı finansal kurumlar tarafından verilen krediler insan ve mülk teminat gibi sıkı kredi politikalar ile yürütölmektedir. Fakat İslami finans bu teminat meselesi mikrofinans sunarak kolayca çözülebilir, kredi temerrütünü veya suistimalini önleyen mikrofinans özellikleri mevcuttur. Mikrofinansta tarama, her üyenin tüm gruba karşı sorumlu olduğu akran grupları oluşturarak yapılır. Böylece kredi haklarını ve gelecekteki bankacılık fırsatlarını korumak için kredi arayanlar tüm üyelerinin birbirlerini tanıdığı gruba girerler. Böylece krediye uygun olmayan kredi arayanların elenmesine ve kötü kredi veya temerrütlerin azaltılmasına sebebiyet vermektedir.

İslami finans fon toplama ve kullandırma yöntemleri kullanarak hem Somali’deki finansal kurumların kapasitesi artırmak hem de tarım sektöre uygun ve yeterli finansal desteği erişebilme emkanı sağlamaktadır ve böylece tarım ve kırsal kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır.

Artan finansal kurumlar, Somali ekonomisinin resmiyetinin pozitif etkilerinden biridir. Ortaya çıkan yeni finansal kuruluşlar, uluslararası standartlardaki finansal hizmetler ve gençlere istihdam sağlayan projeler ekonomik büyümede önemli rol oynamaktadır. Göz ardı edilmemesi gereken bir husus vardır ki o da finansal kurumların özellikle bankaların, tüm mezunları istihdam edemeyeceği gerçeğidir. Dolayısıyla, genç nüfusu yüksek olan bir ülkede, yatırımı, tarım veya tarım faaliyetler işletmeleri girişimciliği teşvik etmek, iş imkanı oluşturmak, ve

yoksulluğu ortadan kaldırmak amacıyla ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma elzemdir.

Hükümetin tarımsal kalkınmaya yönelik planları fon sağlanmadığı için yürütülemiyorsa, Finansal Kurumlar gerekli fonların sağlanmasında önemli rol oynayabilir. İslami finansmanda, “Müsakaat” olarak bilinen sulamada kullanılan bir finansman yöntemi vardır. Musaqa sözleşmesinde, banka çiftçiye sulama sağlar ve hasattan sonra kar, çiftçi ve banka arasında önceden kararlaştırılmış bir oranda paylaşılır.

Çiftçi Verileri Analizi

Çiftçilerle 80 görüşme yapılmıştır. Bunların demografik verileri aşağıdadır.

Tablo 4: Cinsiyet

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Erkek	49	61,25	61,25	61,25
	Kadın	31	38,75	38,75	100,0
	Toplam	80	100,0	100,0	

Kadın çiftlik sahipleri %38,75 tir. Kadın çiftçilerin çoğu küçük mülk sahibi çiftçilerdir ve çiftçilik onların ana gelir kaynağıdır. Somali genelinde kadın ve erkek aile gelir kazanmak için işi paylaşırlar. Ancak bu %38,75 kadınlar boşanmış veya dul kadınlar ve aile'nin ana gelir kazananlardır.

“Kadınlar su toplamada ve aile yaşamının tüm unsurlarında çok önemlidir; 1995 itibariyle geçimlik tarım işçiliğinin yüzde 66'sını sağlamıştır. Bitkisel üretimde kadınlar ve erkekler faaliyetleri paylaşır. Kadınlar ayrıca aile gelirlerini desteklemek için mango, patates, limon, karpuz, sebze ve yakacak odun pazarlamaktan sorumludur. Kadınlar hayvan yetiştirmeye önemli katkıda bulunmaktadır. Pastoral kadınlar, çiftlik hayvanlarının yönetiminde, süt ve ghee (tereyağı) ticaretinde ve satışında çok önemli bir role oynamaktadır.” (FAO & The World Bank, 2018)

Küçük çiftlik sahibi kadın çiftçiler, geleneksel tarım sistemiyle, yağmurla topraklarını beslenirken zor koşullar altında tarım yapmakta ve teminat mevcudiyeti yetersizliği nedeniyle finansmana erişimi bulamamaktadır. Bu cümleyi burada yazma, çünkü sen burada sadece çiftçilerin erkek ve kadın olmalarını ele almaktasın.

Tablo 5: Yaş

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	20 - 35	19	23,75	23,75	23,75
	36 - 45	25	31,25	31,25	55
	46 ve üst	36	45	47,5	100,0

Toplam	80	100,0	100,0
--------	----	-------	-------

UNPF 2014 araştırmasına göre, Somali nüfusunun% 81,5'i 35 yaşın altındadır. Ancak, anket bulgularımda genç kuşağın tarım sektöründe sadece % 23.75 aktiftir. Somali'nin temel ekonomik faktörü gençlerin büyük çoğunluğu işsizdir. Tarım arazisini devletten elde etmek zor değildir, ancak, sınırlı ve katı fon erişilebilirliği nedeniyle, başlangıç sermayesinden yoksundurlar. Mogadişu'daki üniversite öğrencileriyle anket yapılarak, tarımsal işlerle uğraşmaya istekli olup olmadıkları soruldu ve öğrencilerin yanıtlarının % 51'i fon sağlama erişilebilirliği varsa "EVET" cevabı oldu.

Tablo 6: Eğitim Seviyesi

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Okur yazar olmayan	38	47,5	47,5	47,5
İlköğretim ve Lise	24	30,0	30,0	77,5
Lisans ve Lisansüstü	18	22,5	22,5	100,0
Toplam	80	100,0	100,0	

Bu sonuca göre okuma yazma bilmeyen çiftçiler %47,5'idir, bu grubu tarım faaliyetlerinden bankacılık, tasarruf ve yatırıma kadar farklı eğitim türlerine ihtiyaç duyan bu çiftçilerdir. İlköğretim ve/veya lise seviye eğitim alanlar %30'u olduğunu göstermektedir, bu çiftçilerin en çoğu büyük ölçekli ticari çiftçiler sahip olanlarıdır. Son olarak lisans ve/veya lisansüstü eğitim seviyende olanlar deneme veya yan gelir kaynağı için çiftlik yapmaktadır

Okuma yazma bilmeyen ve lisansüstü eğitim almayan çiftçilerin çoğunluğu 35 yaşın altındaki gençlerden müteşekkildir. Buradaki nüans lisansüstü eğitimi alan çalışanların yan işleri ve alternatif gelirleri vardır ve okuma yazma bilmeyen çiftçilerin başka bir işi veya geliri yoktur bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı fazladır.

Tablo 7: Çiftçilik Türü

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Bitkisel	22	27,5	27,5	27,5
Hayvancılık	28	35,0	35,0	62,5
Karma	30	37,5	37,5	100,0
Toplam	80	100,0	100,0	

Somali tarım sektöründe, hayvancılık bitkisel tarımından daha fazladır ve en çok geliri sağlamaktadır. Bu hayvan yetiştiricileri iki gruba ayrılır; sadece hayvansal ve hayvansal ile bitkisel karma çiftçiler. Somali'de pastoral çiftçilik, Somali pazarlarında baskın metalar üretmekten ziyade uygulanmaktadır. Hayvanların fazla olmasından dolayı pastoral tarım egemendir ve tarihsel olarak Somali halkı hayvanlarıyla mera için sürekli taşınan

göçebelerdir. Bitkisel tarımı ise insanlar bir yere yerleşmeye başladıktan sonra popüler hale gelmiştir.

Veri toplama sırasında, Somali'de faaliyet gösteren Uluslararası STK'larla yerel çiftçilere tarımsal ekipman tedarik edenlerle görüşüldü. Deneklerden biri, Türkiye'de insani bir STK olan İHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri) ile çalışan ve 2011-2014 yılları arasında tarım araştırmaları yapmak ve tarım ekipmanlarını bağışlamak için Somali'ye gitmişti. Somali'deki su tablolarının ne kadar yakın olduğu bilgilerini paylaştı. Bu su tablolarının ülkedeki tüm tarım sektörleri için nasıl yeterli olabileceği de ifade etti. Yine de Somali tarımı su eksikliği nedeniyle azalmaktadır. Etkili sulama sisteminin uygulanmaması, şiddetli yağışlar sırasında ekilebilir çiftçilerin mahsullerinin çürümesi, pastoral çiftçilerin hayvanlarının sel ve kuraklık yüzünden telef olması, mahsullerin ısı ve su eksikliği nedeniyle tükenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Orta ve Aşağı Şebelle, Hiran, Orta ve Aşağı Jubba ve Gedo bölgeleri gibi sulama sistemlerine erişimi olan alanlardan sadece birkaçıdır. Siyad Barre rejimi sırasında uygulanan sulama sistemine sahip tek bölgedir. Günümüzde bazı barajlar engellenmiş olsa da, FAO yakın zamanda Aşağı Şebelle'in bazı bölgelerinde barajları yenilemeye başlamıştır.

Tarım, çoğunlukla makine, teçhizat eksikliği ve yetersiz finansman erişilebilirliğinden dolayı gelenekseldir. Çiftçiler, uluslararası pazarlara erişebilirlerse, büyüme ve bağımsız olma potansiyeline sahip olacaktır. Hasat edilen mahsullerin çoğu, hayvancılık ve kömür hariç, yerel olarak satılır ve tüketilir.

FAO: # <http://www.FAOswalim.org/water/irrigation>

Tablo 8: Tarım sistemi

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Geleneksel	52	65,0	65,0	65,0
	Modern teknoloji	28	35,0	35,0	100,0
	Toplam	80	100,0	100,0	

Anket sonucuna göre, küçük ölçekli çiftçiler büyük ölçekli çiftçilerden fazladır. Büyük ölçekli çiftçiler ekonomik olarak dengelidirler ve sağlayabilecekleri teminatla, finansal kuruluşlardan fon almak sorun değildir. Küçük çiftlik sahibi çiftçiler ise, geleneksel tarım sistemlerinde, makine ve zirai teçhizata sahip olamayacakları ve maddi desteğe erişemeyecekleri ya da çok az erişebilecekleri için uygulamada zorlanmaktadır. Geleneksel tarım beklenen verime ulaşamamaktadır. Küçük çiftlik sahipleri çiftçiler, tarım makinelerini ve modern teknolojiyi satın almak amacıyla bütçe oluşturmayarak tasarruf ve kazançlarını hane halkı ihtiyaçlarını karşılamakta kullanırlar.

Tablo 9: Sulamaya Erişim

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Hayır	48	60,0	60,0	60,0
	Evet	32	40,0	40,0	100,0
	Toplam	80	100,0	100,0	

Su, tüm canlıların yaşamasında temel bir gerekliliktir. Somali'de gerek ekilebilir gerekse pastoral tarım su kıtlığı sebebiyle zorluklar yaşamaktadır. Ankete katılanlara göre, 80 çiftçiden 48'inin akan suya erişimi bulunmamaktadır. Bu durum yanlış yönetimin ve uygun sulama sisteminin eksikliğinin bir işaretidir. Somali çöl değildir, yağışlı mevsimi kurak mevsiminden daha fazladır. Suları verimli kullanmak, yağışlı dönemlerde suyu depolamak ve tasarruf yapmakla mümkündür. Malesef Somali'de tedbir alınması yerine, yağışlı mevsimlerde birçok insan ve hayvanlar sel'den dolayı hayatını kaybeder, kurak mevsim boyunca da (aynı şehirlerde) hayvanlar susuzluk nedeniyle telef olmaktadır.

Tablo 10: ABD Doları Cinsinden Ortalama Aylık gelir

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0 - 500\$	48	60,0	60,0	60,0
	501 - 1,000\$	16	20,0	20,0	80,0
	\$1,001 - fazla	16	20,0	20,0	100,0
	Toplam	80	100,0	100,0	

Tablo 11: İşletme Masraflarından sonra ABD Doları Cinsinden Yıllık Ortalama Verim

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0 - 10,000\$	30	37,5	37,5	37,5
	10,001 - 20,000\$	32	40,0	40,0	77,5
	20,001\$ ve Fazla	18	22,5	22,5	100,0
	Toplam	80	100,0	100,0	

Tarım ana ekonomik kaynaktır ve çiftçilerin aylık geliri, ülkenin yoksulluk sınırının altında veya üstünde olduğunu göstermektedir. Kırsal nüfusun çoğunluğunun maddi durumu yetersizdir, aylık gelirleri çok düşüktür ve hanehalkının ihtiyaçları zor karşılanmaktadır. Ancak yıllık gelirleri optimum düzeydedir. Aylık ve yıllık gelir arasındaki farklar çiftçilerin yetiştirdikleri ürünlerin satışının belirli bir döneme tekabül etmesinden, sektörün tüm yetiştirilen ürünlerdeki performans döngüsünden kaynaklanmaktadır. Yalnızca yağışlı mevsimlerde sulamayla ekim yapılabilmesi, verimi etkileyeceğinden aylık gelirin dalgalanmasına neden olabilmektedir. Çiftçiler kişisel refah yönetimi ve tasarrufları konusunda eğitilmiş olmadığı sürece, kırsal alanlarda geçim artışını sağlamak zorlaşacaktır.

Somali’de genel olarak çiftlik arazisi kiralamak yaygın bir şey değildir, ancak yeni başlayan bazı bölgelerde vardır. özellikle kuzey bölgesindeki Ayigavo kasabada görülmüştür. Ankete katılan çiftçilerin çoğunluğu ekildikleri arazi kendileri aittir ya da yakın akrabalarına sahip olduğu arazileridir, bu nedenle arazileri için kira ödemiyorlarmış. Küçük ölçekli çiftçiler tarım faaliyetlerin işletme masrafları kaçınma amacıyla çiftiyi aile üyeleri çalıştırmaktadır. Ayrıca, Somali’de sadece ihracat edilen mahsulları vergi ödemektedir küçük ölçekli yerel çiftçiler ise halen devlette vergi ödememektedir.

Somali ekonomisinde tarım en büyük istihdamı ve en büyük GSYİH sağlayan faktörüdür. Somali’deki çalışan insanlar %45,9 tarım sektöründe çalışmaktadır. FAO raporuna göre 2013-2016’da hayvan yetiştirme ve hayvansal ürünleri GSYİH’nın %60,7’sini oluşturmaktadır, bitkisel üretim GSYİH’nın %10,2’sine katkıda bulunmakadır ve ormancılık GSYİH’nın% 1,5’ine bulunmaktadır ve toplamda Somali GSYİH’sının tarımsal katkısı %72,4 olduğunu göstermektedir (FAO & The World Bank, 2018).

Tablo 12: Alternatif Gelir Kaynakları

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Hayır	52	65,0	65,0	65,0
Evet	28	35,0	35,0	100,0
Toplam	80	100,0	100,0	

Alternatif bir gelire “Evet” cevabını veren katılımcıların %35’i, başka işleri olan, hem pastoral hemde bitkisel tarım yapan çiftçiler, farklı işlerle uğraşan ve ek iş yapan çiftçilerdir. Diğer taraftan çiftçilerin %65’inin alternatif geliri bulunmamaktadır ve öngörülemez olaylara karşı çiftçilere katkı sağlayacak olan temelde kendi tasarrufları ve topluluk finansmanı (Qaaraan) dışında hiçbir maddi destek yoktur.

Tablo 13: Fertlerin Tarım Yapma Sebepleri

Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
--------	-------	---------------	-----------------

Geçerli	Benim ana gelir kaynağım	72	90,0	90,0	90,0
	Yan iş olarak çiftçiliği seviyorum	8	10,0	10,0	100,0
	Toplam	80	100,0	100,0	

Somali çiftçilerin %90'nı çiftçilik faaliyetler ana kaynağı olduğunu göstermektedir, ve %10'u yan gelir kaynağı olarak tarım işini girmişlerdir ve bunların en çoğu maaşlı işler yapmaktadırlar. Somali'de çiftlik ve hayvancılık en önemli iki ekonomik faktördür. Çiftçilerin tarımla uğraşma sebeplerinin çoğunluğu, ana gelir kaynakları ve uzmanı oldukları tek iş olmasıdır. Ancak, onlara ataları tarafından öğretilenin dışında, modern tarım bilgisine sahip değildirler. Küçük çiftlik sahipleri, modern tarım teknolojisine sahip olamayacakları ve sulama sistemindeki eksiklikleri karşılayamayacaklarından dolayı geleneksel tarım yöntemini uygulamak zorunda kalmakta, bu nedenle harcamaları ve gelir açığı artmakta, arazilerini verimli bir şekilde kullanamamaktadır.

Tablo 14: Finansal Kaynaklar

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Benim tasarruflarım	32	40,0	40,0	40,0
	Banka	16	20,0	20,0	60,0
	Topluluk Fonu	32	40,0	40,0	100,0
	Toplam	80	100,0	100,0	

Anket'e cevaplanan çiftçilerin %40'i kendi tasarruflarıyla kullanarak tarım faaliyetlerin gereken ekipmanlar almaktadır. Banka'dan kredi alanlar sadece %20'i olup ve %40 çiftçiler topluluk fon yani akrabalar ve aile yakınlarından borç veya Qaaraan'dan faydalandıklarına belirtmişlerdir.

Yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi, çiftçiler ve ticari bankalar arasındaki ilişki zayıftır. Ticari bankalarla ilgilenen çiftçilerin oranı sadece % 20'dir ve iki gruba ayrılmıştır; mikrofinans (Karz hassan) yoluyla finansal erişimi olan gruptur ki bu grup balıkçılardan ve Mogadişu'da tarımsal ürünler satan kadınlardan müteşekkildir. İkinci grup, ticari bankaların güdümünde katı gereklilikleri yerine getiren büyük ölçekli ticari çiftlik sahipleridir.

Tablo 15: Çiftliklerde Tarla Büyüklüğü

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0 - 20ha	32	40,0	40,0	40,0
	20 - 50 ha	4	5,0	5,0	45,0
	50 - 100ha	6	7,5	7,5	52,5
	100 - Fazla	10	12,5	12,5	65,0
	Uygulanamaz	28	35,0	35,0	100,0

Toplam	80	100,0	100,0	
--------	----	-------	-------	--

a

bloda gösterildiği gibi, çiftçilerin% 40'ı 0-20ha arasında tarım yapan küçük ölçekli çiftçilerdir, bu grubun çoğunluğu az veya hiç tarım teknolojisine sahip olan ilkel çiftçilerdir. Büyük ölçekli ticari çiftçiler isetabloya göre ikinci büyük gruptur. Somali tarımının genel olarak geçimlik ve yoğun geçimlik çiftçiler olan küçük ölçekli çiftçiler hakimdir. FAO Aquastat raporuna göre, geçimlik küçük ölçekli çiftlikler çoğunlukla yağmurla beslenmekte sulama erişimi olayandır ve ortalama çiftlik büyüklüğü 2-4 ha'tır. Büyük ölçekli ticari çiftlikler ise büyük ve sulama sistemi sağlamaktadır. (FAO Aquastat, 2005)

Finansal kurumlar tarım sektöründe mevcut olsa da, sektörle fazla ilgisi yoktur. Çoğu çiftçi küçük işletme sahipleri olduğu için, finansal kuruluşlar, teminat ve sağlayabilecekleri umut verici gelir nedeniyle büyük ölçekli çiftçilerle çalışmayı tercih etmektedir. Yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi, çiftçilerin sadece% 20'sinin finansal kurumlarla ilişkisi vardır ve bu çiftçiler büyük ölçekli ticari çiftçilerdir.

Küçük çiftçilerin çoğunluğunun alternatif bir geliri yoktur ve asıl(ana) gelire hasat döneminde sahip olurlar. Kurak mevsimde bu çiftçiler zor bir dönem geçirirler. Ancak, büyük ölçekli çiftçilerin sulamaya erişimi vardır. Yıl boyunca ürün yetiştirmeleri uygulama yapmaları anlamına gelmektedir. Büyük ölçekli çiftçilerin çoğu şehirlerdeki tüccarlardır, böylelikle onlara alternatif bir gelir kaynağı sağlanmaktadır.

Tablo 16: Tarım Hakkında Kanaat

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	İyi ve gelişiyor	32	40,0	40,0	40,0
	Azalıyor	48	60,0	60,0	100,0
	Toplam	80	100,0	100,0	

Çiftçilere tarımın gidişatı ile ilgili kanaatleri sorulmuştur. Buna göre tarımın öneminin veya gelirinin azaldığını söyleyenler %60 çoğunluktadır. İyiye gittiğini söyleyenler ise %40'tır. Çiftliklerin azalması çeşitli sebeplere dayanmakla birlikte, esas olarak finansman ve sulama eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Orta bölgelerdeki bazı çiftçiler su yönetimini sağlayamamaktadır, kurak mevsim boyunca, bölge nehirlerin yanında bulunan kasabalar da dahil olmak üzere kuraklık yaşanır, susuzluk nedeniyle mahsuller zarara uğrar. Yağışlı mevsimin handikapı da nehirlerden suyun basması, hayvanların telef olması ve mahsulleri çürümesidir. Bu daha çok Orta Somali'nin Hiran bölgesinde yaşanmaktadır.

Tarım, ülkenin birçok alanda düşüş göstermektedir. Nitekim düşüşün nedeni farklıdır. Örneğin, Aşağı Şebelle, ülkenin ana tarım üreticisidir, güvenlik sorunları nedeniyle çiftçilik azalmaktadır. Bay ve Bakool bölgelere ise, sulama sistemleri eksikliğinden dolayı tarım

azalmaktadır. Bay ve Bakool bölgelerinin nüfusu esas olarak hem ekilebilir hem de pastoral tarıma dayanmaktadır. Ancak sulama sistemi eksikliğinden dolayı bu iki bölge tekrarlayan kuraklığa maruz kalmaktadır. Yerel halk çoğunlukla ekilebilir ve pastoral yaşamı terkederek Mogadişu ve diğer şehirlere göç etmektedir. Mogadişu nüfusu gün geçtikçe artmakta ve şehrin belirli bölgelerinde çoğunlukla Aşağı Şebelle, Bay ve Bakool bölgelerinden gelen mültecilerle dolmaktadır.

Çoğunlukla Doğu bölgelerinde, tarımında olumlu gelişmeler kaydedilen bazı alanlar vardır. Tarla çiftçiliği 2016'dan beri bölgede yapılmaktadır. Somali'nin doğusundaki Nugaal bölgesinde Garowe yakınlarında uygulanan deneme çiftlikleri vardır. Yeni kurulan tarım şirketlerinin sahip olduğu büyük ölçekli çiftliklerdir, muz ve susam ekilmektedir. Öte yandan, bölgelerin pastoral tarımı istikrarlı ve iyi durumdadır.

Tablo 17: Finansal kurumlarla İlgilenmeme Sebepleri

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kredilere zor erişim	16	20,0	20,0	20,0
Ödemede gecikme, durumunda varlığımı kaybedebilirim	18	22,5	22,5	42,5
Nasıl çalıştığını bilmiyorum	22	27,5	27,5	70,0
Uygulanamaz	24	30,0	30,0	100,0
Toplam	80	100,0	100,0	

Ankete göre, çiftçilerin % 30'unun finansal kuruluşlardan (Bankalar ve Havale) bir kredisi mevcuttur. Çiftçilerin %27,5'i bankalardan kredi başvurusu yapmayı bilmediklerini ve herhangi bir bankada bireysel veya ticari bir hesabı olmadığını belirtmişlerdir. %22,5'i daha önce finansal kurumlardan (Havale) yararlanmış ve bu onlar için pozitif bir deneyim olmamıştır. Binaenaleyh planları finansal kurumlardan uzak durmayı tercih etmişlerdir. Son olarak, çiftçilerin % 20'si, sıkı kredi politikaları nedeniyle finansal kurumlardan finansmana erişimin zor olduğunu belirtmiştir. Bu cevaplara göre, çiftçilerin en çoğu bankacılık ve finansal işlemler farkındalık ihtiyacı vardır.

Tablo 18: Mali destek verilirse ne geliştirirsiniz?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Çiftliğin büyüklüğü	16	20,0	20,0	20,0
Sulama sistemi	34	42,5	42,5	62,5
Zirai Aletler alacağım	20	25,0	25,0	87,5
Uygulanamaz	10	12,5	12,5	100,0
Toplam	80	100,0	100,0	

Yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi, sektörün bir sulama sistemine ihtiyacı vardır. Çiftçilerin çoğu, fonlamaya erişim izni verildiğinde bir sulama sistemini uygulayacaklarını ifade etmişlerdir. Sebze ve karışık(karma) mahsuller yetiştiren küçük çiftçilerden bazıları, mahsulleri sulamanın ne kadar zor olduğunu açıklamışlardır. Yakındaki kuyulardan su getiren tankerleri (Booyeedo) kiralayan çiftçiler bu durumun üretim maliyetine sulama erişimi olanlardan daha pahalıya mal olduğunu belirtmişlerdir. Sulamadan sonra, tarım ekipmanı verimini artırmak ve tarıma elverişli bir şekilde kullanmak oldukça önemlidir. Bazı çiftçilerin sulamaya erişimi vardır, ancak modern tarım ekipmanlarına sahip değiller ve kendi başlarına satın almaya gücü yetmemektedir.

Tablo 19: Bölgenizdeki Tarım Ürünler ve Süt İşleme Fabrikaları Var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Hayır	56	70,0	70,0	70,0
Evet	24	30,0	30,0	100,0
Toplam	80	100,0	100,0	

Somali'de ekinleri işleyen sınırlı sayıda fabrika vardır. Bunlar et, hayvan derisi ve mısır işleme fabrikaları olup, bunların dışında tarımla ilgili fabrika veya işleme şirketi yoktur. Siyad Barre'nin askeri hükümetinin çöküşünden önce, tarımsal ürünlerden, kıyafetlerden ve ev eşyalarından kaliteli mallar işleyen ve üreten bazı fabrikalar bulunmaktaydı. Ancak hükümetin çöküşünden sonra, hükümete ait olan tüm fabrikalar kapatıldı. Günümüzde faaliyet gösteren fabrikalar yeni kurulmuştur ve özel olup yerel esnaflara aittir.

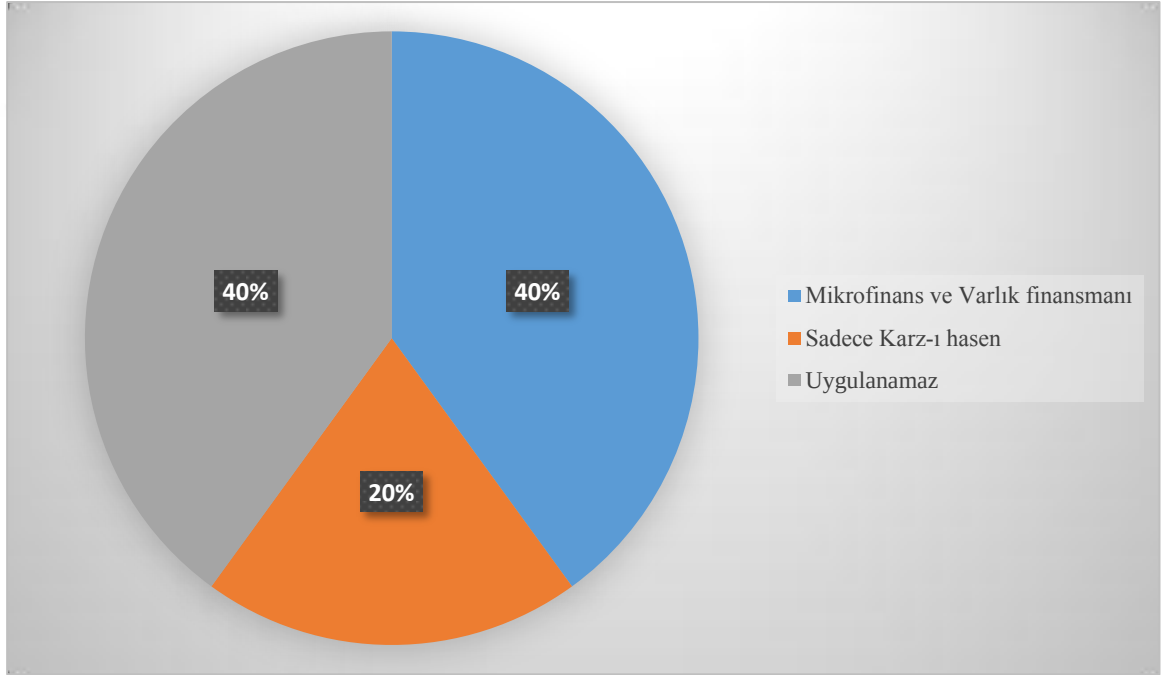
Finansal Kurumlar (Bankalar)

Örnekleme büyüklüğü olarak alınan beş banka, tam teşekküllü ticari İslami Bankalardır ve Somali dışındaki diğer bankalarla anlaşma yapmayan yerel bir banka olan Salaam Somali Bankası dışında uluslararası bankacılık standartlarına sahiptir. Fakat Salaam Somali Bankası, hesap açılmasında gerekenden daha az belge alması, daha esnek olması sebebiyle Somali'deki diğer bankalardan daha fazla müşteriye sahiptir. IBS bankası, Premier bankası, Dahabshiil Bank International ve Amal Bank gibi diğer dört banka kesin hesap açma kurallarına sahiptir. Somalilerin çoğu KYC politikasının şartlarından biri olan ulusal kimliği sahip olamadığından, bu bankaların müşterileri tüccarlar kamu ve özel çalışanlar ayrıca üniversite öğrencilerdir. Ancak, tarımsal finansmanı sağlayanlarda bu bankalardır. Mülakatlara ve bankalardan alınan verilere dayanarak, tarımsal yatırım için planlama yapıldığını görülmektedir. Fakat henüz uygulama aşamasına geçilmemiştir. Bankalardan biri, bütçe ve bölümlerini içeren yatırım planının taslağını paylaşmıştır. Tarımsal finansman için hedef pazar büyük ölçekli bir ticari çiftçidir.

“Kuruluşundan bugüne dek IBS, Somali bankacılık sistemini uluslararası bankacılık sistemine uygun hale getirmek için tüm hizmetlerimiz KYC, ve kara para aklama (AML) gibi uluslararası standartları uygulamaktadır.” (IBS Official Website)

“Micro Grants (Mikro Hibeler): Amal Bank ile kalkınma örgütleri ve bağışçılar arasında gençlerin ve kadınların mikro işletme gelişimini artırmak için bir ortaklık programı.” (Amal Bank official website)“Micro-Dahab Project: Dahabshil Bank International Mikrofinans hizmetlerinden olan, çiftçilerin ve diğer girişimcilerin işlerini geliştirilmesi veya gelecek büyüme sağlamaları için yapılan bir fonlama projesidir.” (Dahabshiil Bank International official website).

Şekil 5: Ticari Bankalar Tarafından Tarıma verilen kredileri

Üç banka, araştırma için seçilen beş bankadan tarımsal finansman teklif almaktadır; IBS, Varlık Finansmanı, Istisna, Murabaha ve Karzı Hasen'ı tarımsal finansman programları olarak sunmaktadır. Dahabshil Bank International, tarıma uygun mikrofinans olan Microdahab'ı sunmaktadır. Dabahshiil'in Microdahab fonu kar etmek için değildir. Bu, Karzı Hasen'a (bankaların müşteriye borç verdikleri tutarı tam olarak aldıkları krediyle) elde ettiği anlamına gelir. Amal Bank, Karzı Hasen, Ijarah ve Murabaha Finansmanı sunmaktadır. IBS'ye göre, tarımsal araştırmalar yapılmış ve 2020 için daha fazla tarımsal finansman hizmeti planlanmış ve bütçelenmiştir. Salaam Somali bankası dahil tüm bu bankalar, emlak projeleriyle yakından ilgilenirken, ana projeleriye 2015 yılında başlayan "Mogadişu'nun yeniden inşası" dır.

Ankete göre, bankalar mal ve insan teminatı talep etmektedir (grantor). Temerrüde düştüklerinde ödeme yapılınca kadar teminatı kesmektedirler. Ancak zirai finansman

temerrütüne bir ceza verilmemektedir, sadece müşteri kara listeye girmekte ve başka bir kredi almasına müsaade edilmemektedir.

Tablo 20: İşletmelerin finansmana erişim durumu

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Orta	3	60,0	60,0	60,0
	Uygulanamaz	2	40,0	40,0	100,0
	Total	5	100,0	100,0	

Tarımsal finansman sunan üç banka, fonlarının tüm çiftçilere açık olduğunu belirtti, şart olarak çiftçilerin kredi başvurusundan üç yıl öncesinden faal olmalarını ve çiftçinin, insan (grantor) ve mülk teminatı sağlaması gerektiğini belirtti. Ancak, küçük çiftçiler gerekli mülk teminatını sağlayacak kapasiteye sahip değildirler. İslami finans sadece ilgiyi yasaklamakla kalmaz aynı zamanda toplumun refahını arttırmakta ve sosyoekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmaktadır. Bundan dolayı, İslami bankaların girişimciliğiyle ekonomik ve eşit gelir dağılımını teşvik etmeleri beklenmektedir. Yalnızca daha yüksek verim sağlayabildiği düşünülen kurumlara odaklanmamalıdır.

Tablo 21: Hedef Müşteriler

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Küçük çiftlik sahipleri	1	20,0	20,0	20,0
	Hepsi	2	40,0	40,0	60,0
	Hiç	2	40,0	40,0	100,0
	Toplam	5	100,0	100,0	

Tablo'ya göre tarıma kredi veren ticari bankaların birisi küçük çiftçiler odaklanmaktadır fakat bu banka sadece karz-ı hasen yoluyla finansal destek vermektedir. Bankaların ikisi hem küçük hem de büyük ölçekli çiftçilere kredi vermektedir ancak aynı şekilde sadece seçilmiş küçük ölçekli çiftçiler sadece karz-ı hasen finansman sunulmaktadır ve çiftçilerin finansal ihtiyaçları karşılamak için yeterli değildir.

Küçük çiftçilere tarımsal kredi veren ticari bankaların birisi (IBS) balıkçılık sektöründe dahil olmak üzere kredi verdiğini belirtmiştir. Balıkçılık için erişilebilir olan tek finansman, maksimum 2000 ABD Doları tutarındaki Mikrofinans (Karzı Hasen) dır. Bu finansman kapsamında müşteriden dört kişi teminatı sağlaması istenmektedir, mülk teminatına gerekli duyulmamaktadır. Mikro - Küçük İşletmelere ve balıkçılığa sağlanan en kolay erişilebilir fondur. Tarla ve pastoral çiftçiler bu maddi desteğe erişememektedir.

Tablo 22: Tarımsal Finansman İçin Kredi Politikası

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	I, II & IV	1	20,0	20,0	20,0
	I, II & III	2	40,0	40,0	60,0
	Uygulanamaz	2	40,0	40,0	100,0
	Total	5	100,0	100,0	

I. Haram veya Yasa Dışı İş Yok II. Teminat ve Peşinat. III. En fazla 5 yıl taksit. IV. İş Kredi önce 3 yıl mevcut olmalıdır. V. Hepsi. VI. Uygulanamaz

Yukarıda belirtilen şartları yerine getirebilecek olan çiftçilere tarımsal finansman sağlandığından bazı çiftçiler finansmandan yararlanabilirlerken, birçoğu teminat ödemesini gerçekleştiremediğinden dolayı faydalanamamaktadır. Ayrıca, sektöre yeni giren çiftçiler başlangıç sermayesi almak için yeterli kabiliyete sahip değildir. Binaenaleyh yeni çiftçilerin tarımda aktif olması, iş faaliyetlerine başlaması veya herhangi bir defter kaydı tutması engellenmiş olmaktadır.

Hükümet, hem finansal kurumları hem de çiftçileri koruyan düzenlemeleri ve uygulamaları hayata geçirmelidir. Ankete göre, çiftçiler finansal kurumlarla ilgilenmemektedir. Kurumların nasıl çalıştığına dair bilgi sahibi değildirler ve sistemi yanlış anlamışlardır. Öte yandan, finansal kuruluşlar çiftçilerin finansal yönetim kabiliyetinin yetersizliği sebebiyle çiftçilerle uğraşmak istememektedir.

Tarımsal finansmana dahil riskleri azaltmak için aşağıdaki adımlar gereklidir: -

- Hükümet, çiftçileri ve finans kurumlarını koruyan ve bunları yürürlüğe koyan yasalar getirmelidir.
- Çiftçiler tasarruf ve finansal yönetim konusunda ve bankacılık sistemi hakkında eğitilmelidir.
- Sistemik riski en aza indirmek için Takaful sigortası uygulanmalıdır.

Somali tarım endüstrisini etkileyen en önemli faktör su, sulama sistemidir. Somali çöl değildir fakat çok zayıf sulama sistemi sektörü daraltır.

SONUÇ

Bulgulara göre, tarım, finans kuruluşları, hükümet ve sivil toplum kuruluşları tarafından en az finanse edilen sektördür. Tarım Somali ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Sektörün gerilemesi ekonomiyi ve ülkenin yaşam standartlarını etkilemektedir. Bu düşüşün temel nedeni, altyapı yetersizliği, modern teknoloji ve özellikle de finansman eksikliğidir. Tarım Somali'deki temel ekonomik faktördür ve ulusal GSYH'ye büyük katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla ülkenin istikrarlı ekonomik kalkınmaya ulaşması, eldeki kaynakları geliştirmesi ve sürdürülebilir tarımsal büyümeye sağlaması gerekmektedir. Malesef çiftçilerin büyük çoğunluğu alternatif geliri olmayan küçük işletme sahibi çiftçilerden müteşekkildir. Hükümetin tarım süreciyle doğrudan bir ilişkisi yoktur. Bu nedenle hükümet herhangi bir yan kuruluş, finansman veya bir destek sağlamamaktadır.

Somali Tarıma Uygun Gelişim Planları ve Stratejileri

Tarım, ekonomisine katkısı bulunan en önemli sektör olmasına rağmen, sektör finansal kuruluşlardan çok az kredi imkânı sağlamaktadır ve bu durum sonucunda en çok ihmal edilen sektör haline gelmiştir. Somali ekonomisi, merkezi hükümet veya ticaret düzenlemelerinin kontrolü ve desteği olmadan yaklaşık yirmi yıldır ayakta kalmayı başaramıştır. Ancak, ticaretin hayatta kalma yöntemi sürdürülebilir büyüme ile değiştirilmelidir. Gençlere ekonomik kaynaklar ve iş olanakları oluşturulmalı, ezici ithalat azaltılmalı ya da en azından ihracatla dengelenmelidir. Özel mülkiyet işletmeleri, küçük özel sektör işletmeleri birleştirilerek büyük şirketlere dönüştürülmelidir. Bitkileri ve hammaddeleri işlemek için fabrikaların açılması için uluslararası ve yerel yatırımlar büyük önem arz etmektedir.

Halihazırda Somali hükümetinin tarımsal kalkınma planları, stratejileri ve hedefleri bulunmaktadır, fakat henüz uygulamaya konulmamıştır. “Devlet müdahalesinin yokluğunda, tarımsal endüstriler tarafından doğal kaynakların kullanımında, arazi ve su kaynaklarının kalitesindeki bozulmanın sıklıkla bireysel çiftliklerin ötesinde bir baraj veya geniş ölçekli havzaya yayıldığı 'dışsallıklar' biçiminde pazar başarısızlığı meydana gelebilir. Sonuç olarak, bir tarımsal uygulama ile ilişkili tam toplumsal bozulma maliyetleri bireysel çiftçiler ve hatta sadece tarım sektörü tarafından karşılanamamaktadır.” (NSW government , 2015). Tarım kalkınması Somali'deki ekonomik kalkınmanın tek yol haritası olduğu için hükümet sektörü aktif olarak dahil etmeli ve desteklemelidir.

Tarım sektörünün potansiyel gelişimi arttırmak için, çiftçiler, federal hükümet, eyalet hükümetleri ve finansal kurumlar arasındaki işbirliği yapılmalıdır. Aşağıdaki adımlar sektörün karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmek ve Somali'de sürdürülebilir tarımsal ve ekonomik büyümeye ulaşmak için temel aşamalardır.

Tarımda Kredi Kolaylaştırma

Tarımsal yatırımlar tarım ve kırsal kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır. Mali desteğe erişim, mahsullerin ve genel olarak üretimin miktarını ve kalitesini arttırarak potansiyel çiftçileri de motive etmektedir. Çiftçilerin mali erişim eksikliği, yıllar geçtikçe ülkenin en değerli tarımsal ürünleri olan muz mango, susamın gerek kalite gerekse miktar açısından azalmaya devam etmesine, tarımsal girdi sıkıntısının meydana gelmesine sebep olmuştur. Somali tarım sektörü günümüzde minimum düzeyde finansal erişime sahiptir. Sektörü doğrudan hükümet ya da gelişmekte olan yerel ticari bankalar finanse edilebilirler. Ayrıca, Dünya Bankası, Uluslararası Finans Kurumu gibi uluslararası kalkınma organizasyonları tarafından da devlet kredileri ile finanse edilebilmektedir.

Devletten Mali/Finansal Desteği

Tarım sektörü genel olarak hükümet fonlarına ve sübvansiyonlara (devlet yardımına) dayanmaktadır. Fakat Somalili çiftçiler için durum farklıdır, esas olarak tasarruflarına bağlı ve kendi kendini finanse eden bir yapıya sahiptir. Bazı çiftçiler bağışçılardan zaman zaman destek almaktadırlar. Finansal destek, eğitim, sulamaya erişim ve pazarlama desteği sağlanırsa, çiftçiler üretimini geliştirebilir ve gelirlerini ve geçim kaynaklarını arttırabilirler. Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, Somali'deki tarım sektörünün sorunları uygun finansmanla çözülebilecek durumdadır. Tarım sektörü ulusal (hükümet), uluslararası (dünya bankası ve uluslararası bağışçılar) ve özel (finansal kurumlar) finansman ile finanse edilebilir.

Hükümetler, tarımı hükümet çıkarlarına göre finanse etmektedir. Tarım tüm dünyada önemlidir, ancak sektörü etkileyen faktörlerin belirsizliğinden dolayı yüksek risk nedeniyle finansal kurumlar tarafından minimum düzeyde finanse edilen sektördür. Hükümetler tarıma yatırım yapmak amacıyla; doğal kaynakları kullanarak ekonomisini geliştirmek, gıda güvenliğini sağlamak, endüstriyel açıdan hammaddelerini arttırmak, kırsal istihdam fırsatları oluşturmak, kırsal altyapı ve kırsal bölge sakinlerinin geçim kaynaklarının geliştirilmesi için finansal ve diğer önemli destekleri vermektedir. Somali çiftlikleri çoğunlukla finansal girdi olarak tasarruflarına veya diğer gelirlerine bağlıyken, çiftçilerin %65'inden fazlası sulama sistemine erişimi olmayan ve tarım ekipmanları yetersiz olan küçük ölçekli çiftçilerdir. Sadece yağış mevsiminde geleneksel tarım yapmak zorundadırlar. Bu durum, küçük çiftlik sahibi çiftçileri Tarım ve Sulama Bakanlığı veya bağımsız bir kuruluş önderliğinde tek bir birimde örgütlenerek önlenebilir. Birim / kurum, küçük çiftlik sahiplerinin çiftçilerine gerekli ekipmanı daha uygun fiyatla toplu olarak satın almasını kolaylaştıracak veya taksitli ödeme imkânı sağlayacaktır. Ayrıca, sondaj kuyularıyla sulama sistemini aktif halde uygulayabilecekleri için yağmur suyuna olan ihtiyaç ortadan kaldıracaktır. Somali su tablalarının yüksek olması

nedeniyle, damla sulama sisteminin kurulması, alt sulama sistemini faydalı ve uygun maliyetli duruma getirecektir.

Finansal Kurumlardan Finansal Destek

Finansal kurumların yatırımında sadece kâr maksimizasyonu amaçlanır. Tarımdaki yüksek riskten dolayı sektör için yatırım seçenekleri sınırlıdır ve kısıtlanmıştır. Somali'deki ticari bankaların kapasitesi düşüktür ve bunaltıcı finansman ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bununla birlikte, finansal kurumları tarıma olması gerektiğinden daha az dahil olurken, ana odak noktası gayrimenkuldür. Sınırlı kapasiteleri nedeniyle, yerel ticari bankaların tarıma genel olarak sınırsız finansman sağlamaları beklenmemektedir, ancak yatırımlarını sektörde genişletmeleri durumunda her iki sektör için de faydalı olacak somut bir sonuç elde edilecektir.

Küçük ölçekli çiftçiler için İslami finans, Sudan ve Pakistan'da çiftçilerin geçim kaynaklarını artıran yadsınamaz bir verim göstermiştir. Somali %100 Müslüman ülkesidir ve yerel bankalarda tam teşekküllü İslami finans uygulamaktadır. Belirtilmesi gereken bir hususta, Somalilerin geleneksel finansman yöntemi İslami finansmanı çok benzeyen bir finansmandır. Dolısıyla müşteriler bu işlevsellik konusunda bilgi sahibidirler.

İslami bankacılık konusunda minimal farklılık ile finansal kurumlar için bir pazar oluşturmak, bu sistemi yeni uygulayan ülkelerle karşılaştırmalı avantajı sağlayabilir. Ticari bankalar tarım sektörünün finansal ihtiyacını görmezden gelerek, hızlı büyüme ve daha az risk taşıyan altyapı ve gayrimenkul gelişimine odaklanmaktadır. Nihayetinde yeterli finansal erişime sahip olamayan çiftçilerin çoğu tarımdan feragat eder veya arazinin yarısını, ihtiyacı olan ürünleri yetiştirmek üzere kullanır. Böylelikle tarım ürün miktarında azalma meydana gelmektedir.

İslami finans, Somali'deki tarımsal gelişim için en uygun olanıdır. Kentsel ve kırsal kalkınma için faydalıdır. Çiftçilerin yanı sıra finansal kurumlar için de olağanüstü bir fırsattır. Zira ülkedeki çoğu yol elverişsiz durumda ve inşaat yapılması gerekmektedir. Tarımı finanse eden finansal kuruluşlar hükümetten aynı zamanda altyapı projeleri kazanabilirler.

Kaynak Yönetimi

Hükümet açısından kaynak yönetimi önemlidir. Hükümet, çiftçileri, özellikle küçük ölçekli çiftçileri motive etmek üzere tarımsal kalkınma politikalarını ve stratejilerini desteklemelidir. Arazi tarımın temel varlıklarından biridir ve Somali'de tarıma uygun, düz verimli topraklar bulunmaktadır. İkinci bölümde belirtildiği gibi, tarıma elverişli olan arazi tamamen kullanılmamakta, yetiştirme için kullanılan arazi mevcut toplam arazinin sadece %1,6'sını oluşturmaktadır. Hükümet stratejik bir plan hazırlayıp etkili arazi dağıtım politikaları ve sulama sistemleri uyguladığı takdirde, tarımsal üretim tüm ülke için yeterli olacak ve ihracat artacaktır.

Öte yandan, çiftçiler toprak ve suyun verimli kullanımı için eğitilmelidir. Çiftçilerin çoğu önceki nesiller tarafından edindikleri bilgiler doğrultusunda arazi, ekim süreci ve ne çeşit mahsuller üretilceği hususunda sınırlı bilgi sahibidir. Toprakta üretimin düzeyini en üst seviyeye çıkarmak, hangi mahsulün ve nerelerde ekilebileceğini belirlemek için uygun araştırmalar yapılmalıdır.

Araştırma Merkezlerinin Yapılması ve Uygulanması

Somali'de daha önce hayvanlar için yapılmış iki devlet çiftliği bulunmaktaydı. Bunlardan biri olan Afgoye kentindeki çiftlik araştırma merkezi olarak kullanılmıştır. 1991 yılında hükümetin çöküşünden sonra araştırma merkezi kapatıldı ve tekrar açılmadı. Aşağı Şebelle'de muz ve mango kalite kontrolü amacıyla kurulmuş çeşitli kalite güvence kurumları vardı. Ancak tüm kalite kontrolleri, araştırma merkezleri ve katma değer veren kuruluşlar ortadan kaldırıldı.

Araştırma merkezleri sadece kalite güvencesinde değil, aynı zamanda politika yapıcılar ve paydaşların kavramsal çerçeve ve yatırım planları hazırlayabilmelerinde doğru bilgi toplamak için de büyük önem taşımaktadır. Somali'nin uzun bir tarım tarihine sahiptir. Fakat sektörde minimum araştırma yapılmıştır. Bu kurumların uygulamalarıyla yüksek kalitede çıktı hedefi gerçekleştirilebilir.

Pazar Politikasını Hazırlamak ve Uluslararası Piyasaları Kolaylaştırmak

Merkezi hükümetin yokluğunda uluslararası piyasalarda Somali ticaret ve ekonomisi hayatta kalmayı başaramamış, ama hükümet düzeyinde, potansiyel uluslararası pazar müzakerelerinin olmamasından dolayı kuşkusuz olumsuz etkilenmiştir. Merkezi hükümet restore edilmesine rağmen, iyi ve güvenilir ulusal ve uluslararası ticaret sistemleri ve piyasa düzenlemeleri sadece bir “umut” olmaya devam etmiştir. Ticaret geleneksel “hayatta kalma modunu” sürdürdü. Korunmasız pazar ve uluslararası piyasalara sınırlı erişim vardır. Hükümet etkili ticari yasaları yürürlüğe koymamıştır. Somali yerel pazarları serbesttir ve fertler bireysel olarak ticaretlerini gerçekleştirmektedir. Küçük şirketler güçlükle hayatta kalırken, büyük şirketler serbest büyüebilmektedir. Telif hakkı ve iş yasaları olmadan iş fikirleri ve stratejileri zayıflar ve önceden bildirilmeksizin çalışanların iş akdi feshedilir. Dünyanın nüfusu arttıkça tarımsal ürünlere talepte artmaktadır. Unutulmaması gereken mühim bir husus yüksek talebin, girilmesi zor ve kaliteli ürünler gerektiren rekabetçi bir pazarla birlikte geldiğidir. “İç ve dış pazarlarda geniş kapsamlı değişiklikler, çiftçiler ve tarımsal girişimciler için büyük fırsatlar oluşturmaktadır. Artan gelirler, daha hızlı kentleşme, serbest ticaret, yabancı yatırım ve gelişen teknoloji sayesinde yüksek değerli birincil ve işlenmiş ürünlere olan talep hızla artmaktadır. Bu gelişmeler, daha hızlı tarım ve tarım dışı büyüme ile daha fazla istihdam ve kırsal gelir için önemli olan pazar fırsatlarını genişletmektedir. Ancak yeni pazarlar, kalite, zamanında teslimat

ve ölçek ekonomisi talep ederek, küçük sahipler için özel zorluklar oluşturmaktadır” (Byerlee, De Janvry, Sadoulet, Townsend, & Klytchnikova, 2008)

Piyasa politikası olmadığından fiyatlar, tedarikçiler tarafından kısıtlama ve devlet müdahalesi olmadan kontrol altında tutulur. Tedarikçiler tarafından kontrol altında tutulan fiyatlar, ekonomik özgürlüğü ortaya çıkarabilir, fakat çiftçiler için tehlikelidir. Meyve ve sebzeleri ithal ederek yerel pazarlarda ucuz bir fiyatla satan STK'lar, maddi destek almadan ürünlerini yetiştiren yerel çiftçileri rekabetten dolayı mahsullerini daha düşük bir fiyata satmak zorunda bırakmaktadırlar.

Sürdürülebilir Tarımsal Kalkınma Stratejileri

Ewan Lamont'un belirttiği gibi, “Bir ülke tarımını geliştirinceye kadar gerçekten gelişmeyecektir.” Sürdürülebilir tarımsal büyüme, yeni stratejilerin araştırılması ve uygulanmasıyla sağlanabilir. Başlangıç olarak doğru bir objektif analiz gereklidir. Hükümet çiftçi örgütleriyle işbirliği yaparak, geçmiş ve şimdiki tarım sistemi için nesnel bir analiz geliştirmelidir. Gelecekteki yol gösteren bir araç olarak, objektif analizi SWOT analizini tanımlar ve tekrarlayan arızaları bu şekilde önleyebilmelidir. Somalili çiftçiler, kaliteli toprak, hava ve fazla miktarda tarım arazilerine sahip olmalarına rağmen sınırlı sayıda tarım ürünü üretmek zorunda kalmaktadır. Mevcut kaynakları iyi kullanmak için, gelişmiş tohum çeşitliliği önem arzetmekte ve tarımsal üretimin arttırmasına sağlamaktadır.

Kriz Yönetimi ve Risklerin Azaltılması

Somali'deki çiftçiler ve dernek üyeleriyle yaptığım görüşmeye göre, çiftçilerin risk yönetimi ve azaltma/kuruma planları yoktur. Felaketlere karşı tamamen savunmasız oldukları anlamına gelmektedir. Çiftçiler, doğal afetlere maruz kaldıklarında kendi kendilerine bağlıdırlar, küçük çiftçiler, tamamen ana ve tek gelirleri olan tarıma bağımlıdır. Afet grevlerinin çiftçiler üzerindeki etkisi fazladır ve bu durum kırsal alanlarda tekrarlayan yoksulluğa neden olur. Önlemek için, hükümetin yüksek üretim hedefleri, sigorta, çiftçileri tasarruf ve depolama konusunda eğitmek de dahil olmak üzere risk yönetimi planları hazırlaması gerekmektedir.

Tarımsal ve kırsal kalkınma sadece ülke düzeyinde değil, bölgesel düzeyde de oldukça önemlidir. Avrupa Birliği'nde, her üyenin uygulaması gereken ortak tarım politikası OTP'si vardır. Politikanın gayesi, sektörü desteklemek, çiftçilerin yaşam standartlarını yükseltmek ve vatandaşlarına ucuz ve uygun yiyecek sağlamaktır. Somali çiftçilerinin, hızlı sürdürülebilir büyümeyi sağlayabilmesi ve kendine güvenerek üretim yapabilmesi için yardıma ihtiyaç duymaktadır.

Bitkisel ve hayvancılık süreci boyunca en az tarımla uğraşan Tarım ve Sulama Bakanlığı son dönemde uygun pazar şartları oluşturarak ürünlerin satışını kolaylaştırmaya çalışmakta, ciddi

bir efor harcamaktadır. Bakanlık, tarımsal kalkınma için projeler planlamış fakat maddi yetersizlik, kaynak eksikliği, sınırlı bir bütçe nedeniyle yürütülmemiştir. Maliye Bakanlığı ile Dünya Bankası arasında yeni bir anlaşma yapılması umut verici bir gelişmedir.

Anket sonuçlarına göre, sulama eksikliği, bozuk yollar ve fon eksikliği, tarım sektörünü küçültmektedir. Çiftçiler çiftçilikten ayrılarak şehirlere akın etmişlerdir. Artan nüfusla birlikte Mogadişu her zamankinden daha fazla nüfusa sahip olmuştur. Bakaro pazarı, Aşağı Şebelle, Batı Somali (Bay ve Bakol) bölgesi ve Orta bölgeler yoğun göç alan kısımdır. Su eksikliğinden dolayı büyükbaş sürülerini veya mahsullerini kaybeden çiftçiler şehre göçü gerçekleştirmişlerdir.

Sulama barajlarının bir kısmının işlevselliği engellendi. Aşağı Şebelle'deki engellenmiş barajlar revize edildi. Tarımsal üretimin arttırılmasında, özellikle güney bölgelerde sulamanın iyileştirilmesinde çalışmalar sürdürülmektedir. FAO tarafından koordine edilen bu çabalar göreceli olarak yenidir ve ufak adımlarla devam etmektedir. Bununla birlikte Somali'deki ekilebilir ve pastoral tarımın yüksek sulama talebini karşılayabilecek potansiyele sahip değildir.

Araştırma sırasında görüldü ki Somali hükümeti, Mikro, Küçük ve Orta ölçekli işletmelere kredi erişilebilirliğini kolaylaştırarak ekonomisi geliştirmeyi planlamaktadır. Maliye Bakanlığı yakın zamanda yeni bir bağımsız varlık olan Gargaara'yı kurarak aksiyon almıştır. Gargaara, Uluslararası yatırımcılar ve yerel girişimciler arasında aracı olarak hareket etmektedir. Bu kurum Maliye Bakanlığı, Dünya Bankası ve Uluslararası Finans Kurumu tarafından desteklenecek ve doğrudan yerel ticari bankalarla çalışacaktır. Gargaara'nın müşterilerine şirket yapısı ve yasal konular hakkında danışmanlık vermesi beklenmektedir. Bu çalışma, Somali'deki ekonomik büyümeyi artırmak adına atılmış olumlu bir adımdır. Somali'deki işletmelerin büyük çoğunluğu Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler yani MSME'leridir. Ancak, maddi desteğe erişimleri yoktur. Yerel ticari bankalar daha iyi teminat ve yüksek getiri sağlayabilecek büyük projelere ve kurumlara odaklıdır.

Somalili nüfusunun çoğunluğunu oluşturan genç kitle içinde, parlak iş fikirleri ve becerilerine sahip birçok genç bulunmaktadır. Fonların yanı sıra, yerel işletmelerin resmi ekonomisi yönetme konusunda eğitilmeleri gerekir. Somali'deki finans kuruluşlarından birinde çalıştığım dönemde, çoğu işletmenin Somali'de başarısız olmasının ya da hiç ilerlememesinin nedenlerinin;

- 1) İşletmelerin uygun belgelerinin bulunmamasından
- 2) Finansal yönetimin yetersiz olmasından kaynaklandığı gözlemiştim.

Bu nedenle, tarım sektörüne ihtiyaç duyulan fonların kolaylaştırılması ve yasal rehberlik Somali'de daha iyi bir ekonomiye kapı açacak, istihdamı artıracak ve ulusal GSYİH'ya büyük katkı sağlayacaktır.

Hükümet, tarım dahil Mikro, Küçük, Orta Ölçekli İşletmeleri (MSME) geliştirmek için bir strateji hazırlamıştır. Piyasayı analiz ettikten sonra Somali hükümeti, ticari bankaların tüm sektörlerde kredi verme kapasitesine sahip olmadığını fark etti. 2018 yılının sonunda, Maliye Bakanlığı, yerel ve uluslararası yatırımcılar ile yerel girişimciler arasında aracılık yapmak üzere kurulan bağımsız bir kuruluş olan Gargaara'yı, KOBİ'lere kolay fon erişimi sağlayarak ekonomik kalkınmayı arttırmak amacıyla kurmuştur. Gargaara'nın Dünya Bankası, IFC ve yerel ticari bankalarla çalışması beklenmektedir.

Somali'deki işletmelerin çoğu, yönetim becerileri ve uygun dokümantasyon eksikliği sebebiyle başarısız olmaktadır. Gargaara'nın temel hedefi kolay kredi sağlamaktır. Misyonları arasında şirketlerin hukuki konuları ve şirket yapısı hususunda danışmanlık yapmalarına yardımcı olacaktır. Bu adım Somalili girişimcilerin uzun zamandır beklediği fırsat olup, sürdürülebilir büyümeyi hızlandıracaktır.

Bu yeni bir stratejidir ve bir yıllık deneme süresi vardır. Proje MSME'lere, özellikle kadın girişimcilere odaklanmaktadır. Projeye, üç yılı boyunca kullanılması hedeflenen 15 milyon dolar ile başlanacağı bildirilmiştir. Projenin başarılı olduğu takdirde, devam edeceği ve 100 milyon dolar finanse edileceği öngörülmektedir. Ancak, tarım sektörünün bu projeden faydalanan sektörler arasına dahil edilip edilmediği açık değildir. Başarılı olursa, Dünya Bankası Haziran 2023'e kadar devam etmesi beklenen Dünya Bankasının Somali Kapasite Gelişimi, Geçim Kaynakları ve Girişimcilik altındaki finansmanını kolaylaştıracaktır.

Ekonomik büyümede bir ülke halkını besleyebilmeli, yani gıda güvensizliklerini ortadan kaldırmelidir. Bir ülkenin gıda güvensizliğinde, birçok faktörün etkisi olabilmektedir. Bazı gelişmekte olan ülkelerde, topluma yetersiz dağıtım bu faktörlerden biridir.

Somali'de yüksek sosyal ve ekonomik eşitsizlik yoktur. Vurgulanması gereken husus, kurak mevsimin ülke genelinde toplumun bazı katmanlarını etkilediği, topluluğun diğer bölümlerinin ise ekonomik olarak dengeli olduğudur. Bunun nedeni;

- 1) kişisel düzeyde, özellikle kırsal kesimdeki Somalili halkın tasarruf etme alışkanlıklarının olmaması.
- 2) ulusal düzeyde, hükümet, Somali'deki bazı bölgelerde yaşanan periyodik yoksullukları önlemek için eldeki kaynakları dağıtmayı ve yeni kaynaklar sağlamayı başaramamıştır.

Tarım sektörünü geliştirmek için sektöre sağlam ve tutarlı bir finansman sağlanmalıdır. Daha nceki bölümlerde de belirtildiği gibi, sektöre ulaşılabilen tek fon, nadir bağışlar, bazı ticari bankalar tarafından sunulan sıkı ve yüksek teminat gerektiren tarımsal finansman ve sektörün mali desteğe olan ihtiyaının yüzde birini bile karşılayamayan minumum kapasiteli mikrofinanstır. Bu nedenle, sürdürülebilir tarımsal kalkınmaya ulaşmak için teminatlı ve faizsiz yeterli finansal destek büyük önem arz etmektedir. Araştırmadan sonra yerel ticari bankaların sektörü finanse etme kapasitelerinin olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, hükümetin katılımı oldukça önemlidir. Sektördeki düşüş ekonomiyi ve Somali halkının uygun fiyatlı gıda bulunmasını tehdit etmektedir.

Afet grevleri, geçici STK'lar veya uluslararası bağışların yardım programları olduğunda sektörü desteklemek sektörün büyümesine yardımcı olmamaktadır. Erişilebilir yeterli ve çeşitlendirilmiş finansman seçenekleri mevcut olmalıdır. Bu nedenle hükümet ve ticari bankaların işbirliği, tarımsal verimliliği iyileştirmek ve geliştirmek adına tek yol haritasıdır.

Hükümetin tarımı ciddiye alması gerekmektedir. Somali'nin geliştirilmesi ve gıda güvensizliğinin ortadan kaldırılması tarım ve kırsal alanların geliştirilmesine, tarımsal ürün işleme fabrikalarının inşa edilmesine, değer zincirinin kolaylaştırılmasına bağlı olarak istihdam oluşturulmasına ve çiftçilerin geçim kaynaklarının iyileştirilmesine bağlıdır.

Hükümetin tarımsal kalkınmayı finanse etmek için birçok seçeneği vardır; fakir ve küçük ölçekli çiftçilere mikrofinans sunarak ticari bankalarla işbirliği yapmak, böylece çiftçiler ve ticari bankalar arasında bir güven köprüsü oluşturmak. Tarım ve Sulama Bakanlığı aracılığıyla kırsal kredi projeleri tahsis ederek. Öte yandan, Somali topluluğunda çok ciddi bir sorun olan kırsal nüfusu tasarruf konusunda eğitmek için, hükümete veya finans kurumlarına karşılıklı sigorta (mutual insurance) mekanizması kurmasını nerilmektedir.

KAYNAKLAR

Abdi, S.: 1993	Divine madness: Mohamed Abdulle Hassan (1856–1920). London: Zed Books Ltd.
Abdi-Soojeede, I. M.: 2018	Crop Production challenges faced by farmers in Somalia: A case Study of Afgoye district farmers vl - 09 Agricultural Sciences. Case studey. doi:DO - 10.4236/as.2018.98071
African Development Bank Group. 2016	improving access to water and sanitation in rural somalia. Environmental and social management plan. Federal Republic of Somalia. African Development Bank Group.
Afyare, C. C.: 2014	Hababka baahint maamulka Soomaaliya. Machadka Heritage ee daraasaadka siyaasadda (Heritage institute for policy studies):. www.heritageinstitute.org adresinden alındı
AGRA. 2016	Somalia: A fragile state with great potential for agricultural transformation. https://agra.org/news/somalia-a-fragile-state-with-great-potential-for-agricultural-transformation/#:~:text=Somalia%20has%20considerable%20productive%20resources,of%20fish%20annually%20for%20export. adresinden alındı
Agribusiness Solutions Hub. 2016	Sesame Opportunities in Somalia. http://agribusinesssolutionshub.com/sesame-opportunities-in-somalia/ adresinden alındı
Al Amine, M. Al Amine M. A. B. M.: 2016	Islamic finance and Africa's economic resurgence: Promoting diverse and localized investment. . Palgrave Macmillan. (eBook). doi:DOI 10.1007/978-3-319-28835-2
Alam, N.: 2015	Islamic finance: An opportunity for SME financing. International federation of accountants – IFAC. https://www.ifac.org/knowledge-gateway/preparing-future-ready-professionals/discussion/islamic-finance-opportunity-sme adresinden alındı
Ali, M. A.: 2016	Islamic Finance: A Catalyst for Shared Prosperity? Global Report on Islamic Finance. IDB- Islamic Development Bank and World Bank.
Al-Rahahleh N., Bhatti , M. I., & Misman, F. N.: 2019	Developments in Risk Management in Islamic Finance. Journal of Risk and Financial Management.
Amal Bank official website.	Brief history. https://amalbankso.so/ adresinden alındı
ASAP official website.	Association Of Somali Agricultural Professionals (ASAP). https://agriculturesomalia.org/ adresinden alındı
Baars, E., & Riediger, A.: 2008	Building the banana chain in Somalia: Support to agricultural marketing services and access to markets (SAMSAM) experiences. CEFA Somalia, . Nairobi.
Bain, D.: 2019	Top 500 German Family Businesses – the economy most dependent on family enterprises. Family Capital.
Basnyat, B. D.: 2007	Water Resources of Somalia. Technical Report No W-11. Nairobi, Kenya: FAO-SWALIM.
Başaran, B., Atik, T. V., & Güngör , G.: 2016	Türkiye'de tarımsal kredi kaynakları ve kredilerde denetim sorunu. XII ulusal tarım ekonomisi kongresi. Süleymaniye demirel üniversitesi. Ziraat fakültesi. Tarım ekonomisi bölümü.
Bayındır, S.: 2005	İslâm hukuku penceresinden faizsiz bankacılık. . İstanbul: Rağbet yayınları.
Berdal, M., & Malone, M. D.: 2000	Greed & grievance: Economic agendas in civil wars. A project of the international peace academy. . Colorado.: Lynne Rienner

	Publishers, Inc.
Brook, D. L., & Brook, G. A.: 1993	Social Studies for Somali Nomads. The Social Studies, 84(1), 5-13.
Byerlee, D., De Janvry, A., Sadoulet, E., Townsend, R., & Klytchnikova, I.: 2008	World development report 2008 : agriculture for development (English). World Development Report ; no. 30. Washington, DC: World Bank Group. http://documents.worldbank.org/curated/en/587251468175472382/World-development-report-2008-agriculture-for-development adresinden alındı
Captain Sir Burton, F. R.: 1856	First footsteps in east Africa or, an exploration of Harar (Cilt vl I & II.). (I. Burton, Dü.) London, England: The meccan press.
Cavanaugh, R.: 2019	This was once Africa's largest cathedral, but its "throne" cannot be filled. Aletheia. . https://aletheia.org/2019/07/15/this-was-once-africas-largest-cathedral-but-its-throne-cannot-be-filled/ adresinden alındı
Central Bank of Somalia - CBS. 2012	License & Supervision Department.
Central Bank of Somalia - CBS. 2018	Supervision and Licensing. Banking Section. Mogadishu: CBS official website. https://centralbank.gov.so/banking-section/ adresinden alındı
Central Bank of UAE. 2001	Decision No. : 2 /355 / 01. First: Terrorist Organizations or Terrorist Non Government organizations or entities.
Cingano, F.: 2014	"Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth". OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 163, . http://dx.doi.org/10.1787/5jxrjncwxv6j-en adresinden alındı
Comcec. 2015	Improving institutional capacity: Strengthening farmer organizations in the OIC member countries.
Dahabshiil Bank International official website.	Micro Grants/ Micro-Dahab projects. Mogadishu: DBI. https://www.dahabshilbank.com/Home/Projects adresinden alındı
Deloitte. 2014	Islamic Finance in Europe: The 2nd international forum for Islamic banks and financial institutions. Deloitte Tax & Consulting. https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/lu/Documents/financial-services/lu-en-islamicfinance-ineurope-11042014.pdf adresinden alındı
Dey, D., & Jin, x.: 2018	Islamic finance in Africa: Opportunities and challenges. Shari'ah-compliant financial products are needed to enhance financial inclusion in Africa. White & Case. Africa Focus: Autumn 2018.
Dr. Ali, A. M.: 2016	Islamic Finance: A Catalyst for Shared Prosperity? IDB- Islamic Development Bank and World Bank. Global Report on Islamic Finance.
Dr. el-Omer, F. A.: 2003	İktisat Politikası Ve Devletin Rolü. F. A. El Omer içinde, İslam iktisat tarihine giriş (P. D. ESEN., Çev., s. 77). İstanbul, Türkiye: (İstanbul: İstanbul üniversitesi İslam iktisadı ve finansi uygulama ve araştırma merkezi, 2017).
El Taraboulsi-McCarthy, S.: 2018	The challenge of informality: Counter-terrorism, bank de-risking and financial access for humanitarian organisations in Somalia. Humanitarian Policy Group Working Paper.
Elhiraika, B. A.: 2003	On the experience of Islamic agricultural finance in Sudan: challenges and sustainability (Research paper No. 63). Islamic Research & Training Institute (IRTI), Islamic Development Bank.
Eliot, S. K.: 1905	The east Africa protectorate. The east Africa protectorate. (s. 36). içinde London, England: Pubisher: Edward Arnold.
Ersoy, A., T., H., R, A. A., Ş., Ö., Ş., G., A., Y., & A., ..	İslam iktisadi ve islami finansin temel ilkeleri. A. Ersoy içinde, Yaşayan ve gelişen katılım bankacılığı. (s. 44). İstanbul: TKBB

Ç.: 2019	yayınları.
European Union. 2014	Deligation of European Union to Turkey. Agricultural and rural development. EU. https://www.avrupa.info.tr/en/agriculture-and-rural-development-6835 adresinden alındı
FAO & The World Bank. 2018	Rebuilding resilient and sustainable agriculture in Somalia. . Country economic memorandum, vl. (1). FAO & The World Bank.
FAO. 1985	Guide to extension training. Agriculture extension and rural development centre. University of Reading, School of education,, UK.
FAO. 2012	Somalia agriculture. Building Drought Resilience. http://www.fao.org/3/a-as782e.pdf adresinden alındı
FAO. 2014	Understanding the drought impact of El Niño on the global agricultural areas: An assessment using FAO's Agricultural Stress Index .
FAO. 2015	Evaluation of FAO's resilience sub-programme in Somalia (2013-2014) Final Report. http://www.fao.org/evaluation adresinden alındı
FAO. 2016	The state of food and agriculture: Climate change, agriculture and food security. Rome: FAO. http://www.fao.org/3/a-i6030e.pdf adresinden alındı
FAO Aquastat. 2005	Aquastat. Somalia country profile/water. http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/SOM/SOM-CP_eng.pdf adresinden alındı
FAO. (tarih yok)	Gateway to dairy production and products. http://www.fao.org/dairy-production-products/production/dairy-animals/camels/en/#:~:text=The%20global%20camel%20population%20is,followed%20by%20Kenya%20and%20mali. adresinden alındı
Feng, H.: 1998	Agricultural development In the Netherlands. An analysis of the history of Dutch agricultural development and its importance for China.
Global Protection Cluster. 2016	Conflict and protection analysis – Lower Shabelle. https://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Somalia/files/pc-cp-analysis-lower-shabelle-june-20161.pdf adresinden alındı
Hamdun, S.: (1994).	Ibn Batuta in black Africa (1331 -1 1352). . Princeton.: M. Wiener Publishers.
Hanley, G.: 2004	Warriors: Life and death among the Somalis. . London: England.: Eland.
Harned, M. G.: 2016	Stability operations in somalia 1992-1993: A case study.
Hassan, M. T., Sattar, M. A., Tousif, M. A., Nasir, N., Sadiq, M., & Malka, Y.: 2012	Role of Islamic Banking in Agriculture Development in Bahawalpur, Pakistan. International Learning & Development, Bahawalpur, Pakistan. doi::10.5296/ijld.v2i3.1817
Home Office. 2004	Somalia country report. . Immigration and nationality directorate home office, Country information & policy unit, London, United Kingdom. . https://www.refworld.org/pdfid/40a887840.pdf adresinden alındı
Hormuud. 2016	Hormuud, https://www.hormuud.com/business/services/evc-plus.aspx adresinden alındı
Hurlburt, K., & Spivak, R.: 2013	The fishing sector in Somalia/Somaliland. Shuraako. Available at:. https://shuraako.org/sites/default/files/The%20Fishing%20Sector%20in%20SomaliaSomaliland.pdf adresinden alındı
Hussein, M.-S. S.: 2014	The Ancient Kingdom of Punt and its Factor in Egyptian History

	Part IV. WardheerNews. doi:10.1.1.692.3243
IBS Official Website. (tarih yok).	KYC & AML Policy. Mogadishu. https://ibsbank.so/f-a-q/ adresinden alındı
IFN. 2019	İslamic finance news. African report 2019. Kuala Lumpur.: Published by: Redmoney. https://www.islamicfinancenews.com/supplements/ifn-african-report-2019 adresinden alındı
IGAD. 2018	Somalia - Land governance country profile. Land governance in Igad region. Assessment of land governance framework, training & research land governance institutions. https://land.igad.int/index.php/countries/39-countries/somalia/40-somalia-profile?showall=1 adresinden alındı
İHH. 2018	Somali Tarım Okulu ilk mezunlarını verdi. İHH. https://www.ihh.org.tr/haber/somali-tarim-okulu-ilk-mezunlarini-verdi adresinden alındı
İlmi, A. A.: 2014	The history of social movements in Somalia through the eyes of our elders within a diasporic context. Toronto: University of Toronto.
İLOSTAT. 2019	Somalia: Annual. https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer1/?lang=en&segment=ref_area&id=SOM A adresinden alındı
IMF. 2019	Somalia 2019 article iv consultation, second review under the staff-monitored program, and request for new staff-monitored program—press release; staff report; and statement by the executive director for somalia. IMF Country Report No. 19/256. IMF, Washington D.C. https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/07/30/Somalia-2019-Article-IV-Consultation-Second-Review-Under-the-Staff-Monitored-Program-and-48543 adresinden alındı
International Labour Office. 2015	Small and medium-sized enterprises and decent and productive employment creation.
International Labour Organization. 2014	Market Opportunity Mapping in Somalia: A Value-Chain Analysis and Rapid Market Assessment in Baidoa and Beletweyne Provinces. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ILO-Market-Opportunity-Mapping-in-Somalia.pdf adresinden alındı
Iqbal, Z.: 2017	Introduction to islamic finance & banking. World bank – BRSA - tkbb joint workshop on “innovative product development in islamic banks”. Finance and Markets. Global Islamic finance center.
Khayre, A. M.: 2016	Somalia: An Overview of the Historical and Current Situation. SSRN Electronic Journal.
Knoema. 2018	Somalia - Bananas production quantity. https://knoema.com/atlas/Somalia/topics/Agriculture/Crops-Production-Quantity-tonnes/Bananas-production adresinden alındı
Knoema. 2018	Somalia - Citrus fruit production quantity. https://knoema.com/atlas/Somalia/topics/Agriculture/Crops-Production-Quantity-tonnes/Citrus-fruit-production adresinden alındı
Laitin, D., & Samatar. 1979	The War in the Ogaden: Implications for Siyad's Role in Somali History. <i>Journal of Modern African Studies</i> , 17, 95-115.
Maimbo, S. M.: 2006	Remittances and economic development in Somalia: An overview. Conflict prevention & reconstruction. Social development papers. https://www.cbd.int/financial/charity/somalia-remittance.pdf adresinden alındı
Mannan, M. A.: 1972	İslam Ekonomisi Teorisi ve Pratik, . İstanbul: Fikir Yayınları.

Mauri, A.: 2007	Banking development in Somalia. SSRN. https://ssrn.com/abstract=958442 adresinden alındı
McConnel, J. D., & Dillon, L. J.: 1997	Food and Agriculture Organization of the United Nations. farm management for asia: a systems approach. (fao farm systems management series - 13). Rome.
McKilligan, H.: 2003	Banana sector study for Somalia: Agricultural development and diversification strategy in Lower Shabelle. http://www.faoswalim.org/resources/Agriculture/Banana_sector_study_for_Somalia/Agricultural_Development_diversification_Strategy_Lower_Shabelle.pdf adresinden alındı
Menkhaus, K.: 2003	Somalia: A situation analysis and trend assessment. WRITENET independent analysis. https://www.refworld.org/pdfid/3f7c235f4.pdf adresinden alındı
Methenni, M., & Pairet, M.: 2008	Somali business: Private sector development in a stateless. Irénées.
Ministry of Agriculture & Irrigation, Federal Republic of Somalia. 2016	Ministry of agriculture: Strategic plan 2016-2020. Mogadishu. http://moa.gov.so/index.php/policies-plans/ adresinden alındı
Miscellany 1995	Banana wars in Somalia. https://doi.org/10.1080/03056249508704133 adresinden alındı
Mubarak, A. J.: 1997	The 'hidden hand' behind the resilience of the stateless economy of Somalia. World Development, Elsevier, vol. 25(12), pages 2027-2041, December.
Mughal, Z. M.: 2016	Islamic finance is ideal for agricultural, micro & rural financing. Africa busines. http://africabusiness.com/2016/08/10/islamic-finance/ adresinden alındı
Mutua, F. M., & Balint, Z.: 2009	Analysis of the General Climatic Conditions to Support Drought Monitoring in Somalia. Technical Report No W-14, FAO-SWALIM. Nairobi.
Nations Encyclopedia.	Somalia-Agriculture. https://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Somalia-AGRICULTURE.html adresinden alındı
NEPAD 2013	Agriculture in Africa – Transformation and outlook. https://www.un.org/en/africa/osaa/pdf/pubs/2013africanagricultures.pdf adresinden alındı
Nor, S. M.: 2016	World's biggest camel producer targets middle east, asia exports. . https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-11-23/world-s-biggest-camel-producer-targets-middle-east-asia-exports adresinden alındı
NSW government 2015	Evaluation of the agricultural resources management program. NSW Trade & Investment. . https://www.industry.nsw.gov.au/_data/assets/pdf_file/0007/101968/evaluation-of-the-agricultural-resources-management-program.pdf adresinden alındı
Nur, H. A.: 2005	Report on AnGR for Somaliland & Somalia. http://www.fao.org/3/a1250e/annexes/CountryReports/Somalia.pdf adresinden alındı
Ohlsson, L.: 2000	Livelihood conflicts: Linking poverty and environment as causes of conflict. . Swedish international development cooperation agency. Department for natural resources and the environment.
Omer, A. A.: 2002	Report on Supporting Systems and Procedures for the Effective Regulation and Monitoring of Somali Remittance Companies (Hawala). United Nations Development Programme Somalia.
Omniglot. (tarih yok).	Somali (af Soomaali / أف صومالي).

	https://omniglot.com/writing/somali.htm adresinden alındı
Orden, D.: 2004	Agricultural markets and the rural poor. ... Of the OECD. OECD.
Osman, M.: 2012	Reading for Development: The Somali Rural Literacy Campaign of 1975. (Electronic Thesis or Dissertation). https://etd.ohiolink.edu/ adresinden alındı
Özsoy, M. Ş., & Sayar, Y. s.: (tarih yok).	Kobi'ler için Adım Adım Katılım Bankacılığı. İstanbul: TKBB Yayınları, Yayın No:7.
Parker, G.: 2016	Mapping Africa's Islamic Economy. . SAOS university of London. https://www.researchgate.net/publication/295080340_Mapping_Africa's_Islamic_Economy adresinden alındı
Pedilla, Q., & Traigo-Arana, G.: 2013	Scoping study on the culture sector in Somalia: A research study report. . Unesco.
Phillip, D., Nkonya, E., Pender, J., & Oni, O. A.: 2009	Constraints to Increasing Agricultural Productivity in Nigeria:A Review. Abuja: International Food Policy Research Institute.
Pinckaers 2019	Netherlands exporter guide gateway for U.S. food products to the EU, USDA Foreign Agricultural Service, Global Agriculture Information Network.
Pizarro, G.: (2008	Strategies to Improve and Sustain Smallholder Production Systems. Annals of the New York Academy of Sciences Agriculture in Africa
Premier Bank official website.	Services. https://www.premierbank.so/ adresinden alındı
Qureshi, I. A.: 1966	Faiz nazariyesi ve Islam. . İstanbul: Irfan yayinevi.
RBE-RN. 2012	Somalia: Language & culture. NYS statewide languageregional bilingual education resource network (RBE-RN) . New York university. https://research.steinhardt.nyu.edu/scmsAdmin/media/users/xr1/Language_n_Cultural_Awareness/SomaliaLanguageCultureUpdate.pdf adresinden alındı
Reiff, G.:	Islamic Banking history, overview and future. . https://www.academia.edu/33493111/Islamic_Banking_History_Overview_and_Future_Table_of_Content adresinden alındı
Roth, J., Greenburg, D., & Wiley, S.:	National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. Albarakat bank case study.
Sidik, I., & Reskino, R.: 2016	Zakat and Islamic Corporate Social Responsibility: Does it take effect to the performance of shari'a banking. Shirkah: Journal of Economics and Business, I (2).
Simons, A.: 1995	Networks of Dissolution: Somalia undone. . Oxfordshire: Routledge publisher.
Somali Federal Government. 2012	Somali provsional constitution, a.7 (5). Mogadishu. http://hrlibrary.umn.edu/research/Somalia-Constitution2012.pdf adresinden alındı
Sons of Sunnah. 2015	Historical ties between Persia and Somalia. . https://sonsofsunnah.com/2015/01/03/historical-ties-between-persia-and-somalia/ adresinden alındı
SSE. 2015	The Somali stock exchange trades its first shares. SSE's official page news.
STAG official website. 2001	About STAG. http://satg.org/about/ adresinden alındı
Statista. 2019	Somalia: Distribution of employment by economic sector from 2009 to 2019. https://www.statista.com/statistics/863133/employment-by-economic-sector-in-somalia/ adresinden alındı
Stiglitz , J.: 1999	Rituals of Mediation: International Politics and Social Meaning.

TDV Islam ansıklopedesi	MÜSÂKÂT.
Tedesco, F.: 2016	Family Businesses Grow More Than the Rest, Looking Abroad. https://www.knowledge.unibocconi.eu/notizia.php?idArt=17623 adresinden alındı
The World Bank 2007	Sustainable and Development Unit South Asia Region: Pakistan Promoting Rural Growth and Poverty Reduction .
The World Bank 2019	Somalia capacity advancement, livelihoods and entrepreneurship, through digital uplift project. International development association project appraisal document. Finance, competitiveness, and innovation global practice Africa region.
TKBB. (tarih yok).	Faizsiz finans sözlüğü. https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf adresinden alındı
Too, R., Masake, I. R., Oyoko, G., & Onyango, D.: 2015	Contribution of Livestock to Somalia Economy. IGAD Pastoral Areas and Livestock Development Center ICPALD.
UN 2015	Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication adresinden alındı
UNDP 2018	Somalia Drought Impact & Needs Assessment. vl. I. Synthesis Report. https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/climate-and-disaster-resilience-/somalia-drought-impact-and-needs-assessment.html adresinden alındı
UNDP Somalia & European Commission Somalia Unit,. 2004	Feasibility study on Financial Services in Somalia .
UNFPA, Somalia Country office. 2014	Population estimation survey 2014 for the 18 pre-war regions of Somalia. . Nairobi: UNON, publishing. doi:D1 No: 14-02929
United Nations 1950	Draft trusteeship agreement for the territory of Somaliland under Italian administration. Special report of the trusteeship council. General assembly official records: Fifth session supplement no. 10 (a/1294). . New York.
Unruh, J.: 1991	Nomadic pastoralism and irrigated agriculture in Somalia. Utilization of existing land use patterns in designs for multiple access of “high potential” areas of semi-arid Africa vl-25, 91-108. https://doi.org/10.1007/BF00179776 GeoJournal adresinden alındı
Weiss, K. G.: 1980	The Soviet involvement in the Ogaden war. . Institute of naval studies. , Center for naval analysis. Virginia., Virginia. https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a082219.pdf adresinden alındı
Welsh, D., & Peter, R.: 2006	Family Business in the Middle East: An Eexploratory Study of Retail Management in Kuwait and Lebanon. Family Business Review. 19(1), 29-48. doi:.DOI : 10.1111/j.1741-6248.2006.00058.x
World Bank 2000	World development report: Attacking poverty. Washington, D.C.: Wordl Bank, Oxford University Press.
X Xuseen, M.: 2013	MADAXWEYNE XASAN SHEEKH: "Mar kale ayaan ku Celinayaa Jarida Dhirta iyo Dhoofinta Dhuxusha Waa Dambi." . Hiiraan Online. https://www.hiiraan.ca/news/2013/Apr/wararka_maanta17-21648.htm adresinden alındı

Yavuz, F., Miran, B., Gölçubuk, B., Tanrivermiş, H., Bayaner, A., Atış, E., . .. Karli, B.: 2005	Kırsal Kalkınma. B. Doç. Dr. Gölçubuk içinde, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. Türkiye’de tarım.
Yavuz, F., Miran, B., Gölçubuk, B., Tanrivermiş, H., Bayaner, A., Atış, E., . .. Karli, B.: 2005	Türkiye Tarımının Kurumsal Yapısı. A. Doç. Dr. Bayaner içinde, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. Türkiye’de tarım. (s. 120).
Yener, D., & Calkaya, M.: 2018	Turkey, Somalia sign economic partnership pact. Top officials from both countries inaugurate joint economic commission meeting, sign cooperation protocol. https://www.aa.com.tr/en/africa/turkey-somalia-sign-economic-partnership-pact/1029313 adresinden alındı